E 1271

HET PROCES-DD.

Officiële Bescheiden inzake zijn vervolging op grond van art. 156 Strafwetboek.

2

(MEMORIE VAN REVISIE
ARREST VAN HET HOF)

USTAKAAN NASIONAL RI
UWES DEKKER
15

PARTICULIERE UITGAVE
JUNI 1937.

Drukk. „Theng & Co." Bd.

Pp 296, 900

HET PROCES-DD.

Officiële Bescheiden inzake zijn vervolging op grond van art. 156 Strafwetboek.

E 1271

KSATRIAN
BANDOENG
INSTITUUT

2

(MEMORIE VAN REVISIE
ARREST VAN HET HOF)

PARTICULIERE UITGAVE
JUNI 1937.

INHOUD.

Voorwoord. 5

1. De Ontneming van de Onderwijsbevoegdheid aan DD . 6
2. De Moeilijkheid voor DD om Inzage van het Vonnis te Verkrijgen. 11
3. De Memorie van Revisie met Aanvullingen. 13
4. Het Arrest van het Hooggerechtshof 61
5. Memories aan de G. G. 63
6. De Affaire in de Volksraad 75
7. Het einde 124

VOORWOORD.

In het eerste deeltje van deze uitgave van de officiële bescheiden i. z. het proces - DD zegden wij toe de memorie van revisie en het arrest van het Hof als aanvulling in het licht te geven.

Wij lossen hiermee onze belofte in.

Conclusies behoren in deze verzameling niet thuis. Zij blijven aan het inzicht van de lezer overgelaten.

Djakarta, Juni 1937.

Ns. de Raad van Toezicht van
het Ksatrian Instituut

P. F. DAHLER

M. H. THAMRIN

KSATRIAN
BANDOENG
INSTITUUT

1.

De Ontneming van de Onderwijsbevoegdheid aan DD.

Het besluit daartoe luidt aldus:
No. G 5 P/28/3.

Uittreksel uit het Besluit van den Gouverneur van West-Java.

Batavia, 20 Februari 1937,
De Gouverneur van West-Java;

Gelezen het Regeeringsomslagvel van 9 Februari 1937 no. 204/Geheim, waarbij wordt ingestemd met de dezerzijdsche zienswijze, dat er termen bestaan tot het opleggen van het onderwijsverbod aan Dr. E. F. E. Douwes Dekker, voorzitter van het bestuur der schoolvereeniging „Het Ksatrian Instituut" en leeraar aan de „Moderne Middelbare Handelsschool" te Bandoeng;

Overwegende:

a. dat voornoemde Dr. E. F. E. Douwes Dekker een leerboek voor middelbare scholen, getiteld „Wereldgeschiedenis I-Oost Azië" heeft geschreven en doen uitgeven, waarin door hem uiting is gegeven aan gevoelens van vijandschap, haat of minachting tegen de Europeesche bevolkingsgroep in Nederlandsch-Indië,

b. dat tegen voornoemden Dr. E. F. E. Douwes Dekker ter zake van het feit vorenbedoeld een strafrechtelijke vervolging is ingesteld en hij bij vonnis van den Raad van Justitie te Batavia van 14 December 1936 no. 10A. II/1936 tot 3 maanden gevangenisstraf is veroordeeld wegens het in het openbaar uiting geven aan gevoelens van minachting tegen groepen der bevolking van Nederlandsch-Indië;

c. dat overtuigend is gebleken, dat Dr. E.F.E. Douwes Dekker voornoemd niet alleen een voor de jeugd gevaarlijke politieke mentaliteit bezit, doch ook niet kan nalaten de uit deze mentaliteit voortspruitende gedachten en gevoelens te uiten op eene wijze, die van den opzet om de jeugd daarmede te beinvloeden duidelijk doet blijken;

d. dat hij derhalve het door hem gegeven onderwijs niet vrij zal weten te houden van een voor de openbare orde schadelijken geest;

Gehoord den Inspecteur van het Middelbaar- en Technisch Onderwijs en den Inspecteur van het Westersch Lager Onderwijs in het 2e ressort te Batavia-Centrum;

Gelet op artikel 7 van de bij Staatsblad 1932 no. 494 juncto Staatsblad 1933 no. 372 vastgestelde regeling nopens het toezicht op het geven van bijzonder onderwijs;

Heeft besloten:

Aan Dr. E. F. E. Douwes Dekker voornoemd het geven van bijzonder onderwijs aan kinderen, als bedoeld bij artikel 1 van Staatsblad 1932 no. 494 juncto Staatsblad 1933 no. 372, voor onbepaalden tijd te verbieden.

Aan

den WelEdelgestr. Heer

Dr. E. F. E. Douwes Dekker

Lembangweg paal $4^1/_2$

te

BANDOENG.

Afschrift dezes verleend aan:

1. de Algemeene Secretaris te Buitenzorg,
2. den Directeur van Onderwijs en Eeredienst te Batavia-Centrum,
3. den Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië, te Batavia-Centrum,
4. den Inspecteur van het Middelbaar- en Technisch Onderwijs te Batavia-Centrum,
5. den Inspecteur van het Westersch Lager Onderwijs in het 2e ressort te Batavia-Centrum,
6. de 5 Residenten in West-Java,
7. de Hoofden van Gewestelijk Bestuur in het overige deel van Java en in de Buitengewesten,
8. den belanghebbende,

1 t/m 8 tot inlichting.

Stemt overeen met voorz. Besluit:

Het Hoofd der Gewestelijke Inspectie van de Algemeene Politie in West-Java

(w.g.) LATOUR.

***

Het volgende telegram werd op 1 Maart 1937 afgezonden:

Zijn Excellentie Gouverneur Generaal

Buitenzorg.

doet met meesten eerbied beroep op Uw Excellentie tegen besluit gouverneur west-java 20 Februari, hem lesbevoegdheid ontnemend, waar ondergetekendes goede trouw door residents getuigenis onder ede vaststaat. (stop) Heden verzendt ondergetekende schriftelijke motivering dit beroep

DR. DOUWES DEKKER.

***

Het beroep luidde als volgt:

No. 12/16/37

Bandoeng, 1 Maart 1937.

Aan Zijn Excellentie den Gouverneur Generaal
van Nederlandsch Indië
BUITENZORG.

Excellentie: —

Met de meeste, niet slechts verschuldigde, maar gaarne betuigde eerbied nader ik U, om op Uw Excellentie, als mijn hoogsten beschermer en als oppersten bewaker van de Pax Neerlandica in deze landen, het enig beroep te doen dat mij bij art. 15 Toezicht-Ordonn. Particulier Onderwijs is gelaten tegen het Besluit van den Gouverneur van West-Java van 20 Februari 1937 No. G 5 P/28/3, mij ontnemende met mijn onderwijsbevoegdheid, tevens mijn brood.

De Gouverneur beroept zich in zijn besluit op het vonnis van den Raad van Justitie te Batavia van 14 December 1936 No. 10 A II/1936 en is dus in kennis van dit vonnis, waarvan zelfs de inzage mij tot op heden onthouden is ondanks herhaald verzoek mijnerzijds om de motieven te mogen leren kennen, waarop ik veroordeeld werd, nadat het mij ook onmogelijk was gemaakt, om bij de uitspraak van dit vonnis tegenwoordig te zijn. Mij was namelijk aangezegd, dat het vonnis op 15 Dec. 1936 zou worden uitgesproken. Het werd dan echter op 14 Dec. 1936 in het openbaar uitgesproken, zonder vermelding van motieven.

Persoonlijk en schriftelijk heb ik mij, het laatste bij vake herhaling, tot de Griffie van de Raad gewend, om de gunst — ik dacht niet eens meer aan Recht, — die motieven te leren kennen, waarop mijn memorie van revisie bij het Hooggerechtshof zou moeten baseren. Tot op heden is mij, gelijk gezegd, de inzage van de processtukken onthouden. Tot op dit ogenblik heb ik mij nog niet tot het Hof kunnen wenden. Maar het Recht in dit land is toch sterk genoeg, om ook mij te vergunnen daarop een beroep te doen?

Dit staat echter reeds vast door het onderzoek van de Raad en door de verklaring onder ede van de Resident van Priangan, M. F. Tydeman, dat mijn goede trouw bij de publicatie van het geïncrimineerde geschiedenisboek boven elke verdenking staat. Het bewuste boek is in samenwerking met die Regeringsvertegenwoordiger tot stand gekomen. Gedurende een jaar heeft hij goedgevonden, dat het manuscript van dat boek in de klassen als dictaat werd gebruikt. Dat manuscript zelf is van Augustus 1935 af tot op heden in het Residents archief te vinden. De Resident was door mij schriftelijk in kennis gesteld met mijn doel, voor mijn scholen eigen leermiddelen samen te stellen, welke hem dan ook regelmatig werden toegezonden en waarvan de manuscripten hem te voren bekend waren gemaakt. Schriftelijk is hem door mij, reeds op 19 Augustus 1935, mijn erkentelijkheid betuigd geworden voor zijn medewerking, terwijl in dat schrijven ook door mij werd herhaald de verzekering, dat ik mij ten aanzien van nodige correcties in dictaten en manuscript volkomen naar zijn wensen en inzichten zou voegen.

Er is in mijn karakter geen plaats voor verraderlijkheid. Zelfs heb ik getoond, dat mijn woord mij meer waard was dan mijn leven, wat mij de hoogachting deed verwerven van mijn toen incidentele, grootmoedige britse vijanden. Ik tart een ieder mij van enige onbetrouwbaarheid met recht te kunnen beschuldigen. In Nov. 1926 heb ik Uwer Excellenties Voorganger, Z.E. Jhr. De Graeff te verstaan gegeven, dat ik loyaal met de Regering zou samenwerken. Ik ben aan die loyaliteit nog geen uur ontrouw geweest. De bovenbedoelde samenwerking met de Vertegenwoordiger van de Regering, de Resident van Priangan, is daarvan een laatste bewijs geweest. Ik ben zelfs thans nog loyaal en acht mij, uit morele afkeer van elke arglistigheid, nog steeds niet van mijn verplichtingen jegens de Regering ontslagen.

Excellentie, het is deze Vertegenwoordiger van de Regering zelf geweest, die de Procureur Generaal verzocht heeft een vervolging tegen mij te initiëren, voor het publiceren van een boek, met zijn medewerking, onder zijn supervisie en zelfs deels, immers als dictaat openlijk in de klassen, met zijn toestemming gebruikt.

Het moge dan al zijn dat art. 156 Stw. geen opzet onderzoekt, het moge zijn, dat de lagere rechter geen voldoende strafuitsluitingsgrond mocht vinden in de ambtelijke medeplichtigheid aan de totstandkoming van het bewuste boek, terwijl de Vertegenwoordiger van de Regering het volkomen in zijn macht had om zijn veto over enig gebruik van het manuscript uit te spreken, — deze overweging zal voor het Administratief Gezag een geheel ander karakter moeten hebben.

Goede trouw en loyaliteit aan het Gezag zullen door dat Gezag onmogelijk beloond kunnen worden met sociale vernietiging van hem, die tot op dit ogenblik zich zelf door zijn woord nog steeds gebonden acht loyaal met de Regering samen te werken.

Ik ben er van overtuigd, dat mijn eerbied voor het door Uw Excellentie vertegenwoordigde Gezag volkomen gerechtvaardigd is en wacht in vol vertrouwen Uwer Excellenties beslissing af.

Van Uw Excellentie
De gaarne dienstwillige dienaar
Dr. DOUWES DEKKER

***

Intussen volgde de onderstaande aanzegging:

STADSPOLITIE BANDOENG.
Afdeeling Politieke
Inlichtingsdienst.

RELAAS van gedane aanzegging.

Ondergeteekende, A. G. van Nes, Commissaris van Politie der 1e. klasse, heeft op den 9den Maart 1937 den heer Dr. E. F. E. Douwes Dekker aangezegd, dat het in het voornemen van den Gouverneur van West-Java ligt tot schoolsluiting over te gaan, indien mocht blijken, dat ondanks het hem opgelegd onderwijsverbod, hij nog zou trachten het onderwijs op ongewenschte wijze te beinvloeden.

Voor de aanzegging:
A. G. van NES

***

Hierop ging het volgende schrijven uit:

Bandoeng, 9 Maart 1937

Aan den Heer A. G. van NES
Chef van de P. I. D.
Bandoeng

Geachte Heer van NES: — Nadere overweging van de inhoud van Uw aanzegging op heden, dat het in het voornemen van de Gouverneur van West Java ligt tot schoolsluiting over te gaan, indien mocht blijken dat ondanks het mij opgelegde onderwijsverbod ik nog zou trachten het onderwijs op ongewenste wijze te beinvloeden, doet mij besluiten om voorshands, althans totdat Z.E. de Gouverneur Generaal zich zal hebben uitgesproken over mijn beroep op hem t.d.z. geen onderwijs te geven.

Het voornemen van de Gouverneur is van verre strekking. Daarvan zou misbruik gemaakt kunnen worden door de eerste de beste gestrafte scholier of berispte leerkracht om door leugens nieuwe perssensatie en nieuwe opspraak te veroorzaken. Dat is nu zo bij herhaling gebeurd, dat ik daarop ook toekomstig voorbereid ben. En al zal de Overheid niet oordelen zonder deugdelijk bewijs, vermeerdering van zo gemakkelijk te wekken kwade schijn tegen mij zal het Instituut steeds weer moeten schaden. Ik mag het ook daaraan niet blootstellen.

Overigens deel ik U mede dat ik sedert 5 Maart l.l. al geen les meer geef, geabsorbeerd als ik ben door mijn Memorie van Revisie aan het Hof, waarvoor mij 5 dagen tijd gelaten is.

Met de meeste onderscheiding

Uw
Dr. DOUWES DEKKER.

Dit boek is in goede conditie.
Vouw het niet om. Het kan je f 0.30 kosten,
als het beschadigd terugkomt. Maak het niet vuil;
dat zou je f 0.05 kosten.
Het Ksatrian Instituut.

De Moeilijkheid voor D. D. om Inzage van het Vonnis te Verkrijgen.

De volgende brief is overduidelijk.

No. 12/13/37.

Bandoeng, 26 Februari 1937.
Aan het Hooggerechtshof
van Nederlands Indië.
BATAVIA-C.

HoogEdelachtbare Heren,

Toen ik op 17 Dec. 1936 ter Griffie van de Raad van Justitie te Batavia revisie aantekende tegen het op 14 Dec. t.v. gewezen vonnis dat mij veroordeelde tot 3 maanden gevangenisstraf t.z. van overtreding van art. 156 Stfw., geloofde ik, door zo dadelijk appel aan te tekenen, van mijn zijde te doen wat een snelle afwikkeling van dit proces zou kunnen bevorderen.

Mij was op 2 Dec. 1936 door de President van de Raad van Justitie te Batavia medegedeeld, dat ik de uitspraak van het vonnis zou kunnen vernemen op de dag, die via Aneta zou worden bekend gemaakt in de dagbladen. Deze vermeldden dan ook, dat die dag zou zijn de 15e. December 1936. Echter werd, in strijd daarmee, het vonnis uitgesproken op 14 Dec. 1936, zodat ik bij die uitspraak niet aanwezig kon zijn en dus ook niet kon vernemen op welke gronden het vonnis berustte. Op 17 Dec. 1936 mij bij de Griffie van de Raad van Justitie te Batavia vervoegende om daar die motieven te leren kennen, waarop mijn memorie van revisie aan U zou moeten baseren, werd mij inzage van het vonnis nadrukkelijk onthouden. Het was nog niet getekend, op grond waarvan in geen geval het nemen van inzage kon worden toegestaan.

Ter Griffie werd mij echter medegedeeld, dat krachtens art. 290 Strfw. de stukken aan U uiterlijk binnen 5 weken moesten worden doorgezonden, binnen welke termijn mij gedurende 8 dagen gelegenheid zou worden gegeven van die stukken ter Griffie inzage te nemen.

Tot op deze dag heeft mij evenwel geen mededeling t.z. bereikt. De termijn van 5 weken is intussen aangegroeid tot ruim 10 weken, zonder enig uitzicht voor mij op spoedige mogelijkheid om de motieven van het nu $2^1/_2$ maand oude vonnis te leren kennen.

Wel heb ik bij vake herhaling mij met de Griffie van de Raad van Justitie t d.z. in verbinding gesteld, echter steeds zonder een categorisch bericht te hebben mogen ontvangen.

Daar ik als ondeskundige niet overzie of en in hoeverre deze gang van zaken mij kan schaden in de revisie van het vonnis door Uw Hof, heb ik gemeend nu niet langer te moeten wachten met het verzoek aan U, om wel te willen overwegen dat ik mij, bovendien zonder rechtelijke bijstand, door deze gang van zaken ernstig gehandicapt voel.

Middelerwijl heeft de Overheid mij mijn lesbevoegdheid ontnomen op grond van het vonnis in lagere instantie, hoewel de motieven daarvan nog steeds niet bekend zijn, welke administratieve maatregel, komende nog vóór de afloop van het proces en derhalve daarop vooruitlopende, de strekking heeft mij met *dubbele* zwaarte te doen boeten voor mijn misdrijf, t.w. in loyale samenwerking met de Overheid-zelf leermiddelen voor mijn scholen te hebben samengesteld. Dat door deze, zelfs na 7 maanden wachtens nòg overhaaste, ingrijping van het administratief gezag mijn door eigen energie opgebouwd bedrijf finantieel met ondergang bedreigd wordt, is blijkbaar geen overweging waard geweest, zo min als de overweging dat de wijze van totstandkoming van het leerboek in kwestie veeleer mijn loyaliteit dan het tegendeel daarvan aantoont.

Met de meeste onderscheiding.

DR. DOUWES DEKKER.

***

Bovenstaande brief had snelle uitwerking, blijkende uit het volgende epistel.

Sp.

No. 208/SGr. '37.

Batavia, den 3*den* Maart 1937.—

Hierbij heb ik de eer U mede te deelen, dat het dossier van Uwe strafzaak vanaf den *zesden* Maart 1937 ingevolge het bepaalde bij artikel 290 van het Reglement op de Strafvordering gedurende den termijn van zeven werkdagen ter Griffie ter inzage ligt.—

De Griffier van den Raad van Justitie
te Batavia (Twee-de-Kamer),
(w. g.) C. E. J. COESTER.

Aan
den WelEdelen Heer Dr. E. F. E. Douwes Dekker
Voorzitter v/h bestuur van de Nationale School-
vereeniging „Het Ksatrian Instituut"
Lembangweg
te
BANDOENG.

3.

De Memorie van Revisie met Aanvullingen.

Bandoeng, 8—12 Maart 1937.
Aan
het Hooggerechtshof van
Nederlandsch-Indië.

HoogEdelAchtbare Heren:

Bij vonnis van de Raad van Justitie te Batavia van 5 Dec. 1936 No. 10 A 11/1936, uitgesproken op 14 Dec. d.a.v., werd ik schuldig verklaard aan het misdrijf van „het in openbaar uiting geven aan gevoelens van minachting tegen groepen der bevolking van Nederlandsch Indië," onder aanneming van een verzwarende omstandigheid, en deswege veroordeeld, tot gevangenisstraf voor de duur van 3 maanden. Gelijk Uw Hof bekend uit mijn schrijven van 26 Februari 1937 No. 12/13/37 is het mij onmogelijk geweest bij de openbare uitspraak tegenwoordig te zijn en heb ik eerst op de 6e. Maart 1937 inzage mogen nemen van de motieven, waarop de Raad van Justitie gemeend heeft mij te moeten schuldigverklaren en veroordelen. Reeds op 17 Dec. 1936, — eerder kon het door vrije dagen niet, — tekende ik tegen het vonnis revisie aan. Deze diligentie mijnerzijds, bedoeld om mij zo ruim mogelijke tijd te verzekeren voor het opstellen van mijn Memorie van Revisie aan Uw Hof, heeft niet gebaat. Door de overschrijding met 7 weken van de wettelijk voorgeschreven termijn (art. 290 Strv.) voor de indiening van de stukken aan Uw Hof, heeft de Raad van Justitie de mij gelaten tijd voor mijn memorie teruggebracht tot 5 dagen.

Mijn memorie aan Uw Hof moet daardoor de sporen dragen van snel werk. Daarbij ontbreekt mij rechtskundige bijstand. Om deze en gene reden roep ik in vertrouwen de clementie in van Uw Hof voor vorm en wijze van deze memorie, die enkel gezond verstand, tot te snel werk genoopt, tot gids kon hebben.

Ik meen Uw Hof met volle openhartigheid, zonder achtergehouden gedachten te mogen naderen. Het kan tussen Uw Hof en mij geen kwestie worden van juridische volkomenheid tegenover lekenopvattingen, die enkel recht en rechtsgevoel kunnen stellen tegenover wet en wetsinterpretatie.

Om een gemakkelijk te volgen lijn in mijn memorie te brengen heb ik de te behandelen stof in groepen verdeeld. De volgende:

1. Verwijzing naar historische juistheid en ambtelijk voorbeeld.
2. Attendering op fouten en onvolledigheden in het proces-verbaal van de rechtszittingen.
3. Groepering van de 13 overwegingen van het vonnis van de Raad van Justitie.
4. De politieke sfeer en de enscenering van het proces.
5. Het objectief materieel recht.
6. Het begrip „strekking" i.v.m. de motivering van het vonnis.
7. „Strekking" in de geschiedenis van art. 156 Stw.
8. Het voorstel om de vervolging te staken.
9. „Strekking" in de motieven van het vonnis.
10. Verzwaring van de strafmaat.
11. Conclusie.

1. HISTORISCHE JUISTHEID EN AMBTELIJK VOORBEELD.

Bij de stukken, door mij aan de Raad van Justitie overgelegd, bevindt zich een uitvoerige aantoning uit historisch-wetenschappelijke bronnen dat geen enkele in de dagvaarding geincrimineerde passage uit mijn boek met enig recht als niet-historisch-juist zou kunnen worden aangemerkt. Méér: verscheidene van die passages zijn meer of minder letterlijk uit die bronnen overgenomen. Nòg meer: de relatering van geschiedkundige feiten is gemeenlijk door mij in mijn boek verzacht.

De Raad van Justitie heeft dit erkend. Hij zegt in de 9e. overweging van het vonnis: „dat aan beklaagde niet is ten laste gelegd, dat hij geschiedkundige feiten verdraaid zou hebben weergegeven".

Voor mijn verdediging acht ik dit een cardinaal punt, aangezien daardoor één van de elementen van tendentieuze geschiedschrijving buiten geding is geplaatst.

In mijn pleidooi heb ik mij moeten verweren tegen de beschuldiging, zowel van de Officier van Justitie als van de Raad tijdens het onderzoek, dat ik, hetgeen in wetenschappelijke boeken staat, niet mocht brengen onder de ogen van scholieren. Dit punt van verweer heb ik om die reden zeer uitvoerig moeten behandelen (in mijn overgelegde pleitnota pags. 22 — 65). Daarin is uit een bonte reeks van schoolboeken, toegelaten op de openbare en gesubsidieerde lagere en middelbare scholen, zowel voor indonesische en chinese als voor europese leerlingen, aangetoond dat mijn boek geen leerstof bevat, welke niet ook in die schoolboeken verspreid te vinden is.

De Raad van Justitie heeft dit ingezien. De beschuldiging, hierboven bedoeld, zowel van de Officier van Justitie als van de Raad zelf, is niet gehandhaafd. In de motieven van het vonnis is daaromtrent niets meer te vinden.

Ik acht ook dit een cardinaal punt in mijn verdediging. Daardoor toch is een tweede element van tendentieuze geschiedschrijving buiten geding gesteld, hetgeen ik hieronder zal aantonen.

Ik verzoek beleefd Uw Hof om zijn aandacht voor deze beide punten.

a. Mijn boek is historisch juist (immers wordt de historische juistheid niet meer aangevochten, gelijk in het vooronderzoek aarzelend geschied is).

b. Mijn boek wordt niet meer gesteld tegenover andere leerboeken, ook de officiële, t.a.v. de medegedeelde historische stof (immers is dat geen overweging in het vonnis).

Zelfs heeft de Raad van Justitie in zijn 9e. overweging mijn verweer t.z. aangenomen, blijkende uit de volgende passus uit het vonnis: „Overwegende dat beklaagde te zijner verdediging heeft aangevoerd, ... ten derde, dat zijn boek volkomen zuiver de geschiedenis weergeeft en in de leerboeken, gebruikt op westerse scholen" (t.r. scholen voor westers lager of middelbaar onderwijs) „de feiten in nog veel scherper bewoordingen staan beschreven, ... dat (echter) niet in de scherpe, maar in de tendentieuze wijze van weergave dier feiten de door de wet gewraakte minachting is gelegen, ... terwijl voorts een eventuele overtreding van artikel 156 van het Wetboek van Strafrecht door anderen beklaagde evenmin van schuld kan ontheffen".

Die „anderen" zijn om te beginnen de Regering van Nederlands Indië en Haar orgaan, het Departement van Onderwijs. Daarop zal ik mij *blijven* beroepen, omdat het niet waar kan zijn, dat zij zich zouden hebben schuldig gemaakt aan het uiten van haat, vijandschap of minachting van enige bevolkingsgroep.

2. FOUTEN EN ONVOLLEDIGHEDEN IN HET PROCES VERBAAL VAN DE RECHTSZITTINGEN.

Als oud-journalist begrijp ik beter dan menig ander met welke moeilijkheden het precies-juiste weergeven van mondelinge gesprekken te kampen heeft. Waar ik bij de doorwerking van het proces verbaal van de rechtszittingen op 1 en 2 Dec. 1936 derhalve ben gevallen over fouten en onvolledigheden, daar heb ik daarop geen critiek. Enkel daar waar deze fouten en onvolledigheden een verkeerd beeld hebben gegeven van het verhandelde, meen ik, in het belang van mijn verdediging daarop te mogen wijzen. Ik zal mij hierbij sterk beperken.

Onjuist zijn de mededelingen omtrent de geschiedenis van het Ksatrian Instituut, omtrent de gang van het drukken van onze leermiddelen, omtrent de gang van de beslaglegging op het geschiedenisboek Oost-Azië. Onjuist is de mededeling dat de Resident van Priangan mij gezegd zou hebben, maatregelen te nemen als ik weer les zou geven (n.b. ik had die bevoegdheid nog steeds).

Ik zou gezegd hebben (pag. 11) toen de President van de Raad van Justitie de resident om zijn houding prees (n.b. geheel strijdig met de scherpe potlood-aantekeningen in het procesverbaal van diens verhoor te Bandoeng): „Dat is zo". Ik heb echter gezegd: „Er is ook een morele kant". Waarop de president van de Raad: „Ach, moreel, moreel...."

Op de opmerkingen van de President van de Raad: „Door de uitgifte van dit boekje hebt gij dan toch indirect dat verbod om les te geven overtreden", zou ik gezegd hebben: „Dat is zo". Dit is volkomen onjuist. Ik heb gezegd: „Ik mocht geen *les* geven in geschiedenis; dat heb ik ook nooit gedaan".

Op pag. 14 staat: „Wat bedoelt ge met „hoop in het hart"? Beklaagde kan daarop geen antwoord geven." — Dit is flagrant onjuist. Ik heb gezegd: „Azië gaat een nieuwe ontwikkelingsfase in, een volkswaardige ontplooiïng. Elk volk heeft daarop gelijk recht."

Verder staat er (op pag. 14): „Wat bedoelt gij er dan mee?" „De leerlingen te doen weten dat ook de bevolking van Indië dezelfde ontwikkeling kan doormaken als elk ander volk." — Ook dit is flagrant onjuist. Ik heb gezegd: „Het Aziatisme is in opkomst. Aziatische leerlingen moeten hun aziatische kultuur kennen".

Pag. 18: Ik zou gezegd hebben: „U bent van oordeel, dat het niet mag meegedeeld worden aan kinderen; dat geef ik toe". — Dit is onjuist. Ik zeide: „Zulke dingen staan in alle leerboeken". (Zie ook mijn pleidooi, waarin ik de Regering hulde breng voor Haar openhartigheid in zake opium).

Op pag. 22 staat: „Hadt gij niet kunnen volstaan met te zeggen, zoals in de leerboekjes op de westerse scholen, dat deze gebeurtenis een zwarte bladzijde was in onze geschiedenis?" (hetgeen in het geheel niet juist is bovendien) — „Neen, het moet duidelijk zijn waarom de Nederlanders in Japan handel mochten drijven". — Dit is niet volledig weergegeven. Ik voegde daaraan nog toe: „In de leerboekjes staan nog heel andere dingen, dat zal ik nog aantonen". Waarop de President: „Dat kan ik niet geloven". (Blijkbaar gelooft de Raad, na mijn pleidooi, dit nu wèl).

Op pag. 25: „Die leus (Azië voor de Aziaten) heeft zich doen horen in de Volkenbond".— „Goed, maar gij geeft daardoor toch te kennen dat gij er het geheel mee eens zijt?" — Dit is onvolledig. Mijn antwoord staat er niet. Nl. „Welneen, dan zou ik het ook eens moeten zijn met de beeldenstorm, met hongitochten enz."

Op pag. 29 staat: „Ik zeide het U reeds: als men iemands woorden aanhaalt, dan geeft men daardoor te kennen het er mee eens te zijn."— Dit is onvolledig. Ik heb nl. gezegd: „Men kan een mening ook op die manier bestrijden."

Op pag. 29 mis ik een passage. De president behandelde een gedeelte uit mijn boek op pag. 84 (het Hart van het Christendom). Ik heb mij verweerd daartegen, met de woorden: „Maar daarvan staat niets in de dagvaarding!" Waarop de President: „Goed, dan zullen wij dat overslaan." (Ik acht dit heel belangrijk, immers houdende de erkenning, dat het toch niet aanging mij ter verantwoording te roepen op punten, waarop de vervolging geen klacht heeft gebaseerd.—Het is jammer, dat er van deze gehele passage geen woord in het proces-verbaal te vinden is. In dit verband: ook geen woord over mijn protest dat mij het voorwoord van mijn boek werd voorgelegd, dat evenmin een punt van de dagvaarding heeft uitgemaakt.)

Op pag. 31 staat: „Stelt gij er nog prijs op, dat de Resident van Priangan en de adviseur voor Inl. Zaken worden gehoord?" — Hierbij is het volgende niet genoteerd: „ik wijs er U op dat hun getuigenissen U toch niet disculperen. Het heeft geen betekenis of zij Uw boek konden prijzen. Dat zult U nu toch begrepen hebben? En ik herhaal dat ik bereid ben om hier te verklaren, dat ik aanneem dat de historische feiten in Uw boek juist zijn." Waarop ik (dit staat er weer wel): „Na de lof, die U de Resident hebt toegezwaaid, zie ik af van het verhoor van beide getuigen." Uitgelaten werd dan weer: „als hun getuigenis er toch niet op aankomt, zou ik met ze te horen, het proces slechts rekkèn. Ik zou de Resident willen doen verklaren dat hij het manuscript van mijn boek een jaar lang vóór de druk heeft gekend en geen bezwaar er tegen had. Maar de Resident heeft dat ten slotte reeds onder ede verklaard in zijn verhoor. Mijn goede trouw staat dus toch al wel vast." — Van dit alles vond ik geen woord in het proces-verbaal.

Op vele meerdere punten (o.a. dat ik op de schuld aan het Gouvernement „nog niets" betaald heb, terwijl ik daarop in Dec. '36 reeds 37 maandtermijnen, zonder ooit te mankeren, betaald had) zal ik niet ingaan. Zij zijn niet van rechtstreeks belang.

Het wil mij in alle onschuld lijken, dat op 5 Dec. '36 in raadkamer het dictum van het vonnis werd vastgesteld. Eerst veel later werden de motieven dan opgebouwd. En wellicht werd nog later het proces verbaal van de zitting uitgewerkt. Deze indruk is versterkt door het onbegrijpelijke aanhouden van de weigering om mij inzage van het vonnis te geven, hetgeen dan eerst op 6 Maart 1937 mogelijk bleek. Is dit zo, dan is het duidelijk, dat deze omgekeerde werkwijze niet zonder invloed kan zijn geweest op de relatering.

---

3. DE OVERWEGINGEN VAN HET VONNIS.

Het vonnis telt 13 overwegingen.

De 1e. t/m. 4e., de 10e., 12e. en 13e. overwegingen geven door hun technisch karakter geen aanleiding tot bespreking in deze memorie.

Voor de motivering van de strafschuldigheid zijn van belang voor mij de 5e. t/m. 9e. overwegingen.

De 11e. overweging dient tot verzwaring van de strafmaat.

Ik zal mij voornamelijk bezig houden met de 5e. t/m. 9e. overwegingen.

---

4. DE POLITIEKE SFEER EN DE ENSCENERING VAN HET PROCES.

Het art. 156 Sw. zelf en mijn eigen politiek verleden, stempelen dit proces tot een politiek proces. Al dadelijk is dat gebleken uit de uitsluitend vijandige commentaren in de europese persorganen hier te lande. Deze pers is het niet moede geworden een doorlopende invloed uit te oefenen op de opvattingen van de rechters en de overheid. Wie onder zulke stroom zijn volle objectiviteit heeft weten te bewaren, moet wel over zeer onafhankelijke psychische krachten beschikken. In een beschouwing van het *N.v.d. Dag* van 27 Februari 1937 (2e. blad) wordt nu gepoogd ook Uw Hof te dicteren hoe zijn arrest zal dienen te luiden. Enige kuisheid, die toch niet misstaan zou hebben, wordt daarbij niet meer nodig geacht.

De tenlastelegging die westen tegenover oosten plaatste, het onderzoek voor de Raad van Justitie en enkele motiveringen van 's Raads vonnis accentueerden of accentueren dit politiek karakter.

Ik ben deswege wel gerechtvaardigd op deze politieke sfeer ook van mijn zijde enige aandacht te vestigen. Reeds in Aug. 1936 bereikten mij diverse inlichtingen t.a.v. de gang van zaken omtrent de plaats gehad hebbende beslaglegging op mijn boek Oost-Azië. O.m. is mij gebleken, dat de Resident van Priangan een exemplaar van „Oost-Azië" ontvangen heeft, naar alle waarschijnlijkheid van de Militaire Inlichtingen Dienst, waarin op vele plaatsen in de hoofdstukken over Japan en Mantsjoekwo passages met blauw waren aangestreept. Er is voorts gebleken, dat telefonische en rechtstreekse gesprekken zijn gevoerd tussen BB en M.I.D. t.z.v. het gekonfiskeerde boek en de opgezette vervolging. Voorts is gebleken, dat bij het BB geen eenstemmigheid heerste omtrent het nut van de vervolging. Deze zou van BB-zijde de Resident zelfs ontraden zijn, maar door de dd. advokaat-generaal zijn doorgezet. Van de zijde van de M.I.D. is te Bandoeng langs

omwegen geinformeerd naar de wijze van lesgeven op de Moderne Middelbare Handelsschool van het Ksatrian Instituut door de leraar voor japans, H. Nagashima BA., hoeveel leerlingen les in japans kregen etc. En eindelijk heb ik op 4 Dec. 1936 het volgende schrijven ontvangen uit Den Haag:

Den Haag, 10. XI. 36

DD, schei uit, man! Dat je de manoeuvre niet doorziet valt me van je snuggerheid tegen. Dit zaakie moet je afleggen omdat 't geen kwestie is van justitie maar van Van Lingen M. I. D. Geloof nou maar dat 't van dien kant waait. Deze beroepsspion, die als officier onder de officieren is uitgepoept om z'n sluiperswerk, loopt 'r mee te venten dat-i je vast heeft. „Dezen keer nekken we 'm!" Defensie, vat je! De misselijke doodsangst voor den Mongool in dat deel van 't K.N.I. Leger, in de leiding, mot je nog ver!

Resident Tydeman krijgt z'n orders van Van Lingen. „Saja toewan!" En de heele santekraam krijgt z'n orders pg, parket, raad, hof. „Saja toewan!" Lands belang, defensie! — Merde aan justitie! Staat boven recht, — ben je bedonderd! Hoor je den windbuil Hogewind, — wat is in 'n naam, wat?

DD, ik ben als blanda niet aan jou kant en als 't moet commandeer ik 't vuurpeloton tegen je, maar verdomme geen vuile streken zooals dit een vuile streek is. Daarom, schei uit. Trima sadjah. Dezen keer ook nog. De heele laffe kliek staat tegenover je, de heele boutique kun je lèlangen, 'n gelid goed gedrilde recruten. Rechts richt u en smoel houden! Alles om den Jap. Om je van schaamte te verdoen. Politiek, man, stomme brute macht en duisterlingen, gooi je wetboek maar in de plee, trap eer en ideaal maar in mekaar. We zijn geen soldaten meer, Ernst, we zijn glibberige bange schoffies geworden met 'n mooi pakkie an, ik ga me d'r voor schamen.

Je bent zestig, — schei uit.

Natuurlijk teeken ik *niet*.

Ter adstructie van het Hof leg ik hierbij deze brief over.

Wij hebben hier dus niet te doen met een strafproces in de gewone zin van het woord. Het delict waaraan ik mij zou hebben schuldig gemaakt, is onder te brengen in de categorie politieke misdrijven. In zulk een proces spelen diverse factoren een voorname rol. Factoren welke beter buiten de rechtszaal dienen te blijven. Dit proces stelt wel zware eisen aan de verdediging, maar nog zwaardere aan de objectiviteit van de rechters.

Reeds de wettenmaker loopt bij het ontwerpen van een strafbepaling op politieke misdrijven in niet geringe mate het gevaar, in stede van objectief geldend strafrecht te scheppen, een practische uitzonderingswet te maken voor zijn politieke tegenstanders. Nog grooter wordt dit gevaar voor de rechters, die zulke wetten moeten toepassen. Zeer sterk is hierop accent gevallen in het requisitoir van den Officier van Justitie, die notabene mij verweten heeft, dat art. 156 Sw. eigenlijk door mijn politiek werk in 1913, als aanvullend uitzonderingsrecht derhalve, in het wetboek is gekomen.

Gelijke opmerking was mij reeds te voor door de president van den Raad van Justitie iet of wat snerpend, toegevoegd, met de woorden: „U weet heel goed dat deze artikelen net zo goed de douwesdekkerse artikelen genoemd kunnen worden", waarmee, naar het mij wil voorkomen, de waarde van deze artikelen (154—157) als objectief geldend strafrecht niet verhoogd wordt.

Maar reeds Mr. S. van Houten wees er op (in 1886. Vragen des tijds, p. 229)

„welke zonderlinge gevolgen in bewogen tijden, in welke de politieke „hartstochten gewicht in de schaal leggen", de bevoegdheid der rechters hebben kan.

Zulke bewogen tijden maken wij thans door: dreigende oorlog in de wereld; groeiende vijandschap tussen fascisme en sovjet-idealen, verhitting van gemoederen in Nederland en Nederlands-Indië door het groeiende revolutionaire nationaal-socialisme, dat inzet wordt bij de komende parlements-verkiezingen in April a.s., al of niet gerechtvaardigde maar dagelijks toenemende vrees voor Japan, in Groot Britanje, in de Verenigde Staten en in Nederland en zijn koloniën hier.

Hier is het geval aanwezig, waarop Mr. Van Houten doelde, toen hij zeide dat de rechters „ook mensen zijnde, niet altijd staan buiten een conflict", maar dat veeleer velen hunner staan midden in de politieke beweging en een werkzaam aandeel in elken strijd nemen". Dit is het gevaar, waarop Prof. Molegraaf in 1888 wees in de Ned. Juristenkring (Handelingen 19. p. 75) nl.

„dat aan de zijde waar (de) sympathie (van de rechters) is, door (hen) „allicht ook het recht wordt gevonden".

Dezelfde bedenking sprak Mr. Schumann uit in de Volksraad op 15 Nov. 1918 (H. p. 198) in de woorden:

„Het is zo verleidelijk om in de opruier tevens te straffen de tegen-„stander op politiek gebied".

Deze „verleidelijkheid" deed Floquet in de franse kamer uitroepen: „Et qui les jugera?" — „Ce seront les adversaires politiques de celui qui a provoqué."

Het is ten slotte hetzelfde gevaar, op welks mogelijkheid Prof. van Hamel in zijn „Strafrecht" (p. 159) doelt i. z. de uitlevering bij politieke misdrijven, nl. „dat de onpartijdigheid der rechters niet boven verdenking staat."

Hetzelfde gevaar waarop diverse leden van de tweede kamer wezen bij de beraadslagingen over de invoering van art. 131 in het Ned. Strafwetboek en daarom sterk aarzelden hun steun aan dat art. te geven.

Als men nu de feiten en gebeurtenissen nagaat welke er op berekend zijn geweest, of er toe hebben medegewerkt om voor dit politieke proces de geschikte politieke „sfeer" te maken, zal men, evenals ik tot de ontdekking komen van een systematische toespitsing van omstandigheden,

waardoor het door mij angeblich gepleegde „misdrijf'' plausibel kan *lijken,* met het uitsluitende doel om mij om redenen van politiek materieel te vernietigen.

In het vervolg van deze memorie zal duidelijk worden, dat de Regering te Buitenzorg tot op heden voortgegaan is met mij Haar vertrouwen te schenken, hetgeen Zij sedert 1926 heeft gedaan en dat ik van mijn kant tot op dit ogenblik dat hoge vertrouwen nimmer beschaamd heb. Een goed deel van de overheids-*organen* echter hebben aan de ongemotiveerde klopjacht deelgenomen.

De stelselmatige opruiing tegen *mij* en mijn Instituut begon in Sept. 1934, nadat het Instituut de heer H. Nagashima uit Japan had doen overkomen voor het geven van lessen in het japans aan de Moderne Middelbare Handelsschool. De Dienst van de Immigratie begon het den heer Nagashima te Soerabaja bij diens landing moeilijk te maken.

De koloniaal-europese en mij zonder uitzondering vijandige pers hief het eerste alarm aan, op de gebruikelijke wijze van straffeloze verdachtmaking. Het geblaf stierf uit, toen de Regering zelf enige maanden later eveneens het nut van een japanse cursus inzag en deze nog bestaande cursus in het leven riep. In Oct. 1934 volgde een nieuwe hardnekkige en zich zelf in lasterlijkheid overtreffende pershetze, waaraan de Regering in December 1934 via Haar vertegenwoordiger, de Resident van Priangan, een eind maakte op zodanige wijze, dat ik Haar mijn oprechte erkentelijkheid heb kunnen betuigen. De geldelijke schade, ons door deze lasterstorm berokkend, was zeer groot.

Dan volgde, in diverse organen van de europese pers, een systematische guerilla tegen mijn persoon en tegen ons bedrijf, tot doorlopende schade van het Instituut met zijn 8 scholen en 1300 leerlingen, zijn talrijk personeel, zijn finantiële relaties met de Staat en particuliere geldinstellingen. Wel werd tot vijf maal toe een klacht door mij ingediend bij de Justitie met verzoek, om ter bescherming van onze belangen tot vervolging van de lasteraars over te gaan, maar zelfs waar wij als dieven en oplichters werden afgeschilderd vond het Openbaar Ministerie geen termen tot prosecutie. Eindelijk had ik ook deze les geleerd en ik klaagde niet meer...

Het gepeupel van de indische maatschappij paarde zijn krachten aan die van het zich geestelijke elite wanende deel dezer maatschappij en dit bondgenootschap maakte een practisch gebruik van de doorlopende echecs van onze klachten.

Onbruikbaar en onbetrouwbaar personeel werd opgevoed tot de franctireurs van deze guerilla-oorlog, beschoten ons uit hinderlagen, beschadigden in onze dienst onze reputatie met leugenachtige mededelingen aan de altijd willig-opnemende europese persorganen. Als dan ontslag en verwijdering volgden, klaagden zij het Instituut aan op verzinsels en werden zij als arme slachtoffers in de europese pers bejammerd. Deze persactie kweekte opstandigheid, die de onbruikbaarheid verergerde, en dikwijls met vermeerdering van het aantal werklozen eindigen moest.

Ambtenaarlijke ijver op het departement van Onderwijs en Eredienst voelde zich geroepen tot bemoeilijking van onze taak en werkte langs kanalen, welke men hoopte verborgen te doen blijven, mede aan het maken van de gewenste sfeer.

Op het kantoor van Financiën te Bandoeng bedacht sluwheid daarop een formidabel middel tot vernietiging. Men sloeg het Instituut en mij aan voor diverse belastingen gedurende de laatste 5 jaar voor betaling van ongeveer f 31.000.— Dat de meer dan onredelijke aanslag in de vennootschapsbelasting van f 18.700, na $1^1/_2$ jaar (nu!) na een oceaan van doleanties, vertogen, beroepschriften e.t.q. te hebben doen ontstaan, na handenvol geld aan accountants en belastingconsulenten te hebben doen besteden, teruggebracht is tot 2 × f 80,—, en dan nog enkel door afschrijvings-verschillen! — heeft geen wijziging gebracht in de maandelijkse onverschuldigde betalingen aan de fiscus.

Waar mijn veerkracht, mijn „harde kop" en mijn „onbuigbaarheid", welke de Officier van Justitie te Bandoeng in Aug. 1936 mij voorhield, nog bestand bleken tegen deze nimmer eindigende attaques, werden andere middelen bedacht.

Onderwijsinspecteurs ontdekten, dat dictaten in mijn school gecritiseerd moesten worden, en zij rapporteerden, vriendelijk vóór mij, heimelijk aan de Resident van Priangan, die deze dictaten regelmatig door mij zelf ontving. Ook wenste het departement voor zijn eigen in Aug. '35 begonnen handelsscholen onze drie jaar oudere schoolnaam (Middelbare Handelsschool) en onze goodwill zelf te gebruiken en men dwong ons met verwringing van de geest van een goede ordonnantie en met bedreiging van vervolging om onze naam prijs te geven.

Onze schade loopt in de duizenden en duizenden.

Men werpt ons moeilijkheden in de weg met de z.g. „erkenning" van onze goede scholen, met de verlening van kindertoelagen aan ambtenaar-ouders, men dreigt ambtenaar-ouders met ontslag, als zij hun kinderen niet van onze scholen weghalen. Het is voor mij moeilijker om alle deze schadende practijken op te schrijven, dan voor de bedrijvers daarvan, om ze te bedenken. Het gaat tot oproepingen in de militie van studerenden, en tot weigering van reductieverlening op spoor- en bootvrachten toe.

Dan ontdekt de Dienst van Chinese Zaken persdelicten, zg. gepleegd door leerlingen van onze journalistenschool. Het blijken, eufemistisch gezegd, misvattingen te zijn, hetgeen de Resident van Priangan niet belet mij daarvan een verwijt te maken.

Maar ik ben nog steeds niet bezweken. Zelfs de verering van Prins Willem de Zwijger in al onze scholen wordt ons tot verwijt gemaakt, onze kosteloos verstrekte medische behandeling aan al onze leerlingen als unfaire bedoelingen uitgekreten. Men staat voor niets. Vier maal in enkele weken wordt het personeel van één onzer scholen gehinderd door insinuerend onderzoek of wij ook zullen meedoen aan feesten, en hoe wij zullen meedoen. Men instrueert een loerah, volgens zijn mededeling, om de nationale vlag op mijn erf te planten, zg. als straatversiering, in eigen kleinheid denkend, dat ik mij daaraan zal ergeren, en het eigen symbool daartoe verlagend. Ik vermeld dit bizonderlijk om mentaliteit te tekenen.

Finantiëel wordt het bestaan ons moeilijk en mijn echtgenote en ik denken er over dit land te verlaten. Kort later bereikt ons dan de mededeling, dat men mij te Tokio als „communist" heeft gesignaleerd, — ik mag niet duidelijker zijn, — waaraan echter natuurlijk geen geloof wordt gehecht.

En dan komt de durf om zelfs de waardigheid van het Gezag te verspelen door mij deze vervolging te bezorgen *als loon voor loyale samenwerking met de Regering*, waaraan ik sedert 1926 uit morele zelfobligatie, trouw heb vastgehouden. Als man van een eerlijk woord, blijf *ik* uit trots loyaal, tot heden toe.

Nu staan alle sluizen open.

De persmoed neemt verbijsterende omvang aan. De europese pers, die het boek „Oost Azië" nog niet eens van de buitenkant kent, geeft kolommen vol verslag over de inhoud.

De finantiële inspectie „ontdekt" zegelontduikingen.

Er wordt beslag gelegd (op een ander leerboek) zonder opdracht van de justitie.

De fiscus stuurt een deurwaarder ondanks een gesloten overeenkomst en excuseert zich dat het „een vergissing" is geweest, die ik echter betalen moet.

De Resident, zich steeds meer verzoenend met zijn rol, zou preventieve hechtenis, ontneming van lesbevoegdheid voorgesteld hebben. De europese pers dreint en dwingt er om. De gouverneur, na lange aarzeling, geeft zijn onwil eindelijk prijs.

De fiscus stuurt ongevraagde taxatie-commissies, ook „vergissingen."

Onderwijs-kennisgevingen van personeel worden teruggezonden, vexatoire navragen worden nodig gevonden, boekhandelaren weigeren aan onze leerlingen boeken te leveren, weer meer personeel wordt recalcitrant, verbreekt contracten en werkt dan met advokaten, het Departement van Onderwijs wordt opgehitst met leugenachtige praat van ontslagenen tegen ons gedegen en goed onderwijs, de fiscus stelt weer nieuwe dwaze aanslagen samen omtrent de inkomsten-belasting, de toestand wordt zéér moeilijk, wij staan voor een débâcle, ons advokatenkantoor wordt overstelpt met alle mogelijke zaakjes en een bandjir van conferenties, correspondenties, contracten.

En al dit kost geld, geld, dat gevonden moet worden door nieuw ontslag van goed personeel, vermeerdering van werkloosheid, vermeerdering van misère bij anderen.

Ik kijk van dag tot dag uit welk nieuw orgaan van het bestuursapparaat — maar is er nog wel één over? — ook wat gevonden zal hebben tegen mij en mee een steen zal oprapen.

De ongelijkheid van de strijd kan de einduitkomst niet twijfelachtig doen zijn. Ik weet mijzelf een koppige dwaas, om in zulk perk te blijven. En dagelijks doe ik mijn arbeid, waarvan ik leven moet, met veerkracht, met toewijding en met een glimlach.

Alleen — er is zulk een inefficiënte en drievuldige overdrijving. Zowel in het materiaal, dat gebezigd wordt te mijner vernietiging, als in de sterk onpsychologische voorstelling van mijn als absoluut gedachte „misdadigheid", en van mijn nationalistische betekenis in dit land.

Intussen . . . mijn politieke tegenstanders hebben hun doel bereikt: *De politieke sfeer is compleet.*

Zo compleet, dat tot mijn verbazing zelfs de President van de Raad van Justitie hulde brengt aan de Resident van Priangan. Vertegenwoordiger

van de Regering. „Dat noem ik goed bestuursbeleid," hoor ik mij op 1 Dec. II. van de overzijde van het groene laken toevoegen; „het zou te wensen zijn dat alle bestuursambtenaren zó handelden".

Ja, zelfs ik was dáárovor toch nog verbaasd. Als ik opkijk, zie ik het beeld van Hare *Majesteit!* — „Maar, President, er is toch ook een *morele* kant aan deze kwestie . . . ."

En dan verneem ik: „Och, moreel, — moreel . . ."

En dan zwijg ik.

De politieke sfeer is werkelijk compleet.

Is in zulke sfeer, deze door onze eerste voorgangers op strafwetgebied gevreesde politieke sfeer, het vonnis drie dagen later op 5 Dec. 1936, in raadkamer vastgesteld, niet over een onschuldig boek, maar over een gehate schrijver?

---

5. HET OBJECTIEF MATERIEEL RECHT.

Ik heb Uw Hof een beeld gegeven van de „regie" de „enscenering" van deze rechtszaak buiten de rechtszaal.

De daardoor gewenste sfeer was geschapen. Heel Indonesië werd vier maanden lang in de overtuiging gehouden van een verfoeilijk anti-westers boek, een gevaarlijke anti-europese geest. Heel Indië spitst zich op sensationele onthullingen, totdat . . . .

Totdat de dagvaarding bekend wordt en zelfs politieke tegenstanders zich afvragen: „is dat alles?"

Hebben mijn rechters in eerste instantie zich door die regie, die sfeer, niet laten afbrengen van het enige goede standpunt, dat verbiedt te voor-onderstellen, dat „waar hun sympatie is, ook het recht wordt gevonden"?

Maar dan nog — is door de Officier van Justitie zijnerzijds ernaar gestreefd de rechter een objectief beeld te geven van deze zaak?

In een beschouwing van Mr. Gombault in de Telegraaf van 1 Oct. 1927 heb ik gevonden een afbakening van de taak van het O.M. die ik hier wel wilde citeren:

„Het doel (van het O.M.) is om, na vergaard bewijsmateriaal, de straf-
„zaak *objectief* aan de rechter voor te dragen, *objectief, zonder rhetoriek,*
„de feiten die bezwarend voor den verdachten persoon zijn, naar voren
„te brengen, doch ook weer, aan den anderen kant, *de in het voor-onder-*
„*zoek ten voordeele van den verdachte strekkende gegevens te belichten*
„en, na afweging dier beide elementen, den rechter die voorlichting te
„verstrekken, die hij (met het proces als het ware opgegroeid) beter
„dan enig ander vermag te geven. Zóó en niet anders moet de taak van
„het tegenwoordige Openbaar Ministerie gezien worden. Evenals de
„rechter is hij *dienaar van en werkt hij ten bate van de materieele*
„*waarheid*, waarvan het vinden beider einddoel is en alleen mag zijn."

Kan men dit alles nu terugvinden in de onderhavige procesgang?

Is er in de motieven van het vonnis ook maar iets naar voren gebracht van de verlichtende omstandigheden, gebleken bij het vooronderzoek? In geen geval.

Is er door de Officier van Justitie op de terechtzitting gewezen op de eigenaardige rol van de Resident van Priangan, Regeringsvertegenwoordiger, die de Hoogheid van die Regering zo zonderling heeft vertegenwoordigd? Neen, — integendeel, angstvallig heeft hij vermeden de houding van die Regeringsvertegenwoordiger, die naar elks onbevooroordeeld rechtsgevoel een volledige strafuitsluitingsgrond voor mij daarstelt, zelfs aan te duiden.

Heeft hij op de voor dien Regeringsvertegenwoordiger zelf bezwarende verklaring onder ede gewezen? Neen.

Heeft de rechter een onderzoek naar de houding van die Regeringsvertegenwoordiger ingesteld ter terechtzitting ondanks de in potlood bij verschillende antwoorden van die Regeringsvertegenwoordiger in het procesverbaal van diens onder ede afgelegde verklaringen in het vooronderzoek toegevoegde scherpe annoteringen? Neen, — integendeel, de rechtbank heeft verklaard, dat diens mededelingen van geen belang zijn, hij heeft daarmee gecoupeerd, dat ik die Regeringsvertegenwoordiger als getuige á décharge zou doen horen, mij onderwerpende aan de verzekering van de rechtbank, dat het mij toch niet baten zou mij op diens volledige voorkennis van het manuscript van het uittegeven boek „Oost-Azië" te beroepen. Integendeel, de voorzitter van de Raad van Justitie heeft de vreemde rol van die Regeringsvertegenwoordiger in het openbaar geprezen.

Integendeel, — in de motivering is zelfs een poging gedaan om de rol van de Resident van Priangan, op wie ik mij niet kon beroepen ter disculpatie, te mijnen ongunste voor te stellen. Immers luidt deze passage in de motivering (9e overweging): „. . . . . dat, doordat hij (beklaagde) ingevolge een met dezen gemaakte afspraak" (welke ergo in judicio is vastgelegd) „de dictaten, waaruit zijn boek is samengesteld" (— i.e. het *manuscript* van dat boek —) „geregeld den Resident van Priangan heeft toegezonden en deze er nooit aanmerking op heeft gemaakt, het werk is ontstaan in en door samenwerking met dien Resident" (i.e. de speciaal over mij gestelde Vertegenwoordiger van het Gezag, gelijk door mij aangetoond —) „zodat hem geen blaam kan treffen;

„dat echter, nog daargelaten of van de door de Raad geconstateerde tendenz van beklaagde's boek wel kon blijken in de door beklaagde den Resident van Priangan van tijd tot tijd toegezonden dictaten" (lees: regelmatig toegezonden manuscript —)."

Het uiten van de twijfel is onsierlijk, waar het aan de Raad hadde gelegen om zich er van te overtuigen, dat die twijfel niet nodig was.

Heeft het O.M. naar voren gebracht de talrijke bewijzen, uit het vooronderzoek gebleken, dat er bij mij, beklaagde, geen anti-westerse gezindheid leeft? Neen, integendeel! Het heeft met klem verzekerd, dat er doelbewust opzet geweest is aan mijn zijde. En in de motiveringen van het vonnis wordt verklaard, dat ik „met voordacht" te werk zou zijn gegaan (7e. overweging).

Heeft de officier er op gewezen, dat er talloze bewijsplaatsen zijn in het gekonfiskeerde boek, waaruit positief blijkt van een *pro*-westerse gezindheid? Integendeel, hij heeft, met negatie hiervan en met onzuivere re-

torica verklaard, dat ik *„geen gelegenheid heb laten voorbijgaan om de westerlingen in een slecht daglicht te stellen"*. Hij heeft verklaard: *„Waar ook* van westerlingen gewag wordt gemaakt, leest men *steeds* . . . van baatzucht, trouweloosheid, roemloosheid", bewust wetende uit een door mij overgelegd en dan nog maar vluchtig samengesteld lijstje, dat ik in 50 passages gewezen heb op *„fierheid adel, eerlijkheid, energie, moed, verzichtigheid, intelligentie, dapperheid, kultuur, civilisatie, organisatievermogen, opbouwend werk, goed onderwijs en bewonderenswaardige techniek" van westerlingen en van het westen.*

Heeft de rechter op dit betoog willen acht slaan? Toen ik het wilde aanhalen, vlakte de president dat met een hand- en armgebaar uit met de woorden: „nou ja, wat zegt dat, een enkele nobelvoelende Brit!" Een enkele Brit?

En de motiveringen van het vonnis hebben het O.M. gevolgd (7e overweging) te eigen schade, zoals blijken zal.

Heeft het O. M. de aandacht gevestigd op het feit, dat vele door mij genoemde tot oordelen alleszins bevoegde personen, ook die in het vooronderzoek onder ede gehoord werden, zoals de Regeringsvertegenwoordiger zelf of de heer Scheffer, geen anti-westerse tendenz in het boek hebben aangetroffen? Neen. Integendeel, — uit enkele van de potlood-aantekeningen bij de verhoren van het vooronderzoek, blijkt dat men de betekenis van diverse verklaringen, heeft pogen te verkleinen. Waar ik mededeelde b.v., dat de heer Scheffer, eer rechts dan links georiënteerd is, staat in potlood, „dus wankelend" (pag.8).

Heeft de Officier van Justitie dan wellicht er op gewezen, dat dit zelfde manuscript door de Regeringsvertegenwoordiger wel geschikt werd geacht om in de klassen te dienen als leerstof? Met geen woord. Toch staat bij deze passage van het verhoor van de Resident de potlood-aantekening: „dus zouden ze wel als dictaat gebruikt hebben kunnen worden naar Uw oordeel" (pag. 3).

Is door het O. M. of door de rechter aandacht gegeven aan de door mij aangetoonde historische juistheid van al mijn materiaal, waaraan in het vooronderzoek 5 dagen van intensief verhoor werden gewijd? Elke rechtstreekse overweging daarvan is nauwlettend vermeden.

Is door het O. M. of door de rechter aandacht gegeven aan het feit, dat door mij is aangetoond, hoezeer in de bestaande leerboeken voor de openbare en gesubsidieerde scholen de door mij vermelde feiten ook, vaak veel scherper, en een enkele maal met dezelfde woorden zijn vermeld? Elke rechtstreekse overweging daarvan is even angstvallig vermeden.

Is het niet geoorloofd, dat ik, justiciabele, mij met zorg afvraag: kan er in dit land in politieke processen wel gerekend worden op een waarachtig streven tot het vinden van objectief materieel recht?

Ook de gang van zaken in dit proces door de verschillende instanties heen tot op dit ogenblik doet twijfelen aan het bestaan of de mogelijkheid van het bedoelde waarachtige streven in politicis.

Van 12 — 16 Aug. 1936 neemt de subst. Officier van Justitie, Mr. de la Parra, van Batavia mij te Bandoeng een intensief verhoor af. Dit is in grote hoofdzaak gericht op de nasporing van de historische juistheid van de in mijn boek „Oost-Azië" vermelde feiten, naar mijn idee ook werkelijk de basis voor een eventueel in te stellen vervolging.

Later verneem ik, — de waarde van deze mededelingen kan ik niet beoordelen, — dat de onderzoekende subst. Officier van Justitie niet zeker is van de vervolgbaarheid, en voorts dat de Officier van Justitie geadviseerd heeft de zaak te deponeren. Echter zou het Hoofdparket de Officier uitgenodigd hebben, alsnog tot vervolging over te gaan.

Noch de met het vooronderzoek belaste subs. Officier van Justitie, noch de Officier van Justitie vertegenwoordigt echter tijdens de zittingen van de Raad van Justitie het Openbaar Ministerie. Een andere subst. Officier van Justitie, „niet met het proces als het ware opgegroeid", neemt het Openbaar Ministerie waar. Hij kent de zaak onvoldoende, hetgeen dan ook blijkt uit zijn requisitoir, nauwelijks meer omvattende dan de toelichtende nota bij de vordering van rechtsingang, welke nota uiteraard met het nagekomen onderzoek door de Raad van Justitie geen rekening heeft kunnen houden.

In Sept. is door de dagbladen medegedeeld, dat mijn advokaat voor enkele maanden om redenen van gezondheid naar Europa vertrekken zal per eind October. Drie maanden verlopen waarin ik geduldig wacht op de voortgang van het proces. Eind October wordt dan rechtsingang verleend op de vordering van eind September. Uitstel van de rechtzitting tot na ommekomst van mijn verdediger kan niet verleend worden.

In verband met mijn verdediging verzoek ik aan de Officier van Justitie te Batavia mij een exemplaar van het gekonfiskeerde boek ter beschikking te stellen, zonder hetwelk het mij nauw mogelijk zal zijn mij te verdedigen. Dit verzoek kan niet ingewilligd worden. Wel kan mij een exemplaar van het boek op het politiekantoor ter inzage worden voorgelegd. Daar ik gedurende de morgenuren mijn geregelde arbeid heb, de politie bezwaar moet hebben tegen openhouding van het bureau buiten diensturen en ik aan mijn verdediging met het uitgebreide bronnenmateriaal, enkel de nachten kan wijden, heb ik slechts eenmaal gedurende een gehele morgen mij op het politiebureau met het boek kunnen bezig houden, en mij enkel moeten bepalen tot het naslaan van het verband, waarin de geincrimineerde passages in de tenlastelegging in het boek voorkomen.

Bij het onderzoek door de Raad op de eerste zittingsdag, (1 Dec. 1936) van de punten van de tenlastelegging stel ik mij, gewapend met de nodige bronnen en nu gedocumenteerder dan mij bij het vooronderzoek te Bandoeng mogelijk is geweest, voor, dat ik wederom de historische juistheid van de door mij vermelde feiten zal hebben aan te tonen. Als ik daarmee tot punt 3 gevorderd ben, verzoekt de president van de Raad mij mij hierin te bekorten, mij voorhoudende, „dat historische juistheid er niet toe doet." Dit lijkt mij vreemd, gezien het zo nauwgezette vooronderzoek te Bandoeng, juist te dezen opzichte. Ik leg mijn materiaal dus verder onbehandeld over met verzoek dit alsnog bij de processtukken te willen opnemen, hetgeen mij wordt toegezegd. Wel wordt mij dan *bij herhaling* door 's Raads pre-

sident onder het oog gebracht dat ik, „hetgeen in wetenschappelijke werken staat, niet onder de ogen van leerlingen mag brengen." In het requisitoir, op die eerste dag uitgesproken, is deze zijde van de kwestie eveneens *als bezwarend element* belicht.

Als ik dan op de tweede zittingsdag in mijn pleidooi zeer uitvoerig met verwijzing naar talloze officieel voorgeschreven leerboeken aantoon, dat ik mij in mijn boek ook in dit opzicht aan geen enkele onvertogenheid heb schuldig gemaakt, ter ontzenuwing èn van de tenlastelegging èn van het herhaaldelijk verwijt van de President t.z. (ook blijkende uit de dagbladverslagen) èn van de beschuldiging in het requisitoir, interrumpeert 's Raads President mij met de mededeling, dit „dat er in het geheel niet op aan komt, maar dat ik mij moet houden aan het voorwoord en aan de toon." Omtrent het voorwoord staat echter niets in de tenlastelegging. Daarmede word ik dus overvallen, want uiteraard heb ik daaraan geen aandacht kunnen wijden, niet in het bezit zijnde van een exemplaar van het boek. Ziende dat 's Raads President wat ongeduldig wordt over de uitvoerigheid van mijn pleidooi en uiteraard erkennende de juistheid van de opmerking van de President „dat de Raad wel wat anders te doen heeft", (— al vraag ik mij tegelijkertijd af of mij dat verwijt wel moet treffen, —) glijd ik over de rest van mijn pleidooi heen, ontmoedigd door de gedachte: „nu ja, ik praat voor dovemans oor, dit is alleen maar enscenering; het slot is al vastgesteld." Ik verzoek het pleidooi dan te mogen overleggen als te zijn gehouden, wat mij wordt toegestaan. Als leek oordeel ik dat ik alles mag aanvoeren tot mijn verdediging, á plus forte raison waar èn de tenlastelegging, èn de rechtbank, èn de aanklager mijn boek juist als *leer*boek — en dan als bezwarend element, — hebben aangevochten.

Ik vraag op de eerste zittingsdag aan de Raad de resident van Priangan, M. F. Tydeman, en de adviseur van Inlandse Zaken, de heer E. Gobee, te mogen doen horen als getuigen á décharge. 's Raads President houdt mij echter voor, „dat het getuigenis van de resident er niet toe doet, want dat art. 156 Sw. geen opzet vereist en dit opzet dus buiten geding blijft, terwijl ook het oordeel van buitenstaanders over mijn boek er niet toe doet." (De 9e overweging van het vonnis geeft dit ook geheel weer). Ik heb mij toen onderworpen aan het inzicht van de Raad. In het requisitoir werd ik echter — zoals reeds hiervoor aangeduid — niettemin er van beticht „doelbewust" te hebben gehandeld. Het opzet is dus volgens het O. M. wèl van gewicht voor de beoordeling van het strafbaar geachte feit en daarom door hèm wèl in het geding gebracht. Over dit opzet is door het O. M. uitgeweid, en daarop is sterke nadruk gelegd. Evenzeer wordt dan in de motivering van het vonnis op meerdere plaatsen betoond, dat ik „met voordacht" zou hebben gehandeld, „niet objectief heb willen zijn," een bepaalde tendenz „beoogd" heb, mijn „bedoelingen ten duidelijkste blijken," — zonder welke veronderstellingen tendenz immers ook niet bewezen zou kunnen worden. Het spijt mij achteraf dan ook, vertrouwd te hebben op het eerdere oordeel van de President ter terechtzitting, dat het getuigenis van mijn getuigen á décharge niet nodig was.

De President deelt mij na afloop van de zittingen welwillend mede, dat de Raad natuurlijk niet in 8 dagen het vonnis kan opstellen, en dat

ik dus „op zijn vroegst" over 14 dagen de uitspraak kon verwachten. De dag daarvan zou ik uit de dagbladen vernemen. Op 8 Dec. bericht Aneta dan aan de dagbladen dat de uitspraak op 15 Dec. zal plaats hebben.

De uitspraak valt echter op 14 Dec. Ik heb daarbij, door de misvattingen in de data, niet aanwezig kunnen zijn en kon derhalve tot op de 6e Maart 1937, — en dan nog, naar ik reden heb te geloven als gevolg van een navraag van Uw Hof, — de motieven van het vonnis niet. Wel heb ik mij op 17 Dec bij de griffie te Batavia aangemeld, om het vonnis in te zien, hetgeen mij echter om technische redenen niet kon worden vergund. Hierdoor is mij voor de opstelling van deze memorie van revisie slechts een minimale tijd gelaten geworden. Uw Hof vergeve mij deze korte herhaling.

Ik moge het volgende nog onder de aandacht van het Hof brengen.

Op 6 Januari 1920 werd ik gearresteerd in verband met een stakingsbeweging in het solose. In Mei 1920 werd ik — te Semarang — vrijgesproken, maar moest in preventieve hechtenis blijven, werd immers onmiddellijk weer gearresteerd voor een persdelict, door een ander gepleegd, maar wiens naam ik als redacteur uiteraard niet had willen noemen en werd — ik meen in September 1920 — door de Raad van Justitie te Batavia veroordeeld op grond van art. 154 tot een jaar gevangenisstraf, zonder aftrek van de tijd in preventieve hechtenis doorgebracht van Januari tot Mei 1920. Die tijd werd mij door de G. G. geschonken. Ik zag het nut van hoger beroep niet in, aangezien, tegen de tijd, dat het arrest van het Hof zou afkomen, mijn straftijd al wel om zou zijn.

Wel stuurde ik het vonnis van de Raad van Justitie te Batavia naar Holland en liet het oordeel van Prof. Simons te Utrecht daarover vragen. Het was een morele troost, dat deze voorganger op het gebied van het strafrecht als zijn oordeel uitsprak, „dat hij om het gebrek aan objectiviteit in de motiveringen van dat vonnis daaronder niet gaarne zijn naam zou hebben zien staan."

Ik moge dit aanhalen ter versterking van mijn gedachte, dat ik in mijn pessimistische verwachtingen in het algemeen t.a.v. politieke delicten niet geheel alleen sta.

---

6. HET BEGRIP „STREKKING."

Als ik mij zet aan de juridische behandeling van de vraag omtrent de strafbaarheid, voel ik een sterke schroom om mij, als leek, op dit gebied van het formele recht te wagen. Kennis van de jurisprudentie heb ik niet.

Art. 156 Sw. luidt: „Hij die in het openbaar uiting geeft aan gevoelens van vijandschap, haat of minachting tegen een of meer groepen der bevolking van Nederlandsch-Indië wordt gestraft enz."

Er moeten dus zijn de volgende vier elementen voor de toepasselijkheid van art. 156 Sw.

1. openbaarheid.
2. uiting
3. gevoelens van vijandschap, haat of minachting
4. groepen van de bevolking van Nederl. Indië.

Wat de openbaarheid betreft, — hieraan behoeft, geloof ik, geen aandacht te worden gegeven.

Wat de elementen 3 en 4 betreft, moge ik verwijzen naar hetgeen ik t.z. in mijn pleidooi heb menen te mogen opmerken. Ook thans houd ik vol, dat het mij gelukt is aan te tonen, dat ik, gesteund door een onaantastbaar bronnenmateriaal, zowel wetenschappelijke werken als bestaande en door de Regering toegelaten, voorgeschreven en verstrekte leerboeken, op geen goede grond kan worden beticht van de gevoelens te hebben geuit, bedoeld bij art. 156 Sw., of eveneens moeten die wetenschappelijke bronnen en die door de Regering toegelaten, voorgeschreven en verstrekte leerboeken aan de zelfde gevoelens schuldig staan, hetgeen, al reeds om de dwaze consequenties daaruit, niet is vol te houden.

Overigens heb ik wel volkomen aangetoond, — hetgeen in de 9e overweging sub „ten derde" van het vonnis dan ook onder woorden is gebracht — dat, waar ik critiseerde, verweet of veroordeelde, dit geschied is op zeker *minder* scherpe wijze, met grotere zachtheid en met milder begrip dan in dat bronnenmateriaal en in die door de Regering toegelaten, voorgeschreven en verstrekte leerboeken geschied is.

Blijft ter behandeling het 2e. element: de uiting.

In van Dale's Groot Woordenboek der Ned. Taal vind ik als *uiten* aangegeven: *spreken, te kennen geven, zijne gedachten te kennen geven, zich uitlaten.*

„Uiten" is derhalve iets op bepaalde wijze „er uit brengen", „naar buiten brengen", „produceren", „vertonen", „doen zien", „zichtbaar maken", daardoor „kenbaar maken" voor het gehoor of het gezicht, „te *kennen* geven".

„Uiten" kan derhalve nooit zijn: iets te doen *vermoeden*, te doen *raden*, wat men niet ziet of niet hoort.

Dat wat niet gezien of gehoord wordt, is niet „naar buiten gebracht", is niet „geuit", is *niet* kenbaar gemaakt, Wat vermoed wordt, wat dus niet gekend wordt, maar geràden moet worden, is juist daarom niet *geuit, daaraan heeft men geen uiting gegeven.*

Staat derhalve taalkundig onomstotelijk vast, dat men door een ander veronderstelde „bedoelingen", onmogelijk als „uitingen" kan beschouwen, dan moet ook komen vast te staan, dat de wetgever bij de redigering van art. 156 Sw. positief heeft vastgelegd, dat de ontwijfelbaar kenbaar gemaakte „uiting", en juist niet een veronderstelde „bedoeling" zal worden getroffen.

Waar nu strekking, tendentie, tendenz blijkens Van Dale en volgens algemeen beschaafd taalgebruik niets anders is dan „bedoeling", „richting", „neiging" (tot zeker oogmerk), kan de strafwetgever nooit hebben willen bepalen, dat de subjectieve beoordeling van een buitenstaander van „tussen de regels" veronderstelde, en derhalve niet neergeschreven woorden voldoende grond zou opleveren voor strafbaarheid.

Toch heeft de Officier van Justitie ook aangevoerd in zijn requisitoir dat hij in het boek „Oost-Azië" „leest . . . tussen de regels." Wat hij op die wijze heeft „gelezen," heeft hij derhalve in het geheel *niet* gelezen. Hij heeft slechts iets verondersteld. Maar voor de veronderstellingen van de Officier van Justitie kan ik niet aansprakelijk gesteld worden. Die veronderstellingen zijn bovendien volkomen ongegrond.

Tendenz, strekking kan niet geuit worden. Er komt nog iets zeer belangrijks bij.

„Strekking" is een bedrijvend, dynamisch begrip. Er moet derhalve bewust willen, er moet opzet zijn. De Officier van Justitie, dit onbewust voelende, heeft dan ook aan zijn betichting van tendentieus werk van zelf toegevoegd, dat dit „doelbewust" is geschied.

Dit zelfde vindt men dan ook in de motiveringen van het vonnis.

Dat die doelbewustheid, het opzet, aanwezig moet zijn waar strekking, richting, doeling, neiging bestaat, is vanzelfsprekend en leert voor mijn geschiedboek de volgende analyse.

De elementen voor tendentieuse *geschied*schrijving zijn de volgende:

1. Opzettelijk onjuiste weergave van historische feiten.
2. Opzettelijke weglating van historische feiten, nodig voor het vormen van een juist oordeel.
3. Opzettelijk onjuiste verbandlegging tussen de feiten.
4. Opzettelijke dubbelzinnigheid in woordenkeuze.
5. Op zich zelf staande lezing en beoordeling van historische causaliteit en afwezigheid van gelijksoortigheid of gelijkheid met andere geschiedkundige beschouwingswijzen.

Wie argeloos of uit onjuiste bron verkeerd geschiedkundig materiaal weergeeft, beoogt geen bizondere tendenz. Argeloze, niet opzettelijk gewilde weglating van feitenmateriaal dat voor geschiedenisduiding onmisbaar is, is niet tendentie maar onbevoegdheid. Naiveteit in verbandlegging tekent enkel onbekwaamheid en kortzichtigheid, maar geen tendenz.

Dubbelzinnigheid zonder opzet stempelt de schrijver slechts tot een slecht stylist.

Ten aanzien van mijn boek heeft de Raad van Justitie de historische juistheid aanvaard. Gelijk hiervoor betoogd. Het *is* historisch juist. Het 1e element voor tendentieuze geschiedschrijving komt derhalve buiten beschouwing.

Er zijn geen feiten verzwegen, nodig voor een historisch-gebouwd oordeel; zelfs niet voor een beknopt leerboek, gelijk mijn boek is. Daar de Raad van Justitie niets daarvan ten laste legt in zijn vonnis, — ja, zelfs verklaart dat dit *niet* ten laste gelegd wordt, — kan dit 2e element voor tendentieuze geschiedschrijving mede buiten beschouwing blijven

Evenzo een overigens niet aanwezige onjuiste verbandlegging, (het 3e element voor tendentieuze geschiedschrijving) dat geen punt van beschouwing vormt in de motieven van het vonnis.

Dubbelzinnigheid in weergave treft men in mijn boek niet aan. Mijn stijl is helder en geeft nergens aanleiding tot meer dan één lezing. Dub-

belzinnigheden zijn dan ook geen enkel ogenblik in geding geweest. Ook dit 4e element voor tendentieuze geschiedschrijving is derhalve niet aanwezig.

Voorts is door mij onomstotelijk aangetoond, dat tientallen historici en en historiografen gelijksoortige en zelfs gelijke historische beschouwingswijze huldigen als ik zelf. Hierdoor blijft ook het 5e tendenz-element in geschiedschrijving buiten beschouwing.

De Raad van Justitie heeft, kennende de totstandkoming van mijn boek, aan de afwezigheid van elk opzet dan ook niet getwijfeld. Daarmee vervalt evenwel elke strekking, welke bewust opzet vooropstelt.

Dubbel treft dan echter dat ondanks het art. 156 Sw., hetwelk aan geen opzet aandacht gegeven wil zien, en ondanks de mij ter terechtzitting toegevoegde bemerking van de President „dat ik dit nu toch begrijpen moest", en ondanks de aanneming door de Raad van de afspraak met de Resident, welke opzet volkomen uitsluit, — dat ondanks dit alles „het opzet" in de motivering van het vonnis, zelfs met zo sterke nadruk, is binnengesmokkeld. Het moest, omdat anders „tendenz" zelfs niet in schijn aanvaardbaar zou zijn geweest.

Er rest maar één conclusie: *Mijn boek heeft geen tendenz, geen verborgen, vermoede maar niet geuite bedoeling, neiging,* of *strekking.*

Veeleer is mijn boek zeer eerlijk in de mededeling van zijn doel.
Hier is niet enkel taalkundige maar ook juridische misvatting.

Hoewel het voorwoord van mijn boek geen punt van de tenlastelegging heeft gevormd, is het tot mijn verrasing in het geding gebracht.

Ik weet niet of dit objectief en formeel recht is. Ik oordeel als leek dat dit niet zo had mogen zijn. Men had mij de gelegenheid moeten geven ook daarop mijn aandacht te vestigen. Dit is niet gedaan. Waarom niet? Op de rechtszitting, á bout portant, werd mij dat voorwoord voorgehouden, dat ik na 4 maanden voor het eerst weer onder de ogen kreeg. Waarom is dat voorwoord dan niet mede geincrimineerd geworden?

Ik had op de rechtszitting de sterke indruk van een vijandige sfeer te mijwaarts van alle aanvang af. Dat moet objectief onderzoek gehinderd en vooroordeel bevorderd hebben. Waar de reeds gereed gehouden roede de historische juistheid niet raken kon, waar hij geheel ondoelmatig bleek voor het neerslaan van mijn boek als leerboek voor de scholen, werd zijn bruikbaarheid wel beproefd op het niet in geding zijnde voorwoord, dat plotseling de strekking zou heten aan te geven.

Dit voorwoord doet echter niets van die aard.

Het zegt:

1. „De opvatting wijkt geheel af van die in de gebruikelijke geschiedenisboeken".

Hoe is dan de gebruikelijke opvatting? Deze: histoire bataille — pragmatische misduiding van de historie als menslijk maakwerk—jaartallenpassie — verbandloze feitenverzameling.

Hoe is de opvatting in mijn boek? Kultuuropgang en kultuureenheid als monogenetische basis — verwerping van alle pragmatiek — krijgsgeschiede-

nis als bijzaak — economische volgroeiing als moderne doelaangifte van de mensheids-ontwikkeling — feiten als pleisterplaatsen — jaartallen waardeloos — verbandbetoning hoofdzaak.

Hierin zijn de diametrale verschillen scherp gemarkeerd.

Alle bestaande leerboeken geven een tiental paginas aan het voor ons, Aziaten, belangrijkste werelddeel Azië. Van de kultuurkracht van dit werelddeel — niets. Van zijn economische betekenis —, en dan nu pas — tien regels verbandloze feitenledigheid. En dan verder halfbewuste onderlinge gescheidenhouding van de volkeren, door meer of minder rassenwaan.

Geen één van de bestaande leerboeken predikt, gelijk het mijne, de vredebrengende leer van de éénheid van alle mensheid, het enige geneesmiddel tegen alle onderlinge verkettering.

2. „Dit boek heeft nl. ten doel bij onze aziatische leerlingen bewondering te doen leven voor de luister van Azië's verleden".

Azië heeft de oudste mensheid, de oudste kultuur, — een luisterrijke geschiedenis, die aan aziatische leerlingen op geen goede grond onthouden mag worden.

3. .... „belangstelling te wekken voor de wordende machten van Azië's heden".

Er is een langzame verschuiving van machten: economische, kulturele, civilisatorische en politische, gaande van Atlantische Oceaan naar Indische Oceaan en Pacifiek. Belangstelling te wekken voor die wordende machten is onmisbaar voor de algemene ontwikkeling van elke mens. Een modern leerboek, dat zijn taak begrijpt, kan Azië niet meer uitschakelen.

4. „.... en hoop in het hart te brengen voor de toekomst van Azië's volkeren."

Azië's oude glorie is vergaan. Europa nam de erfenis over en bouwde een eigen grootse beschaving, die zijn volkeren een steeds waardevoller bestaan verzekert. Waar nu eindelijk na eeuwen van ondergang en duisternis Azië Europa's voorbeeld aanvaardt, daar komt hoop in het hart van Azië's volkeren, dat ook zij in de toekomst deel zullen hebben aan het edelere en volkerenwaardigere bestaan, dat Europa's geestkracht de wereld geschonken heeft. In Azië moeten onze leerlingen hun brood verdienen, hun arbeid geven, hun leven leiden. Een hoopvolle toekomst kan hen daarbij slechts helpen.

Ziedaar alles.

Hier zijn geen begrippen ingesmokkeld, die er met geen mogelijkheid in gevonden konden worden. Hier is geen politieke gedachte verhuld, welke ook, zoals de motiveringen van het vonnis met subjectieve misduiding van denkbeelden willen doen geloven.

Geen onbevooroordeeld lezer kan bij mogelijkheid iets anders lezen in het voorwoord dan wat er door de eigen woorden van dat voorwoord in gekristalliseerd is.

Het vonnis verwart opvallend „doel" met „bedoeling." „Doel" is zomin „bedoeling" als „einde" „beëindiging" zou zijn, of „werk" „bewerking", „arbeid" „bearbeiding," „strijd" „bestrijding" enz.

Als men zich een doel stelt, dan zal men dat doel trachten te bereiken. Als dat doel goed, onschuldig, prijzenswaard is, verdient de poging het te bereiken lof en waardering.

Het in mijn leerboek gestelde doel is kennis te brengen, toekomstige arbeid productiever te maken, beschaving te vermeerderen. Dat is een prijzenswaardig doel. Het pogen dit doel te bereiken, verdient lof en zeker geen verguizing. Tenzij subjectieve en politieke bestrevingen zich moeten opmaken ter bestrijding van objectieve kennis Maar dan ook is het terrein van het Recht verlaten.

De Regering wenst dit niet.

Op 15 Mei 1926 zeide zij bij monde van de G.G.: *„De Regering acht het wenslijk, ja nodig, dat de bevolking belang stelt in de algemene zaak. Zij wil die belangstelling zoveel mogelijk aanmoedigen en bevorderen".*

Op 15 Juni 1929 was de Regering nog steeds van gelijke mening. Zij zeide, wederom bij monde van de G. G.:

„De huidige en komende generaties .... mogen er zich terdege rekenschap van geven dat het hier gaat om *een arbeid, die, loyaal en behoedzaam .... moet worden ondernomen, dat, ...* toch *slechts in juiste verhouding tot de Regering de vervulling Harer wensen kan* worden benaderd ...."

Zo deed ik. Ik werkte met Haar „in de juiste verhouding" samen. Ik kende Haar aangewezen Vertegenwoordiger in al mijn arbeid. Ik schikte mij aldus, „loyaal en behoedzaam", naar Haar oordeel, „Haar wensen".

Met welke uitslag .....!

Het is natuurlijk, dat onpartijdige geschiedschrijving ook onaangename dingen heeft te vermelden. En zeker kan een weergave, een uiting, net zolang verdraaid worden met „een schijn van blijk of een blijk van schijn" totdat er opruiing etc. „hineininterpretiert" is. Prof. Simons heeft zulk onsympathiek werk (in het W.v.h.R. van 3 Maart 1916 (9900) reeds voorgehouden:

„Voor de strafbaarheid van opruiïng komt het niet aan op wat mogelijkerwijze kan zijn bedoeld, doch op wat *met zoveel woorden is gezegd.*

En hierin heeft naar mijn oordeel, de juridische fout gelegen in de motiveringen van het vonnis van de Raad van Justitie, dat hij zich bij herhaling niet bepaald heeft tot de veilige opvatting van „wat met zoveel woorden is gezegd," maar zich begeven heeft op het glibberige pad waarlangs men gaan moet om dingen te vinden „die mogelijkerwijze zouden kunnen zijn bedoeld."

Ik moge het gevaar voor het Recht van politieke opvattingen en aanname van tendenzen nader belichten:

Uit een verzameling van diverse uitingen van de europese pers in Indonesië breng ik de volgende in herinnering.

K. Wybrands in het *Nieuws v. d. Dag* (1926): „Op zeer weinige uitzonderingen na, is *de ontwikkelde Inlander* een *onbetrouwbaar* persoon, *des te gevaarlijker en antipathieker naarmate hij meer geleerd heeft."*

Mr. v. Haastert in het *Nieuws v. d. Dag* (1927): „Naar onze meening is *de Javaan* een kind: stout, grillig, lastig en *lui, onbetrouwbaar en wreed.* Niet in staat om voor zich zelf te zorgen; niet in staat enig ernstig werk zelfstandig te doen. De inlander is een slecht en wreed koetsier, een slordig werkman, een koppig achterlijk landbouwer, een lui opziener, een onverschillig ondergeschikte, een hard meester. Hij is *bijgeloovig, onbetrouwbaar, oneerlijk, dom, nalatig, kinderachtig, despotisch, slaafsch.*

J. Fabricius in de *Suikerbond* (1927):
„Het inlandse volk kan de kastijding van zijn meester nog niet ontberen. *Een hond behandele men als een hond. Een koeli begrijpt een menschlievende behandeling. Men geve hem die. Ik bedoel: een koelie begrijpt den rottan. Men geve hem dien.*"

J. Sibinga Mulder (oud-directeur v. Landbouw) in de Telegraaf (1933) overgenomen in bijna alle *europese dagbladen in Indonesië*:
„Gouverneur-Generaal Idenburg was zwak, hij wist met de *Sarikat Islam*-beweging geen raad en wilde hierin slechts een godsdienstige richting zien, maar niet *de bende revolutionaire schurken* die zij inderdaad zijn."

K. W. in het *Nieuws v. d. Dag* (1925) naar aanleiding van de spoorwegstaking, over *de stakers*:
„Ik ken ten deze maar één soort van „objectief materiaal": *een stevig stuk hout-met-knoesten.*"

De *Javabode* over de gearresteerde *stakingsleiders*: „*Touw is goedkoper.*"

Nieuws v. d. Dag (1926 — '27) n.a.v. de opstootjes van Nov.:
„*Gevangenen, maar geen gehangenen.*"
„*De juiste verhouding*" nl. *3 Indonesiërs neergelegd en 1* gevangen genomen.
„*Lage moordenaars en brandstichters*" (n. b. geen gestraften, maar geïnterneerden) — „*sloebers*" — „*gespuis*" — „*geboefte*" — „*Waarom niet aan de galg*"?
Enz.

Er gaan zeker protesten op tegen deze „*doelbewuste campagne van de haat, jaren en jaren lang voortgezet in de europese pers.*"

De heer *Fock eist* in de Tweede Kamer (1915) *vervolgingen* van de europese bladen. *Minister Pleyte* wenst maatregelen tegen het „*weerzinwekkend geschrijf*" in de europese pers (1915). Het R. K. kamerlid *Feber* eist straf van het „*meer dan ergelijk*" „*haatzaaiend en opzweepend schrijven* in een deel van de europese pers" (1924). De zendingsconsul *Crommelin* betreurt (1925) dat „*de mataloos verachtelijke toon* in menig europees blad *tegen al wat inlands is*" gemeenlijk ongestraft blijft. De heer *Kohlbrugge* (1926) veroordeelt *de minachting en verachting, waarmee de inlander bejegend wordt.* Hij waarschuwt tegen de europese pers met zijn *haatzaaiende artikelen. Dr. Kraemer* wijst (1927) op de staatsgevaarlijkheid van al deze *europese haat- en minachtingscampagne.* Ook de *Volksraad* laat zich *niet onbetuigd.* De *Regering ziet dit alles volkomen in.*

Zij zegt (1927):

„De wijze van berichtgeving en den aard der beschouwingen omtrent de jongste onlusten, waardoor het N.v.d.D. zich in ongunstigen zin heeft onderscheiden, acht ook de Regering *in hoge mate afkeurenswaardig*, voornamelijk omdat daardoor bij *de niet europese volksgroepen een rechtmatige ontstemming en verbittering wordt gewekt.*

En is dit alles gestraft? Is er eindelijk recht gedaan? Is art. 156 Sw. toegepast? Welneen!

De Regering zegt:

„De bestaande wettelijke voorschriften houden met de mogelijkheid van een zodanige penvoering onvoldoende rekening, zodat *van een strafrechtelijk optreden . . . een bevredigend resultaat niet kan worden verwacht.*"

En dus wordt van vervolging maar afgezien.

Trouwens in 1923 (?) was K.W. gedecoreerd, met een hoge nederlandse orde onderscheiden . . . .

Maar als een Engelsman bij een spoorwegongeluk gekwetst wordt (hij verloor een teen, meen ik) en zich f 50.000 schadevergoeding ziet uitgeteld, terwijl de weduwe van een javaanse stoker, bij een spoorwegongeluk gedood, met f 5.— per maand onderstand tegemoet gekomen wordt, en als dan *een indonesisch journalist* boven dit bericht zet: „Maar een Javaan . . . .", *dan heeft „het strafrechtelijk optreden" wel „bevredigend resultaat"*. En de indonesische journalist gaat de gevangenis in.

Mr. Boekholt, destijds landraadvoorzitter, spreekt er van hoe *„macht boven recht"* gaat.

Mr. André de la Porte, ook landraadvoorzitter, schrijft dan: „Ons justitionele en politieke beleid moet den inlander wel het besef geven dat het genot *zijner persoonlijke vrijheid meer van toeval en willekeur afhankelijk dan door de rechtsorde gewaarborgd is*".

Toeval en willekeur!

Prof. Snouck Hurgronje van wie ik als jong journalist door vaak contact zo heel veel en zo dankbaar geleerd heb, schreef in zijn „Vergeten Jubilee's":

„Wij denken ons zo gaarne onze rechtsbedeling verheven boven allen hartstocht, boven alle considerations van individu of ras . . . . Indien de Indonesiërs *het hun toekomende deel* van de nederlandse belangstelling *in de handhaving van het recht* genoten, dan werden zij anders geregeerd dan nu het geval is . . . .

In Dec. 1936, terwijl mijn proces nog dient, geeft de Regering antwoord op een vraag van een chinees lid van de Volksraad, hierop neerkomende of Ds. van Duyl voor zijn tot uiting gekomen gevoelens van haat en vijandschap tegen de chinese bevolkingsgroep in Ned. Indië, niet vervolgd dient te worden.

De Regering heeft ditmaal *goede bedoelingen* gevonden in van Duyl's haatverwekkende uitlatingen, welke de gehele chinese wereld in Ned. Indië in beroering heeft gebracht. Maar Zij zegt toch: „dat de Regering geen

waardering heeft voor *de bewoordingen* waarin ds. van Duyl zijn oordeel heeft *kenbaar gemaakt* en die geschikt waren, *gevoelens te kwetsen, welke er aanspraak op hebben te worden ontzien*".

En zijn nu die gekwetste gevoelens beschermd geworden door art. 156 Sw.? Och nee, ... hier was de vijandschap, *kenbaar gemaakt in de bewoordingen*. Voor toepassing van art. 156 Sw. stond dus niets in de weg: „Hij die in het openbaar uiting geeft aan gevoelens van haat enz. ....."

Jawel, — maar „de bedoeling" was eigenlijk niet kwaad, *er was geen opzet* .....

Maar het Boek „Oost-Azië'! Zeker, met de bewoordingen, de uitingen is het in orde. En opzet is er in geen geval geweest. Maar zouden niettemin misschien *de bedoelingen* niet tòch te vervolgen zijn . . . ?

Zo wordt art. 156 Sw. wel kennelijk subjectief uitzonderingsrecht, in stee van het objectief materieel recht dat de wetgever beoogd heeft, gedachtig het adagium van Ihering: „De straf in de hand van den Staat is een tweesnijdend zwaard, dat bij verkeerd gebruik zijn spits richt tegen den Staat zelf."

Moge Uw arrest het ook mij toekomend deel in de handhaving van „het Recht" brengen!

---

7. STREKKING IN DE GESCHIEDENIS VAN ART. 156 SW.

Kan echter in de geschiedenis van art. 156 Sw. de rechtvaardiging gevonden worden voor een veroordeling van een tendenz, welke, — niet bewezen en in de aangevoerde elementen, waaruit deze tendenz dan zou moeten blijken zelfs onbewijsbaar, — door het Openbaar Ministerie zonder bewijs aangenomen, door de Raad van Justitie is overgenomen, zonder bewijs?

Art. 156 Sw. is ontstaan als verbetering van art. 63 b., Sw. [1])

Het ontwerp van de Raad van Indië voor art. 63 b., aangeboden aan de Minister van Koloniën bij geheime Indische Brief van 11 Oct. 1913 No. 75/1, poneerde:

„Hij, die door *woorden hetzij gesproken of geschreven*, of door tekens
„of vertoningen, of op andere wijze, mits niet door middel van een
„gedrukt geschrift gevoelens . . . tussen verschillende groepen . . . .
„opwekt of bevordert . . . ."

Hieruit blijkt frappant, dat het de uitdrukkelijke bedoeling is geweest om hetzij de gesproken, hetzij de geschreven, dus de *werkelijk geuite woorden zelf* te treffen, en geen mogelijke, immers altijd subjectieve *interpretatie* van die woorden. Dit blijkt ten overvloede ook uit de Penal Code van Britsch India, waaraan art. 63 b. ontleend werd.

Dit art. 63 b. Sw. werd (gewijzigd tot „door *woorden*, of door tekens of vertoningen of op andere wijze, enz.) bij Indisch Staatsblad 1914 nos. 205 en 206 in de Sw. opgenomen. En daarmee dus ook de uitgesproken bedoeling van het ontwerp t. a. v. de noodzakelijkheid de te veroordelen

---

[1]) Geraadpleegd werd de Reg. uitgave omtrent de Geschiedenis van het Wetb. v. Strafrecht.

gevoelens te kennen *uit de* (gesproken en geschreven) *woorden zelf*.

In de beide regeringsontwerpen van art. 156 van het huidig Sw., dienende ter vervanging van art. 63 b., is de nadruk op de *woorden* komen te vervallen! Echter geenszins met de bedoeling om nu ook enige vermoede strekking te kunnen treffen, slechts omdat het er blijkbaar niet op aankomt „welke middelen in deze gebezigd zijn" (behoudens die, vallende onder het drukpersreglement). Van enige bedoeling om hiermee nu de rechter de bevoegdheid te geven, om in een subjectieve interpretatie een strafbaarheidsgrond te ontdekken, in geen sprake.

Noch ook wijst daarop de verdere geschiedenis van art. 156 Sw., dat ten slotte bij K.B. van 22 Febr. 1918 No. 82 wet werd.

Het ontwerp van de Directeur van Justitie (11 Aug. 1915 No. 13191) houdt nog vast aan art. 63 b.: „Hij die *door woorden* of door tekens of vertoningen, of op andere wijze gevoelens . . . opwekt." Ook hierbij bleef de onuitgesproken restrictie bij het „op andere wijze," nl. enige andere wijze „mits niet door middel van een gedrukt geschrift," welke wijze immers volgens het drukpersreglement zou kunnen worden beoordeeld.

Ook dit 1e ontwerp hield dus vast aan de *woorden*, waarin de gevoelens werden geuit. Er is geen enkele aanwijzing, dat ook enige vermoede tendenz zou kunnen worden dienstbaar gemaakt als strafbasis.

Het advies van de G.G. (7 Oct. 1915 No. 1037/20) neemt dit ontwerp over.

Het advies van de Directeur van Justitie (22 Dec. 1915 No. 22501) wenst *het opzet* nadrukkelijk op te nemen (derhalve een beperking van de werkingssfeer) terwijl de wijze, waarop die gevoelens „moeten worden *geuit*" niet zal worden vermeld.

Het advies van de Raad van Indië (14 Jan. 1916 No. 11) wenst blijkbaar tendenz geheel uit te sluiten. In elk geval stelt de Raad als desideratum „*de objectieve inhoud*", waarmee voor elk subjectief hinein-interpretieren de deur gesloten wordt.

(„Een vreemde mogendheid toch, meent de Raad van Indië, „zal *alleen met den objectieven inhoud dier uitingen* rekening houden". (p. 645) Maar deze opvatting zal toch zeker ook elk ander huldigen. De Raad van Indië voerde dit aan om, haar advies om „het opzet" te doen vervallen, te steunen. Ook bij hem derhalve afwezigheid van elke gedachte aan tendenz).

Het advies van den G.G. 20 Jan. 1916 No. 65/12) meent, dat „de daad staatsgevaarlijk is te achten" (p. 646). Er moet dus zijn een daad, een uiting. Een lezing tussen de regels van wat er ergo niet staat, moet dus uitgesloten worden geacht. De G.G. gaat nog verder. Hij schrijft: „partijen gaan af op de indruk, die het artikel naar buiten maakt, en *niet op wat de schrijvers beoogden*," derhalve *niet* op eventuele beoogmerking, bedoeling, strekking.

Hoe gevaarlijk de subjectieve tendenz-aannamen dan ook zijn, blijkt immers in mijn geval uit het feit, dat de Resident van Priangan, de Adviseur van Inlandsche Zaken, een historicus, een directeur en 2 leraren, inspecteurs van het Departement van Onderwijs, een rechtsgeleerde géén kwade tendenzen hebben gevonden, de Officier van Justitie en de Raad van Justitie integendeel wèl, die derhalve, trouwens het wordt immers ook

erkend, „tussen de regels hebben gelezen" en zich derhalve *niet* tot „de objectieve inhoud" hebben bepaald en *wel* hebben gelet op wat de schrijver, — naar hun gevoel en onbewezen, — „zou hebben beoogd."

Het advies van de Minister van Koloniën (13 April 1916 Afd. Ai no. 26) aan de Staatscommissie voor de herziening van het Ind. Privaat en Strafrecht, wil „uiting in het openbaar' strafbaar gesteld zien. Ook hier derhalve geen gedachte aan tendenz, maar aan uiting. Hetzelfde treft in de geheime Indische Brief van 11 Oct. 1913 No. 75/1. Ook, nog sterker, in het advies van de Staatscommissie boven bedoeld (23 Mei 1916 No. 174) die immers eist, dat de *uiting „desbewust"* zal zijn gepleegd (derhalve „het opzet", door andere adviseurs ter opname in het artikel aanbevolen.) Waar echter wel zelden de desbewustheid van het inbrengen van tendenz zal zijn te bewijzen, zou, indien deze maatstaf van desbewustheid ook daarop zou moeten worden aangelegd, vrijwel steeds straffeloosheid verzekerd zijn. Dit nu zou betekenen een beperking van de werking van art. 156 Sw., terwijl ook de Staatscommissie een *uitbreiding* van die werking beoogde, zo goed als alle andere adviserende instanties.

Deze opvatting vindt steun bij de gedachte van de Staatscommissie, dat art. 63 b. voldoende duidelijk het formele delict vaststelt, welk artikel door zijn redactie niet slechts negatief maar ook positief aandacht voor subjectief vermoede tendenz uitsluit.

Hoezeer de Staatscommissie het gevaar van subjectieve interpretering heeft voorzien, blijkt dan uit zijn advies, dat de redactie van art. 63 b. bevoorkeurt en dus wederom wil doen aannemen: „Hij, die *door woorden* . . . . opwekt . . . . enz."

In de voordracht a/d Koningin (1 Aug. 1916 afd. Ai no. 15) acht de minister strafbaarstelling van poging tot het misdrijf onnodig. „De strafbare poging . . . . zal wel altijd bestaan *in de uiting*. Hij acht het voldoende, dat strafbaar is: „Hij, die in het openbaar *uiting geeft* enz.

De Raad v. State (27 Nov. 1917 No. 46) gee't geen andere visie.

Het Nader Rapport van de Minister (16 Feb. 1918 1e Afd. No. 12) zegt dan eindelijk: „Om wijders de art. 155 en 157 te laten aansluiten aan de gewijzigde artikelen 154 en 156 behoort in eerstgenoemde voorschriften in stede van „worden opgewekt of bevorderd" gelezen te worden: *„tot uiting komen."*

In geen enkel geval dus zelfs ook maar twijfel of een der adviserende instanties bedoeld zou kunnen hebben ook een subjectief veronderstelde tendenz in tot uiting gekomen gedachten strafbaar te stellen. Veeleer bij enkele van deze instanties positieve aanwijzingen van het tegendeel.

Historisch is de opvatting van Officier van Justitie en Raad van Justitie dan ook niet te verdedigen.

---

8. HET VOORSTEL OM DE VERVOLGING TE STAKEN.

Het is verblijdend te mogen constateren, dat het O.M. aanvankelijk heeft gezocht naar een middel om dit, door de houding van de Resident zo

geheel van aspect veranderd strafpoces in zijn voortgang te stuiten.

De substituut Officier van Justitie, Mr. de la Parra, de mij van 12 tot 16 Aug. 1936 te Bandoeng aan een verhoor onderwierp, suggereerde mij in de namiddag van Vrijdag de 15e. Augustus, op het eind van het verhoor van die dag, dat, indien ik kon voorstellen om de geincrimineerde passages in mijn boek te vervangen door andere, dan wel geheel uit het boek te lichten, deze vervolging als afgelopen ware te beschouwen. Hij ried mij, daarover ernstig mijn gedachten te laten gaan.

Dit heb ik gedaan. Echter was mij een boek voorgelegd, waarbij een zo groot aantal passages blauw aangestreept was, dat deze passages te zamen wel 50 à 60 pagina's zouden hebben beslagen. Lichten of wijzigen van deze passages zou medebrengen een mogelijke herdruk van 200 à 240 pag. eventueel van bijna het gehele boek. In elk geval zouden de kosten daarvan zo ruïnerend hoog oplopen, dat om practische redenen voor het Instituut een dadelijke beslissing niet mogelijk was.

Dadelijk na het voorstel, te ongeveer 6 uur, stelde ik mij interlokaal in verbinding met een mijner relaties te Batavia. Daarop bezocht ik mijn raadsman, Mr. Ursone. Beiden waren van oordeel, dat dit een zonderlinge oplossing zou zijn. Ik zelf echter had het belang van mijn Instituut voor ogen; schrijvers eerzucht moest in de 2e. plaats komen, en waar mij geen enkele tendentje bezielde, was ik hartelijk bereid om ook thans weer met de Overheid samen te werken en uit het boek te lichten wat Haar onaangenaam was.

Op Zaterdag 16 Aug. des morgens deelde ik de substituut Officier van Justitie daarom mede, dat ik zijn voorstel aannam en zelfs gáárne aannam, dat ik echter van hem zou willen vernemen, *hoevele* passages hij gewijzigd en gelicht wenste te hebben, om daarnaar te kunnen berekenen of de aanvaarding van het voorstel mij ook finantieel mogelijk was en dat ik wel zo ver durfde te gaan een te ramen extra-uitgaaf van b.v. f 150.— aan drukkosten (voor 50 à 60 pagina's in totaal) op mij te nemen.

De substituut Officier van Justitie, die, mede te Bandoeng, toevallig op de hoogte kwam van de zorgelijke staat van de finantiële middelen van de Vereniging, kon dit wel begrijpen, maar scheen het niet zelfstandig te kunnen overwegen. Hij is naar Batavia teruggegaan, terwijl ik in de veronderstelling leefde, dat ik denkelijk nog van hem zou vernemen wèlke passages zouden moeten worden gelicht of gewijzigd. Ik heb echter tot mijn spijt ter zake niets meer gehoord. Wel heb ik overwogen om nader bericht te schrijven, maar ik vreesde, dat dit hem wellicht niet welkom zou zijn, gezien dat hij op mijn verzoek om zijn voorstel en mijn antwoord in het verhoor als sluitstuk daarvan op te nemen, niet inging.

Toen de tenlastelegging zich slechts tot 16 korte passages bleek te bepalen, waarvan verscheidene op de zelfde of elkander tegenliggende bladzijden voorkwamen, zou er ook geen enkel practisch bezwaar zijn geweest tot lichting, correctie en herdruk daarvan, omdat daardoor de kosten zeker aanzienlijk beneden f 150.— zouden zijn gebleven.

De van de Justitie gekomen suggestie was mij daarom zo simpatiek, aangezien daaruit naar mijn gevoel bleek, dat het misdrijf, indien dit dan al door mij gepleegd zou zijn, niet als van ernstig karakter werd beschouwd en zeker elke gedachte aan opzet bij de Justitie was uitgeschakeld. Het

ware anders toch ondenkbaar, dat de Justitie bereid zou zijn geweest een misdrijf onvervolgd te laten, op aanbod van reparatie of van wegneming van zijn oorzaak?

Bovendien leek het mij toe, dat de Justitie, oordelende, dat de totstandkoming van het boek volkomen mijn goede trouw aantoonde, zelf een vervolging onaangebracht achtte i.v.m. het niet te vermijden provocatoire karakter daarvan.

---

9. „STREKKING" IN DE OVERWEGINGEN VAN HET VONNIS.

Ik heb mij niet willen bepalen tot de algemene beschouwingen, hiervoor neergeschreven. Het leek mij nuttig en nodig ook de overwegingen van het vonnis zelf onder de loupe te nemen. Ook wens ik dit zeer zorgvuldig te doen en niets over te slaan.

Er is tendenz verondersteld, blijkende uit het voorwoord van mijn boek. Er is ook tendenz verondersteld, blijkende uit de tekst.

I. *Over de „tendenz" in het voorwoord.*

1. In de 5e. overweging staat: „dat blijkens het voorwoord ..... reeds aanstonds wordt bekend gesteld, dat het (boek) *zich niet wil bepalen tot een objectieve weergave van historische feiten*, doch *dat het een bepaalde strekking zal dragen.*"

   De onderstreepte woorden staan *niet* in het voorwoord en zijn er ook *niet* uit te halen. Waarom worden andere woorden voor de mijne gesubstitueerd? Om een veronderstelde betekenis dienstbaar te maken aan een beoogd doel? Ik heb geschreven: „De opvatting van mijn boek wijkt geheel af van die in de gebruikelijke geschiedenisboeken." Dit is heel iets anders. (Zie onder 6. van deze memorie) De onzuivere interpretatie was echter nodig voor de dadelijk volgende conclusie.

2. Nl. „dat *derhalve* (mijn) verweer, in het boek geen bepaalde tendenzen te hebben neergelegd, door het voorwoord reeds wordt *weerlegd.*"

   Elke redelijk lezende zegt hierbij spontaan: „met de bewoordingen van het voorwoord zelf is die conclusie nooit te trekken." Daarmee is echter de geforceerde interpretatie van de onschuldige woorden van het voorwoord veroordeeld.

   Maar bovendien, wat zeggen de beide overwegingen van de Raad van Justitie, op de keper beschouwd? Er is dubbele uitleg mogelijk, door de onheldere stilering:

   a. het boek wil *wel* objectief zijn — maar *tevens* tendentieus.
   b. het boek wil *niet* objectief zijn — maar *wel* tendentieus.

   De eerste conclusie is echter in strijd met de logica. Objectiviteit en subjectiviteit (immers tendentieuze bedoeling) kunnen niet samengaan, hoe men zich ook zal wringen om zich daaruit te redden.

   De tweede conclusie is in strijd met de motivering van het vonnis zelf, „dat aan beklaagde niet is ten laste gelegd, dat hij geschiedkundige feiten verdraaid zou hebben weergegeven".

3. In de 6e. overweging van het vonnis staat: „ten aanzien van de door beklaagde *beoogde tendenz*, dat hij ter terechtzitting wel is waar *het antwoord* op de vraag wat hij bedoelde met de door zijn boek in het hart van zijn leerlingen te brengen hoop voor de toekomst van Azië's volkeren, *is schuldig gebleven.*"

In de 2e. afdeling van deze memorie is reeds deze vergissing van het proces verbaal gecorrigeerd. Ik blijf nooit een antwoord schuldig, om te beginnen. Op mijn antwoord zou i.c. deze overweging niet mogelijk zijn. Echter maakt zij thans de volgende plausibel:

4. Nl. (6e. overweging) „doch uit de voorafgaande woorden": „belangstelling te wekken voor de wordende machten" (ten deze kennelijk bedoeld staatkundige machten) . . . . ten duidelijkste blijkt van beklaagdes bedoeling tevens propaganda te maken voor de Aziatische Monroeleer . . ." (nl. ook in verband met een paragraaf-aanduiding op pag. 46, een ander op pag. 150 en enige guillemets op pag. 154. waarover later).

De Raad trekt conclusies zonder de aannemelijkheid daarvan te belichten. De „wordende machten" in Azië zijn economische, kulturele, civilisatorische en politische. (Zie deze memorie onder afd. 6). Het vonnis is overgegaan tot de bedenkelijke samenmenging van:

1 zindeel op pag. 5.
4 woorden op pag. 46.
de staart van een zin op pag. 150.
aanhalingstekens en
1 leuze, niet van mij, op pag. 154
om dan hieruit de conclusie te schudden:
„Ergo propageert de beklaagde een aziatische Monroeleer".

Op deze wijze kan men zelfs de Bijbel duistere oogmerken toedichten! Nog afgezien van het feit, dat de amerikaanse Monroeleer niet is een leuze van Roodhuiden maar van de blanken in Amerika. En verder ook afgezien van het feit, dat in 1795, lang voor Monroe, de *europese* burgerij te Batavia haar zelfstandigheid opeiste.

Indien ik enkel „staatkundige machten" bedoeld hadde, die nooit primair kunnen ontstaan, hetgeen alle historie leert, dan hadde ik „staatkundige machten" geschreven. In dat woord schuilt geen misdaad. In het korte voorwoord spreek ik iets algemeens uit. Het woord „staatkudige" is in het vonnis zonder grond hinein-interpretiert, om er een „bedoeling" mee te kunnen hinein-interpretieren. Daarzonder breekt elk verband met de mengsel-bestanddelen van pag. 46, pag. 150 en pag. 154. Dit demonstreert de onzuiverheid van dit legkaart-werk in het vonnis.

De leuze „Azië voor de Aziaten" heeft het gedaan!

5. Nog steeds in de 6e overweging staat: „ . . . van welks uiteindelijke verwezenlijking hij, naar hij *ten slotte* ter terechtzitting heeft opgegeven, overtuigd is (nl. van de verwezenlijking van „Azië voor de Aziaten").

Waarom *ten slotte*? Mij werd door de President de vraag gesteld, nadat ik verklaard had, dat die leuze niet van mij was: „Maar wat denkt u daar zelf van?" — Wat ik denk verandert de loop van de

historie niet. Wat ik denk is van geen belang. Maar waarom zou ik geen op historische intuitie gebaseerde mening uitspreken ? Ik antwoordde : „Och, het zal daar wel toe komen."

De Raad schijnt aan deze mening, *welke nergens in mijn boek te vinden is*, waarde te hechten. Als puntje bij paaltje komt, is dit slechts belijdenis. Belijdenis is nergens in de wet strafbaar gesteld. *Uiting* van belijdenis zou strafbaar kunnen zijn. Wanneer mijn in mijn boek niet uitgesproken gedachte, dat in de toekomst het „Azië voor de Aziaten" verwezenlijkt zal worden, een verkeerde gedachte is, dan hadde het op de weg van de rechter gelegen *mij te prijzen* voor mijn behoedzaamheid om in mijn boek nergens, in geen enkele passage, die persoonlijke gedachte onder woorden te hebben gebracht.

Overigens is die gedachte niet misdadig, maar wetenschappelijk. En mijn mentaliteit derhalve niet gevaarlijk maar bezonken. Men moet filosofisch en historisch wel een kind zijn als men deze gang van de ontwikkeling van de volkeren niet vermag te zien. Niet vermag te onderkennen, dat in de één of andere vorm, op de duur over meerdere of mindere eeuwen elk volk ter wereld zich zover zal hebben ontwikkeld, dat het zijn recht op een zelfstandig volksbestaan algemeen erkend zal zien. Dat gebeurt reeds dagelijks. Egypte, Irak, Arabië, Bokhara, Singkiang, Mantsjoekwo, Tsjahar, de Filippijnen markeren de weg omhoog.

Maar ik heb daarover niet in mijn boek uitgeweid. Men kan dat boek toch niet incrimineren voor meningen, die er *niet* in staan ?

Tot zover *alle* overwegingen van het vonnis die zich richten op het voorwoord.

Die overwegingen snijden geen hout.

Ik zal thans, even nauwgezet, de overwegingen nagaan, welke bedoelen de tendenz in de tekst van het boek te demonstreren.

II. *Over de „tendenz" in de tekst.*

6. In de 6e. overweging staat : „ . . . dat . . . uit de *dikgedrukte* woorden ter zijde van de tekst, *gewijd* aan een Oost-Aziatische Statenbond (op pag. 45), de Verenigde Staten van Oost Azië (op pag. 150) en de *bovendien* tussen aanhalingstekens geplaatste leuze „Azië voor de Aziaten!" (op pag. 154) . . . *ten duidelijkste blijkt* van beklaagde's bedoeling tevens propaganda te maken voor de Aziatische Monroeleer ..."

Om te beginnen blijkt hieruit „ten duidelijkste" dat ik Nederlands Indië geheel buiten beschouwing heb gelaten, en zelfs uitdrukkelijk heb uitgeschakeld. Er is sprake van een *Oost*-Aziatische Statenbond, niet van een *Zuid*-Aziatische Statenbond, van de Verenigde Staten van *Oost*-Azië, niet van *Zuid*-Azië.

Er kan dus uit die woorden in geen geval gelezen worden een propaganda voor een *aziatische*, hoogstens voor een *oost*-aziatische Monroeleer, waarover niemand in dit deel van Azië zich heeft druk te maken.

Voorts vestigen de woorden *„gewijd"* en *„dikgedrukt"* de ongetwijfeld door de Raad van Justitie niet gewenste, immers onzuivere, indruk, dat er heel wat bedenkelijke propaganda (i. e. voor een *Oost*-aziatische Statenbond) is gevoerd. Dit is niet zo. De „dikgedrukte" woorden zijn enkel de aanduidingen in margine van het onderwerp er

naast. Dit is zo algemeen gebruik in moderne leerboeken, dat de bizondere aandacht van het vonnis daarvoor enkel verklaard kan worden door de schraalheid van de oogst op het overig veld. In de gehele eigenlijke tekst van mijn boek staan geen „dikgedrukte" woorden.

Dan ook eist „propaganda" wezenlijk betoog en aansporing. In blote vermelding schuilt geen propaganda.

Wàt staat er nu in die wijdende dikgedrukte woorden?

Op pag. 46 : „Een Oost-Aziatische Statenbond". Meer niet. In de tekst er naast staat, dat er reeds intellectuels in China zijn, die daarvan „dromen". En voorts dat China eindelijk bereid is om zich modern-„*westers*" te ontwikkelen, hetgeen ik gelukkig acht. Ziedaar dan mijn anti-westerse mentaliteit! Van tendenz geen spoor! Noch ook van enige propaganda.

Op pag. 150 vind ik de aangegeven „dikgedrukte" woorden niet, ondanks de verwijzing daarnaar. (Op meerdere plaatsen vertoont het vonnis onnauwkeurigheden). Ik heb in het ongeschonden boek, liggende bij de stukken ter Griffie van de Raad, gezocht naar de bedoelde dikgedrukte woorden, maar ze niet gevonden. De laatste tekst-zinsnede echter op de aangegeven bladzijde 150 luidt: „Reeds wenkt voor velen in de toekomst het hoopvolle beeld van de Verenigde Staten van Oost Azië." Het hoofdstuk handelt over de *economische* uitgroei van Japan. Vele Japanners stellen zich voor, dat in de toekomst de japanse handel zijn grootste stimulans zal krijgen uit de behoeften van een verenigd Oost-Azië. Dit *vredes*-ideaal moet uiteraard de handel bevorderen. Even te voren zeg ik: „de autarkische idealen in het westen brengen de *oorlog*" (hetgeen nu, in Februari 1937 letterlijk aldus door de gezant van de Verenigde Staten van Amerika, Bullitt, te Parijs, als het oordeel van zijn Regering is uitgesproken). Al wat ik deed is geweest: objectief geschiedenis weer te geven. Geen woord van welke propaganda ook! Geen spoor van enige tendenz!

Op pag. 154 vind ik in margine: „Azië voor de Aziaten!" Tussen guillemets. Het „bovendien" in de motivering van het vonnis („de bovendien tussen aanhalingstekens geplaatste leuze Azië voor de Aziaten") zou onbegrijpelijk zijn, indien bij het onderzoek van de Raad van Justitie niet ware uitgesproken het oordeel van de Raad, dat het gebruik van aanhalingstekens wil aanduiden dat men het met het aangehaalde eens is. Aanhalings-tekens hebben echter geen andere betekenis dan de woorden, gedachten, meningen, bedoelingen van anderen, juist niet van de schrijver zelf, „aantehalen." De leuze is dan ook niet van mij. En wat meer zegt: er is *geen zinsdeel of woord*, waaruit de Raad met de beste wil propaganda voor die leuze in mijn boek kan aanwijzen. Evenmin als enige tendenz. Hoe desniettemin van een en ander „ten duidelijkste" blijkt, zal de Raad bij herlezing van het vonnis vermoedelijk zelf niet meer duidelijk zijn.

Overigens staat die leuze, met of zonder aanhalingstekens, in verscheidene leerboeken, door de Regering toegelaten, voorgeschreven en verstrekt aan Haar scholen. Dat heb ik ook aangetoond in mijn pleidooi. „Indië voor de Indiers!" is zelfs toelaatbaar geacht door de Regering. Maar *mijn* bewijzen zijn niet zo gelukkig geweest de aandacht van mijn rechters te winnen.

7. In de 7e. overweging staat: „ . . . dat het geheele boekwerk *doortrokken* blijkt te zijn *van een verheerlijking van het Oosten*, speciaal van Japan, o.a. op pag. 32: „de japanse staatslieden tonen nog steeds uitstekende imperiumbouwers te zijn," op pag. 61: „ . . . Japan . . . van nul tot grote mogendheid . . . Het boesjido (de geest van ridderlijkheid, welke in het japanse volk wortelt) (gaf) dit prachtige volk er de kracht toe"; op pag. 105: „ . . . apotheose van energie en volkskracht . . . een modern wonder."

Dat zijn de 3 passages die het meest de aandacht trokken. Deels werden zij ontleend aan britse bronnen.

Drie passages, die enkel Japan betreffen.

Die uitingen staan niet in de tenlastelegging, omdat zij geen haat of minachting of vijandschap inhouden. De Raad heeft echter anders geoordeeld, zoals uit de volgende overweging blijkt.

„Voorts", staat er verder, „op pag. 53, 54, 55 en 129". Wèlke de passages op die bladzijden zijn, wordt in het vonnis niet vermeld. Het is blijkbaar de bedoeling geweest alleen maar een vage indruk te geven. Aantoning van werkelijke schuld was blijkbaar i. c. onnodig.

De aangegeven bladzijden (53—55) behandelen Japan. Steeds weer Japan! Er is de tekening van de japanse volksaard, die nota bene, — ziedaar dan alweer mijn anti-westerse mentaliteit! — vergeleken wordt met de volksaard van de door mij bewonderde Grieken.

De bladzijde 129 geeft enkele beelden uit de russisch-japanse oorlog.

Geen enkel voorbeeld van „verheerlijking" van „het oosten" in het algemeen. Hoewel mijn boek dan „doortrokken" zou zijn van die verheerlijking, schijnt één enkele simpele aantoning daarvan bizonder moeilijk te zijn geweest.

8. Op al deze passages is met de ijverigste wil art. 156 Sw. niet toepasselijk te verklaren. Natuurlijk voelt de Raad dit ook. Maar waarom wijdt het vonnis dan zoveel aandacht — $^3/_4$ pag. tiksel, — aan wat niet vervolgbaar is?

9. De Raad motiveert dit met de woorden: „dat op zich zelf beschouwd hiertegen niet het minste bezwaar bestaat, doch dit anders wordt" (—dus dat er wèl bezwaar tegen bestaat—) „nu beklaagde om aan zijn" (—onbewezen—) „propaganda meer relief te verlenen" (—dit is subjectieve toedichting van bewijsloos aangenomen bedoelingen; zodat wij krijgen relief van niet bestaande propaganda—) „naar tegenstellingen heeft gezocht" (—maar dan toch niet gevonden, immers zij zijn niet vermeld; veeleer is een westers volk, de Grieken, als het japanse prototype met hulde besproken!—) „door telkens wanneer daartoe naar aanleiding van het behandelde onderwerp, gelegenheid toe" (—?—) „bestond" (—en ergo werd dus *niet* gezocht; — de historie lag klaar—) „een blaam te werpen op de vreemdelingen in het algemeen" (— 3 foute aanhalingen waarover hieronder —) „waarmee in dat verband tegenover de Aziaten de westerlingen, derhalve de europese bevolkingsgroep" (— waar? —) „bedoeld worden, hebbende hij de wester-

lingen allerlei slechte eigenschappen toegewreven" (— aangewreven ? toegedicht ? —) „als baatzucht (bl. 13), trouweloosheid (pag. 27) roemloosheid (pag. 28), hen daarbij met voordacht in een slecht daglicht stellende tegenover de Aziaten."

Tegen bewondering (van Japan) is dus wèl bezwaar. „Telkens" zou ik dan een blaam geworpen hebben op de westerlingen. En ten bewijze van de telkenmaligheid worden drie passages genoemd, blijkbaar de krachtigste argumenten. Zij bevinden zich niet op de aangegeven bladzijden 32, 61, 105, 53, 54, 55 en 129 die Japan behandelen. Dat is jammer. Als er „telkens" naar tegenstellingen „gezocht" was door mij, dan zouden die juist op die eigen bladzijden werkzaam geweest zijn. Neen, die 3 krachtigste argumenten bevinden zich op pags. 13, 27 en 28.

Wat zal nu het onderzoek naar die drie krachtigste elementen opleveren ? *De baatzucht.* Op de aangegeven bl. 13 staat : „Het grote land (nl. China) met zijn hoge beschaving van eeuwen, met zijn intelligent volk, is nu een speelbal van baatzuchtige lieden, zonder dat deze door een nationalistisch gevoel van het volk in toom worden gehouden."

Zijn die „baatzuchtige lieden" nu Westerlingen ? Dat is nergens uit te halen ! Integendeel : zij zijn aangegeven, in de gehele passage, in het gehele hoofdstuk. Zij zijn . . . *Chinezen !* De Joean Sji-kai's, de Tsjang Kai-sjeks, de Hsu-Liangs, de mantsjoe-heersers eerst, de republikeinse intriganten nu, onderdrukkers van het eigen volk, op eigen voordeel bedacht, dikwijls te koop voor vreemd (= japans) geld.

In mijn „Summier lijstje" t.z. staat dan ook : „Bl. 13 China zie ik als een speelbal van geldzuchtige kopstukken, die alle te koop zijn."

Dit is de 2e. passus van de „summiere lijst". Wel een bewijs, dat mijn rechters zich niet eens de moeite hebben gegeven, om inzage te nemen van wat ik te mijner verdediging had aan te voeren. I.c. had deze „overbodigheid" hen echter een onprettige vergissing bespaard.

Zal het Hof mij niet euvel duiden als ik in arrenmoede vraag : „Maar heeft men mij boek wel serieus gelezen, alvorens het te verdoemen ? Heeft men mij wel serieus aangehoord ? Heeft men überhaupt aandacht gehad voor mijn pleidooi ?"

De trouweloosheid. Op de aangegeven bl. 27 komt dit woord niet voor. Ik heb dan ook niemand van trouweloosheid beschuldigd. Hiermede zou ik kunnen volstaan.

Indien door de Raad bedoeld zou zijn, het verbreken van een belofte, één enkel *incident* en geenszins een *eigenschap* van westerlingen, vreemdelingen of wie ook, — dan vindt men dit : de belofte werd verbroken „toen het belang van Engeland dit meebracht". De tekening derhalve van een berekenende *staatkunde.* En ten overvloede geput uit een engelse wetenschappelijke bron, *vrij van elke tendenz.* Zoals door mij met lange citaten aan de Raad *bewezen.*

De roemloosheid. Roemloesheid is geen karakter-eigenschap. Men kan geen menslijk karakter adjectiveren met roemloos of zijn tegendeel : roemvol. Daden, tijden, perioden kunnen roemloos of roemvol zijn. En in de *engere* betekenis van het woord kan men zeggen : „Op de millioen

roemloze mensen die vergeten daarheen-vegeteren, projecteert zich één roemvol leven op de eeuwigheid". Op de aangegeven bladz. 28 wordt dan ook geen *eigenschap* maar alweer één *incident*, een „roemloos gedrag" aangeduid, nl. van een handjevol Engelsen in de concessie te Sjanghai in 1854! En alweer is dit historisch onaantastbaar, alweer geput uit engelse wetenschappelijke bron, vrij van elke tendenz, en alweer uitvoerig in mijn pleidooi *bewezen*.

Ziedaar dan de 3 krachtigste tendenz-argumenten tegen mijn boek.

„Telkens", heet het, heb ik de westerlingen gehoond. „Steeds" heb ik ze tegenover de Aziaten in een slecht daglicht gesteld.

Maar op 50 plaatsen heb ik, ook blijkende uit een daartoe overgelegde lange lijst van passages, de westerlingen en het westen geprezen, gehuldigd, als voorbeeld ter navolging gesteld.

Op 80 plaatsen heb ik, evenzo met overlegging van een lijst het verkeerde van de Aziaten, verkeerde eigenschappen van Aziaten, slechte daden van Aziaten, baatzucht, trouweloosheid en roemloosheid van de staatkunde en de daden van Aziaten getekend, gehekeld, gestriemd.

Uw Hof zal deze aan de Raad van Justitie overgelegde lijsten,houdende die passages, bij de stukken vinden.

Het is eenvoudig niet waar, dat in mijn boek de tegenstelling Oost-West tot uiting zou komen, nog veel minder dat daarnaar „gezocht" zou zijn. De veronderstelde tendenz bestaat niet.

Uw Hof vergeve mij: ik vind in dit vonnis niet de adem van het, zij het strenge, dan toch rechtvaardig wegende oordeel.

De vereenzelviging van de 7 Engelsen te Sjanghai, leden van het concessie-bestuur in 1854, met de westerlingen in Nederlands Indië, is natuurlijk onaanvaardbaar.

En wat blijft er over van de „voordacht", mij aangewreven, waar de „baatzucht" oosterlingen trof, „trouweloosheid" door mij niet in de pen is genomen, en het „roemloos" gekuip van een stadsdeelbestuur door de engelse historici zelf zonder enige tendenz veroordeeld is?

De conclusie blijft alweer: „Er is geen slecht daglicht, er is geen tegenstelling tussen Aziaat en Westerling naar waarheid in mijn boek te vinden!"

10. De overwegingen gaan verder.

„.... dat in dit licht bezien" (— maar dat licht was duister, en belichtte niets, —) „de in de dagvaarding vermelde passages, welke telkens" (— alweer, zonder enige aantoning) „op het betrokken westerse volk een blaam werpen op zodanige wijze," (— hoedanig? —) „dat daarin .... niet anders kan worden gezien dan één uiting van minachting, worden" (— ? —) „tot" (— ? —) „één onafscheidelijk geheel en zich dus richten tegen de westerling in het algemeen, zowel in het verleden als in het heden."

De premisse is aan deze concluderende overweging ontvallen, gelijk aangetekend. Ook is *nergens in mijn boek iets gezegd ten nadele van „de" westerlingen in het algemeen*, alreeds, omdat de historie daartoe

in het geheel geen occazie geeft en men wel meest met incidentele staatkunde, concurrerende belangen-bestreving, of individuele daden te doen heeft. Andere visie ware historisch niet gerechtvaardigd.

De in het vervolg van deze overweging aangehaalde passages betreffen geschiedkundige feiten, voorgevallen in 1841, 1853, 1885, 1895, 1900. Het „heden" wordt betrokken op een wettenschappelijk-historische stelling.

Op dezelfde manier kan men verklaren, dat de roemrijke geschiedenis van de 80-jarige oorlog „één onafscheidelijk geheel vormt van minachting van de katholieke Spanjaarden en zich *dus* richt tegen de groep der westerlingen en tegen het katholieke deel van het christendom in het verleden en in het heden."

Drie, 4, 5 passages met critiek in mijn boek. „Dus" „steeds" en „telkens" tegen de westerlingen „in het algemeen." Vijftig, 60, 80 passages van lof en prijzing, — weg daarmee! Geen aanduiding daarvan zelfs is dit vreemde vonnis!

Maar de volle aandacht van Uw Hof vraag ik ook voor die aangehaalde passages. Uw Hof moet mij niet kunnen verwijten, dat *ik* mij er met machtspreuken en dooddoeners afmaak.

11. Aangehaald zijn de passages in de dagvaarding I a, b, c, e, g, h, i en m.

Ik moge Uw Hof verwijzen naar mijn nota bij de stukken van dit proces: „Aantoning van de historische juistheid". Daarin is elk van die punten *ontzenuwd*. De Raad van Justitie *erkent* in het vonnis die historische juistheid, *erkent* ook de juistheid van het historisch verband, gelijk ik aantoonde. Hetgeen hem nochtans niet belet, om te trachten, mij met diezelfde ontzenuwde en voos geworden argumenten te treffen.

12. In de 8e. overweging van het vonnis staat: „ook de daarin (II van de dagvaarding) vermelde passage" (— ook hiervoor veroorloof ik mij Uw Hof te verwijzen naar mijn „aantoning van de historische juistheid," —) „uitingen zijn van de door de wet gewraakte gevoelens, immers, het vermelden" (— feiten vermelden kan toch nooit tendentieus zijn? —) „van de komst in Japan van de zendeling in het gevolg van de handel (II a) als ware deze een addertje onder het gras" (— een merkwaardige conclusie, die onmogelijk uit de blote vermelding in mijn boek kan getrokken worden, en die, waar ik zulke woorden in het geheel niet gebruikte, weder een toch waarlijk zonderlinge hineininterpretierung is —) „het aantrekkelijk noemen van de methode (II b) waardoor het niet-christelijk deel van het japanse volk werd gewonnen om de christenpartijen in het volk omlaag te drukken" (—deze *vredelievende* methode, in stede van die van zwaard en schavot, blijf ik aantrekkelijk vinden, n'en déplaise de Raad van Justitie, die ook hierbij consequent toont vast te houden aan verkeerd lezen, zoals met de „baatzuchtige Chinezen" b.v. —) „het betitelen van het christendom als een „nationaal gevaar" voor Japan (II c)" (inderdaad: voor *Japan!* –) „zijn niet anders dan uitingen van haat of minachting" (— de Raad weet dit dus blijkbaar heel zeker: niet anders dan haat of minachting". Is het nu haat? Of is het minachting? Is de overtuiging wel zo héél

zeker? In het dictum is bij nadere overweging de haat toch maar geschrapt. Overigens wordt „een gevaar", en nog wel „een nationaal gevaar" niet geminacht, maar gevreesd en bestreden, —) „tegen het Christendom".

Wat dit laatste betreft: in mijn boek vindt niemand ook maar één onvertogen woord tegen „het" christendom, noch tegen welke andere godsdienst ook. Ik heb daarvoor te veel deferentie voor elke godsdienst.

Maar dan blijkt uit de volgende motivering dat de Raad zelf aan deze overweging niet kan vast houden.

13. In de 9e. overweging staat toch: „ . . . . voorts dat hij met het Christendom in zijn boek slechts bedoelde en kon bedoelen *het katholieke deel der christenen*", (— natuurlijk heb ik dat *niet* aangevoerd, wel het katholieke deel van de Japanners; de onderstreepte aanduiding legt mij een generalisering en begripsverruiming in mond en veder, die ik *niet* gezegd of neergeschreven heb —) „aangezien de christenvervolgingen in Japan" (— in Japan! —) „uitsluitend" (— ! —) „betreffen de portugese en spaanse *katholieken*" (— lees: priesters! —) „en *hun bekeerlingen*" (— dus Japanners).

Hetgeen de Raad, dit aannemende, dan aanvult als volgt: „dat echter ook de Katholieken één der bevolkingsgroepen van Nederlandsch Indië vormen".

Nu is dit een begripsveralgemening, welke de strafwet voelbaar nooit bedoeld kan hebben. De spaanse en portugese priesters *in Japan in de 17e. eeuw*, de Japanners, die het christendom aanhingen *in Japan in de 17e. eeuw* vormen beslist géén groep van de bevolking van Nederlandsch Indië, al wordt nog zo handig, in stede van enkele portugese en spaanse priesters en bekeerde Japanners, generaliserend van „de katholieken" gesproken. Evenmin kan men een officieel geschiedenisboekje veroordelen als haatzaaiend tegen „de" Katholieken, omdat het Inquisitie, Bloedraad, en folteringen om geloofswille gispt. Waar het om gaat, kan niet anders belichaamd worden dan in de vraag: „Wat slechts of onbehoorlijks heeft mijn boek dan toch van het katholicisme gezegd?" Wat slechts of onbehoorlijks dan ook maar van die 17e. eeuwse priesters en die Japanners in verband met hun geloof?" En op beide vragen volgt het antwoord: „*Niets!*" Toch wordt dan op dat „niets" vonnis geveld!

14. De Raad oordeelt dat objectieve geschiedschrijving — als hoedanig hij mijn geschiedschrijving erkend heeft, — wel degelijk haat kan zaaien. Immers staat in deze 9e. overweging ook nog: „dat het niet wel is in te zien waarom een bepaalde bevolkingsgroep niet zou kunnen worden getroffen door uitingen, vijandschap, haat of minachting inhoudende voor een vorige generatie dier groep".

Resumerend stel ik vast:

dat de Raad de historische juistheid, dus de objectiviteit, van mijn boek aanneemt;

dat hij mij niet ten laste legt een verdraaiïng van het historisch verband tussen de feiten;

dat in de geïncrimineerde passages niets is gezegd van enige vorige generatie van de katholieke of enige andere bevolkingsgroep *van Nederlandsch Indië.*

Hiermede valt echter reeds de gehele motivering.

Comble daarin is echter dat zulke overweging ook elke zuivere en objectieve wetenschap als haatzaaiend en minachtend zou kunnen veroordelen! Zo kan de archaeoloog straks gevonnist worden als hij in de prehistorische mens, — immers „een vorige generatie" — een ontwikkelingsvorm ziet van anthropoïde primaten! En dit zou nog de grens niet zijn, noch zelfs fantasie. De staat Tennessee stelt strafbaar „the teaching that man has descended from a lower order of animals" en in Juni 1925 werd Scopes, een onderwijzer in die staat, terzake met 100 dollar boete gestraft. Maar *Nederlandse* Geest verheft zich toch daarboven?

Als de overweging in dit vonnis over mij school maakt zullen wel alle katholieke, calvinistische, en neutrale geschiedenisboekjes herzien moeten worden. Ja, dan zou alle geschiedenis-onderwijs van de scholen dienen te verdwijnen.

15. In de 9e. overweging staat voorts: „. . . . doch bovendien, doordat beklaagde in zijn betoogtrant" (— ik heb echter nergens betoogd. Als historicus heb ik enkel gerelateerd. —) „bij herhaling overgaat in de tegenwoordige tijd" (— zit dan ook daarin „tendenz" om deze generatie te treffen voor een vorige? —) „o. a. in punt l m van de dagvaarding". . . . .

Maar dat is een nu nog levende wetenschappelijke stelling, onderschreven, naar voren gebracht door elke socioloog, elke econoom, elke staatsrechtonderzoeker, gelijk door mij, zelfs buitengewoon uitvoerig, aangetoond in mijn nota over de „Historische juistheid" met een beroep op Moresco, Pierson, Rosscher, Menger, Jannasch, Zimmermann, Idenburg, vertegenwoordigers van alle partijen in de Nederlandsche Tweede Kamer, Kuyper, Colenbrander, van Hoevell, De Louter, Stokvis, Snouck Hurgronje. Een stelling, aan te treffen in door de Regering toegelaten, voorgeschreven en verstrekte leerboeken, gelijk door mij aangetoond. Een stelling, in mijn boek enkel toepasselijk gemaakt voor het beheer van een klein deel van Indo-China, dus sterk beperkt.

Heeft de Raad, voor wie ik blijkbaar vergeefs aan het woord ben geweest, wel getracht om „de tegenwoordige tijd" in die stelling door een andere tijdsvorm te vervangen? En heeft hij dan niet ontdekt, dat de betekenis van die stelling onmogelijk te handhaven zou zijn?

Maar ik ben toch geen misdadiger, omdat ik „maakt" schreef en moest schrijven, terwijl de Raad liever „maakte" of „zal maken" had gelezen?

16. De overweging vervolgt: „ . . . . dan wel doordat beklaagde generaliseert (punt II b c)" (— heeft niet juist de Raad zelf dat gedaan door portugese priesters, gekerstende Japanners e.t.q. tot „een vorige generatie" van „de" katholieken, en „het" christendom te verklaren? —)

„de thans levende generatie van westerlingen en christenen in zijn minachting zijn betrokken" (— ? het Nederlands loopt niet, zoals in meerdere passages. —)

Toch oordeelt de Raad onjuist: ik heb niet gegeneraliseerd in de punten II b en c. Als Uw Hof die punten voor zich neemt *uit het boek*, dan zal het lezen

in punt b.: dat het gaat om Hideyosji, om de methode van Hideyosji, om Japan, om japanse partijen;

in punt c.: om Japan, om de Jezuieten in Japan, om hun uitbanning, om Hideyosji, om het christendom in Japan, om een nationaal gevaar voor Japan, zonder enige parallel met enig christendom elders, enig land elders;

in beide punten: specialisatie, het tegendeel van generalisatie.

Ik hoop Uw Hof met deze uitvoerige bestrijding van de motieven van het vonnis de overtuiging te hebben gegeven, dat de Raad er niet in geslaagd is enig element, nodig voor de vaststelling van tendentieuse geschiedschrijving in mijn boek aan te tonen. Dit boek bevat 268 bladzijden. De motieven van het vonnis bestrijken 10 zinnen van de 10.000 of meer, die het telt! De motiveringen tonen o.a. aan: verkeerd lezen, verkeerd begrijpen, verkeerd stellen, onjuiste en onzuivere weergave van mijn woorden, aaneenrijging van zelfs 100 bladzijden wijd verspreide zinsdelen, woorden, aanhalingstekens, onaanvaardbare vereenzelvigingen, gewrongen interpretaties, ecartering van door mij aangevoerde bewijsplaatsen, zelfs „citering" van *niet* door mij gebezigde woorden en zinsdelen.

Ik geef grif toe, dat het een zware en moeilijke taak geweest is voor de Raad, om de motiveringen voor dit vonnis te vinden. Het zou zeker de meeste rechters niet mogelijk geweest zijn. Maar ik voel toch, dat elk redelijk en niet vooringenomen lezer het met mij eens zal zijn, dat het resultaat in omgekeerde verhouding staat tot de geweldigheid en omvangrijkheid van de door de Raad daaraan bestede arbeid.

---

10. VERZWARING VAN DE STRAFMAAT ONDANKS HET PROVOCATOIRE KARAKTER VAN MIJN VERVOLGING.

In de 11e. overweging van het vonnis is een strafverzwarend element gelegd.

Ik zou geweten hebben „dat uitingen van mijn geestesgesteldheid hier te lande niet worden getolereerd". „Het in mij door de Regering gestelde vertrouwen, die mij toestond onderwijs te geven behalve in geschiedenis en aardrijkskunde, zou ik door het schrijven van dit boek geschonden hebben".

Beide overwegingen zijn er vlak naast. Beide overwegingen zouden, andersluidend, hebben moeten leiden, minstens tot verzachting van straf, zo niet tot uitsluiting van elke straf.

Ik zal dit belichten.

Ad. 1. Inderdaad weet ik, dat mijn door wetenschap gedragen visie op het koloniaal stelsel door de belangen, welke de zo lang mogelijke instandhouding van dat stelsel eisen, niet gedeeld en niet geduld wordt.

En daarom heb ik, sedert 1918 terug uit ballingschap, mijn denkbeelden over het nederlands-koloniale stelsel niet geuit. Ook in dit boek met geen woord. Mijn visie op de wereldgeschiedenis is nooit aan de orde geweest.

Gedreven door een eerlijk-loyale zelfobligatie, en behoedzaam geworden door zelfkennis en gerijpt inzicht, dat de toelaatbaarheid van wat ik, de door velen gehate, schrijf, niet door mij kan worden beoordeeld, heb ik gedurende lange jaren, tot op dezen ogenblik, in van mijn zijde steeds oprechte samenwerking met de organen van het Gezag gestreefd naar het scheppen van sociaal nut voor het indonesische volk, waartoe ik behoor door geestelijke geboorte.

Dit eigenste boek Geschiedenis van Oost Azië is daarvan het bewijs.

In 1926 werd door mij om subsidie gevraagd voor de Schoolvereniging. Te dien einde heb ik als voorzitter van de vereniging een onderhoud gehad met de G. G., Z. E. Jonkheer de Graeff, die mij in audientie ontving. Ik heb bij die gelegenheid gemeend te moeten verklaren, dat, waar de Regering mij de hand toestak, ik mijnerzijds natuurlijk niet met de dolk gereed zou staan voor een aanval in de rug, maar dat ik toch niet bereid zou kunnen worden gevonden tot afgifte van enige verklaring, waaruit een verloochening van mijn politieke overtuigingen zou spreken. Z.E. heeft toen het koninklijk woord gesproken: „De Regering acht U te hoog om zulk een verklaring van U te verlangen." Dit woord is voor mij steeds richtsnoer geweest sedert dat ogenblik. Ik weet, dat ik nog steeds aanspraak heb op de hoogachting van de Regering.

Het is op deze samenkomst, waarop de Alg. Gouvernements Secretaris. P. J. Gerke, doelt in zijn brief van 2 Maart 1935, welk mij erend schrijven ik hieronder in extenso overneem.

„Zeer geachte Heer Douwes Dekker: Uw brief van 7 Febr. j.l. met den „bundel bijlagen heb ik ontvangen, ik heb de stukken ook doorgelezen „terwijl de Heer Gobee mij onlangs nader omtrent de beteekenis van Uw „instituut inlichtte.

„Ambtelijk heb ik nog niets van de moeilijkheden, waarover U schrijft, „bemerkt. De beschouwingen, welke „de hierarchieke weg" zooals U zegt, „— aan Uw brief aan den Landvoogd zou willen vastknoopen, zijn nog niet „hier. Het spreekt van zelf, dat Uwe klacht — voor zoover de Regeering daar„van kan kennis nemen, — behoorlijk de aandacht zal hebben. Meer heb ik „hierover niet te zeggen, daar ik zelfs van den Directeur van Onderwijs „en Eeredienst nog niets positiefs vernam.

„Ik hoop intusschen zeer, dat het U gelukken zal Uw instituut tot den „ouden bloei te brengen; ik ben er van overtuigd dat dit onder de huidige „omstandigheden met groote moeilijkheden gepaard moet gaan maar Uw „sterk zelfvertrouwen en groote werkkracht zullen vele daarvan overwinnen.

„Vóór alles zal zijn te voorkomen dat het Instituut in opspraak komt; „ik meen dat U dit moet gelukken als U het onderhoud met Jhr. De Graeff „van 4 November 1926 voor oogen blijft staan.

„Met hoogachting

Uw dw.

(w.g.) GERKE.

Mèt de Alg. Secretaris heb ik dat óók gemeend. Rustig doorwerken was voor mijn instituut nodig. In elk geval moest ik opspraak vermijden. Steeds moest mij voor ogen staan, dat ik loyaal en eerlijk met de Regering moest samenwerken.

Welnu, ik heb dat gedaan. Reeds in 1922-1923 had ik mij van de politiek begonnen los te maken. Van 1926 af tot op heden heb ik geen enkele politieke vegadering bezocht, mij bij geen enkele politieke vereniging aangesloten, en geen enkele regel politiek in welk blad ook geschreven.

De Regering heeft mij geen belofte afgevraagd, ik heb geen belofte gegeven. Maar waarachtigheid en oprechtheid *eisten* van mij zonder enige restrictie een loyale houding. Ik heb die ook natuurlijk volgehouden. Tot op dit ogenblik. Toen de vereniging zou overgaan tot het uitgeven van eigen leermiddelen, besloot ik dan ook dat dit zou geschieden met voorweten van de Regering. Om die reden werden dan ook alle manuscripten van deze leerboeken door mij ter goedkeuring voorgelegd aan de Resident van Priangan, in diens speciale positie als Vertegenwoordiger van de Regering, aangewezen, naar zijn eigen mededeling aan mij op 17 Dec. 1934, om op mij een preventief toezicht uit te oefenen in verband met de pers-hetze van Oct.-Dec. 1934 tegen mij en mijn instituut.

Ik verzoek het Hof nadrukkelijk kennis te nemen van wat ik te dezer zake heb naar voren gebracht in mijn pleidooi voor den Raad van Justitie te Batavia op 1 en 2 Dec. 1936 en op de terzake overgelegde briefcopieën.

De loyale samenwerking van mijn zijde is beantwoord op een wijze, welke mij een onaangename kwalificatie doet terugdringen. Een jaar lang heeft deze Vertegenwoordiger van de Regering het manuscript van het boek Oost-Azië onder zich gehouden. Een jaar lang heeft hij geen bezwaar gehad, dat dit manuscript openlijk in de klassen van de Handelsschool van het Instituut als dictaat diende. Dit blijkt ook uit zijn ambtsedig verhoor in dit proces.

Dat alles moest mij toch de geruststelling geven, dat deze „uitingen van mijn geestesgesteldheid" ditmaal wèl getolereerd werden. Dat héèft mij die geruststelling ook inderdaad gegeven.

Een jaar lang heeft hij derhalve de pleging van een „misdrijf" — althans waarvoor hij het heeft gehouden, blijkens zijn nagekomen actie, — bewust toegelaten.

Met welke bedoeling?

Met welke bedoeling is mijn loyale samenwerking met de Regering, volkomen in de lijn van mijn gedrag en houding jegens de Regering, nu gedurende 12 jaren volgehouden, aldus beloond? Met welke bedoeling heeft de Resident vermeend een rol te mogen spelen waardoor de waardigheid van de Regering gehavend is geworden? Hoe is het mogelijk, dat hij zich niet ontzien heeft te pogen, de Rechterlijke Macht te misbruiken voor bedoelingen, waarvan ik de kwalificatie niet zal uitspreken.

De Raad van Justitie heeft gemeend, dat mijn samenwerking met de Regeringsvertegenwoordiger mij niet kan disculperen. Ik meen van wel. Maar mijn gids is enkel het Rechtsgevoel, dat de mens inwoont.

Het kon mij derhalve niet disculperen. Maar de Raad doet méér. Hij ontslaat niet van straf; hij verlicht de straf niet. Neen, hij verzwáárt haar òm het feit, dat ik, wetende dat „uitingen van mijn geestesgesteldheid" niet ge-

tolereerd werden in dit land, het Gezag vroeg òf, wat ik nu wenste te uiten, Zijn instemming kon hebben.

Deferentie voor Uw Hof dwingt mij om niet neer te schrijven, wat ik zou willen neerschrijven.

Toen in 1920 in Nederland bij het totstandkomen van de zogenaamde Anti-Revolutie Wet de vrees geuit werd, dat de Rechterlijke Macht op grond van het nieuwe artikel 131 Stw. gemakkelijk vonnissen zou vellen in de geest als politieke groeperingen en politici gaarne zouden zien, werd in de Tweede Kamer van de Staten Generaal herinnerd aan het adagium:

„La cour rend des arrêts, mais ne rend pas *des services!*" Moge ook Hofs vonnis in casu blijken te zijn een „arrêt" in de goede zin van het woord en moge het een onafhankelijk „Neen!" inhouden op het drijven van bepaalde groeperingen en zekere lieden in dit land, die de Rechterlijke Macht thans zo gaarne knechtendiensten zouden zien verrichten.

Een sanskrit spreekwoord zegt: „wie uitgaat met een adder, komt thuis met de dood."

Art. 156 Stw. heeft zijn geschiedenis, waaruit geen ogenblik blijkt, dat de wetgever heeft kunnen veronderstellen, dat een Regeringsvertegenwoordiger, doelbewust zou medewerken aan het „uiting geven" van strafbare gevoelens, om dan daarvoor een ander te doen boeten.

Wanneer dan al opzet niet behoeft te worden aangetoond, bij de strafbaarstelling, zo zou het toch een misvatting zijn, om daaruit te concluderen, dat ook al staat het opzet vast bij een ander — i. c. een Regeringsvertegenwoordiger — en ook al staat het vast, dat er om deze reden *geen opzet* aanwezig is bij een beklaagde, toch de onschuldige de straf zal treffen en *niet* de schuldige. Art. 156 Stw. heeft toch zeker *positief* en *objectief recht* bedoeld, en kan toch geen toepassing hebben in een geval als het onderhavige, waarin de negativiteit onomstotelijk door de beëedigde verklaring van die Regeringsvertegenwoordiger zelf vaststaat?

Het wil mij lijken, dat ook het Hof zal moeten besluiten tot aanname van een *volkomen strafuitsluitingsgrond*, wanneer het Hof zou aannemen dat mijn boek Oost-Azië aan anti-westerling en anti-christen gevoelens zou hebben uiting gegeven, hetgeen ik nadrukkelijk ontken en zal moeten blijven ontkennen, omdat dergelijke simplistische gevoelens bij mij niet leven en derhalve ook niet in een eerlijk geschiedwerk van mijn pen tot uiting kunnen komen.

Moet straf de gebetene, of de bijtende adder treffen? Zal niet veeleer de gebetene, het slachtoffer, beschermd dienen te worden?

Of de Regering in een harer vertegenwoordigers zelf de ware en diepere oorzaak is van een „misdrijf", — is dat dan niet een van de punten van onderzoek, door eerste voorgangers op strafrecht-gebied dwingend aangewezen? „Wanneer de staat optreedt als hersteller van de rechtsorde, zeide de voorzitter van de Volksraad, Mr. Schumann op 15 Nov. 1918 (Hand. p. 197) „zal hij bij straffen rekening moeten houden met de verschillende omstandigheden, waaronder de excessen zijn gepleegd, ... met meerdere of mindere *provocatie*."

Ad 2. „Het door de Regering in mij gestelde vertrouwen zou ik hebben geschonden."

Waardoor? Ik mocht geen les geven in geschiedenis en aardrijkskunde sedert 1923. Ik heb dat dan ook niet gedaan.

Ik mocht uiteraard mijn onderwijs niet gezagsvijandig doen zijn. Dat is het nooit geweest. Meer: ik heb alle politiek uit mijn scholen gebannen.

Ik onderwierp leermiddelen, deels van mijn hand, deels van anderer pen, aan het oordeel van het Gezag.

Nooit is er moeilijkheid geweest tussen mij en de overheid.

Zelfs in deze laatste 8 maanden, waar het ene overheids-orgaan na het andere poogt mij te treffen en te schaden,—blijft mijn loyaliteit onwankelbaar.

Waaraan ontleent de Raad van Justitie het recht mijn karakter aan te tasten door mij de smet aan te wrijven dat ik vertrouwen schond? Ik schend geen vertrouwen. Ik heb dat nooit gedaan. Ik zal dat nimmer doen.

Een vonnis mag straffen. Het mag slaan. Het mag vernietigen. Maar het mag niet beledigen. Daardoor verlaagt het Recht zich.

---

11. CONCLUSIE.

HoogEdelachtbare Heren, ik ben aan het eind.

Ik sta in deze Memorie voor U als iemand, die, ondanks anderer oordeel, zich onschuldig weet. Als iemand, wie geen vonnis zal vermogen te suggereren dat hij schuldig is.

Daarom ook verwacht ik met vol vertrouwen dat Uw Hof mij zal vrijspreken.

***

Aan deze Memorie werd de volgende aanvulling toegevoegd.

Bijl. 2 circulaires
O. & E. No. 8797/B
van 17 Maart 1937.

Bandoeng, 25 Maart 1937.

Aan het Hooggerechtshof van Nederlandsch Indië
BATAVIA-C.

HoogEdelachtbare Heren: — Gebruik makende van het mij gelaten recht om Uw Hof te naderen, zo lang Zijn arrest niet is afgekomen, heb ik de eer UHoogEdelachtbaren hierbij in kennis te stellen van het heden aan Z. E. den Gouverneur Generaal afgegane schrijven van mijn hand, dat ik als aanvulling van de schildering in mijn Memorie van Revisie aan Uw Hof van de politieke sfeer, welke zich om het hangende proces gevormd heeft, wel zeer gaarne beleefd in Uw aandacht aanbeveel. Ter adstructie van Uw Hof leg ik hierbij de departementale stukken in originali over.[1])

Met de meeste eerbied.

Uw dw.
Dr. DOUWES DEKKER.

---

1) Deze stukken zijn verwerkt in de brief aan Z. E. de G. G.

Bandoeng, 25 Maart 1937.

Aan Zijn Excellentie den Gouverneur Generaal
van Nederlandsch Indië
te BUITENZORG.

Excellentie,

Met alle eerbied nader ik U met de volgende mededelingen.

Heden werd door mij ontvangen afschrift van circulaire No. 8797/B van 17 Maart 1937 van den Directeur van Onderwijs en Eredienst, luidende als volgt:

> Ik heb de eer Uw aandacht er op te vestigen dat het mij niet gewenscht voorkomt dat door U, dan wel door de aan Uwe school verbonden leerkrachten, desgevraagd eenige medewerking wordt verleend voor verspreiding van circulaires of andere gegevens betrekking hebbende op het Ksatrian Instituut te Bandoeng en de daarvan uitgaande inrichting van verdergaand onderwijs, te voren bekend onder den naam „Moderne Middelbare Handelsschool", thans aangeduid met den naam „Nationaal Handels-Collegium."
>
> Ook in het algemeen is het mijn wensch, dat door U en de aan Uw school verbonden leerkrachten geenerlei propaganda voor bedoelde onderwijsinrichting wordt gemaakt.

De Directeur van Onderwijs en Eeredienst.

Op last:

De Secretaris,

(w. g) M. JOHANNES.

Deze circulaire werd toegezonden aan alle hoofden van openbare scholen van W. L. O., alle directeuren van openbare muloscholen, alle inspecteurs van middelbaar en westers lager onderwijs, aan de inspecteurs van het inlands onderwijs buiten Java en Madoera, aan alle besturen van schoolverenigingen, die gesubsidieerde scholen van westers lager onderwijs of meer uitgebreid lager onderwijs onderhouden.

De geest van officiële boycott van het Ksatrian Instituut, die in deze circulaire niet door de bewoordingen er van kan worden verborgen, en dan ook wel alom in dit land als zodanig zal worden begrepen en toegepast op de aangeduide scholen, welke ook door de belastingen van het Ksatrian Instituut en van mij zelf in stand gehouden worden, versterkt mij in mijn zienswijze dat het er om gaat mij niet enkel, en zo nodeloos, te doen corrigeeren door de justitie, niet enkel door ontneming van lesbevoegdheid administratief te treffen, al is er op mijn lesgeven niets aan te merken, maar ook om, ten derde, mijn bedrijf, dat velen nuttige arbeid en nodige inkomsten geeft, finantieel te ruïneren, en om mij en mijn gezin brodeloos te maken.

Te onaangenamer doet deze ambtelijke actie aan, waar de betrokken departementsleiding zich door een officiële correspondentie tussen haar en het Instituut „persoonlijk beledigd" achtte, hetgeen zonderling is, waar niet ik, maar zij, zich over een persoonlijke attaque op mij in een ambtelijk stuk schriftelijk bij mij had te verontschuldigen, zijnde die aanval, naar zij verklaarde, een betreurde, „slip of the pen".

Het bestaan in dit mijn geboorteland wordt mij en mijn gezin thans systematisch wel zo moeilijk gemaakt, dat ik Uw Excellentie eerbiedig verzoek mij wel in particuliere audientie te willen ontvangen ten einde mij de gelegenheid te geven Uw Excellentie persoonlijk de belangen van mij en mijn bedreigd bedrijf voor te dragen.

Met de meeste eerbied

Uw Excellentie's

meest dienstwillige

Dr. DOUWES DEKKER.

***

Op 31 Mei volgde nog deze aanvulling van de Memorie van Revisie:

Bandoeng, 31 Mei 1937.

Aan het HoogGerechtshof van Ned. Indië.

BATAVIA - C.

HoogEdelachtbare Heren:

Wederom eerbiedig gebruik makende van het mij gelaten recht Uw Hof te naderen met een aanvullende memorie, waag ik het Uw hoge aandacht te vestigen op het zojuist (nl. in Mei 1937) verschenen boek „Indonesië" door Ir. S. I. Rutgers en A. Huber, gedrukt bij Pegasus, Amsterdam, zijnde het eerste deel van een geschiedenis van Indonesië. Dit eerste deel bevat een overzicht van de ontwikkeling van Indonesië tot aan het begin van de periode van de moderne koloniale politiek van Nederland. Een 2e. en een 3e. deel worden door de uitgever aangekondigd.

De vrije verkoop van dit werk heeft mij toegeschenen van zoveel belang te zijn voor een rechtvaardige beoordeling van mijn boek „Oost Azië", dat ik mij veroorloofd heb Uw Hof een kort en zeer onvolledig lijstje aan te bieden van een aantal, markante passages in dit algemeen verkrijgbaar gestelde modernste Geschiedenisboek van Indonesië.

Hoogachtend,

Dr. DOUWES DEKKER

Citaten uit „Indonesië" Deel I, door Ir. S. I. Rutgers en A. Huber, Uitg. „Pegasus", Amsterdam 1937.

pag. 57. Ook hierbij treft de mengeling van wreedheid, verraad en schijnheiligheid, die de Nederlanders van de 17e. eeuw bij hun koloniale expansie kenmerkt.

pag. 57/58 De Makassaren (5500) gaven zich over op toezegging van lijfsbehoud . . . 400 uitgelezen mannen en vrouwen liet hij (Speelman) naar de Molukken brengen om ze daar als slaven te verkopen en de opbrengst als aandeel in de buit onder de officieren te verdelen.

. . . . de rest werd . . . . naar een eiland in de buurt van Boeton overgebracht, met wat natte rijst uit in den grond geschoten vijandelijke prauwen, die spoedig opgeteerd was; de rampzaligen hebben op 't eiland een verschrikkelijken dood gevonden, den 12en Mei 1667 werd bericht dat er geen enkele meer in leven was.

pag. 62. De V.O.C. ontving de producten . . . door feudale dwangmiddelen, waardoor een systeem van de meest onscrupuleuze koloniale uitbuiting opgebouwd werd.

pag. 63. De V. O. C. eist een maximum-deel van de uitbuiting.

pag. 65/66. De ongehoord dubbele uitbuiting van de bevolking leidde tot een reeks van opstanden . . . . Ofschoon de opstandigen . . . . op de afschuwelijkste wijze vermoord worden (zo was bijv. het doodmarteten door naaldensteken zeer geliefd) staan overal opnieuw opstandelingen gereed tot de strijd . . . . Daarbij treden de Nederlanders . . . met een weergaloze beestachtigheid op. Gehele districten worden zonder meer uitgemoord en men verklaarde cynisch, dat Probolingo door de V. O. C. in 1722 ontvolkt werd als „beste waarborg voor de rust."

pag. 66. . . . . en in 1771 lezen wij opnieuw dat de V. O. C. Madoerese troepen uitrust, om het land „van alle levensmiddelen te ruineren" . . .

. . . . de deelnemers werden op onmenslijke wijze afgemaakt.

pag. 66. . . . . „het meedogenloos doorgevoerde monopolistische systeem der V. O. C. Niet alleen dat de boerenbevolking door contingenten en dwangleveringen werd uitgeplunderd . . . .

pag. 67. . . . . de Chinezen . . . . werden volledig geruineerd en tot vertwijfeling gebracht. Op die manier tot diefstal gedwongen, werden zij bij ontdekking aan een paal gespiest en liet men hen ellendig sterven . . . .

De Nederlanders organiseren daarop een pogrom. dat drie dagen duurde, waarbij de gehele chinese bevolking van Batavia, met inbegrip van vrouwen en kinderen, beroofd en uit-

gemoord werd. Zelfs de zieke Chinezen werden op bevel van den G. G. op 10 Oct. 1740 uit de ziekenhuizen de straat opgedreven en daar afgeslacht . . . . Voor iedere ingeleverde buiten de stad afgehakte kop van een Chinees, gaf de Hoge Regering bovendien nog een premie van twee ducaten.

pag. 69 Toen de prijzen op de Europese markt begonnen te dalen .... werd de bevolking tot honger gebracht (nl. door „de gestrengheid van het V. O. C. monopolie")

pag. 70 .... een belangrijke extra-toename van de uitbuiting....

pag. 70 Het staat vast dat de belangen van de inheemse bevolking nooit en nergens het doel van een kapitalistische koloniale politiek vormen. Het karakter van een dergelijke politiek is er steeds op gericht, om een maximale winst voor het moederland te behalen.

pag. 75 In gehele districten .... laat de V.O.C. het land van alle levensmiddelen beroven daar er geen ander uitzicht tot gehoorzaamheid was, dan door honger en gebrek te noodzaken.
De schilderingen van „de uitbuiting door de Nederlanders" (p. 72) — in schrilste kleuren — kunnen niet worden aangegeven; deze komen op ongeveer 150 plaatsen voor.

pag. 75 over moedwillige „ontvolking" door de V. O. C.

pag. 78 De uitbuiters van vroeger worden evenwel door een nieuwen en machtiger uitbuiter, in de vorm van de Nederlandse Staat, vervangen.

pag. 81 .... onder de invloed van de Nederlanders ontwikkelde zich een uitgebreide slavenhandel en mensenroof.

pag. 85 .... een ambtenaren-apparaat .... welks inkomen eveneens op afpersingen en dwangdiensten opgebouwd was.

pag. 86 .... de uitbuiting door .... uit aan lager wal geraakte kringen van Europeanen .... zo mogelijk nog onverbiddelijker .... Prof. Veth noemt deze toestand tegen het einde van de heerschappij van de V. O. C. „een grootere ramp dan zelfs de gruwelen van een Nero."

pag. 89 Bovendien eiste hij (Daendels) van de feudale regenten grote bedragen in geld, het aan hen overlatende op welke wijze zij door uitplundering van de bevolking deze moesten opbrengen.

pag. 90 Een door Daendels ingestelde rondtrekkende rechtbank oefende .... een bizondere terreur uit.

pag. 95 een finantiële uitplundering van Indonesië ten gunste van een renteniers-klasse in Nederland.

pag. 96 dat de landbouwproductie op Java niet in overeenstemming is met de klimatologische en bodemtechnische mogelijkheden (lees: de belangen van de koloniale uitbuiters).

een handelsfinantiële oligarchie, die een onmiddellijke en snelle uitplundering .... eiste.

pag. 97-98 re de Java oorlog van 1825 -- 1830.
Zelfs het door de Nederlanders gekochte verraad .... „verklaarde de Nederlandse Regering in een brief aan Dipa Negara plechtig, volstrekt niet vijandig tegenover de Islam te staan en nodigde hem, onder aanbieding van een vrijgeleide, tot nieuwe onderhandelingen uit, onder garantie van alle door Dipa Negara aan zijn medestrijders verleende titels en rechten.
.... Toen hij (D.N) .... de voorstellen van de Nederlanders niet wilde aannemen, werd hij verraderlijk ontwapend, gevangen genomen en verbannen .... Bedrog en verraad gaven in deze worsteling de doorslag.

pag. 103 .... een stelsel van onbeperkte uitplundering ....

pag. 104 .... zelfs lichamelijke tuchtigingen zonder gerechtelijke veroordeling tot de wettelijk geoorloofde maatregelen behoorden.

pag. 115 .... de roofperiode van het cultuurstelsel ....

pag. 116 .... uitbuiting direct door de Nederlandse Staat ....

pag. 117 Hun inkomsten (van de regenten) steeds op kosten van de bevolking, worden geregeld in verhouding tot de diensten, die zij aan het Nederlandse kapitaal, bij de uitplundering der inheemse producenten, bewijzen.

pag. 118 .... de uitbuitingsmethodes nemen .... speciale en bizonder wrede vormen aan (Nl. in 1850).
.... de regering in haar grenzeloze hebzucht ....

.... een systeem van allerlei .... vormen van knevelarij, van diefstal en bedrog.

pag. 125 .... de Staat-uitbuiter ....

pag. 127 Aan het particuliere kapitaal viel .... op de grondslag van roof, bedrog en speculatie een belangrijk stuk van de koloniale uitbuiting toe.
.... fiscale uitplunderings-methodes ....
De Nederlandse industrie werd .... opgebouwd met de geldmiddelen, die .... uit Indonesië werden geroofd.

pag. 148 .... vernietigende, niets ontziende veldtochten (nl. eerst onder gen. Vetter, later onder van Daalen) waarbij hele dorpen met inbegrip van vrouwen en kinderen werden verbrand en vernietigd, is een klassiek voorbeeld van de expansie-methoden.

pag. 149 Zo heeft b. v. Dr. C. Snouck Hurgronje in 1893 een zeer interessant boek over de Atjehers geschreven, dat door de Nederlandse regering als grondslag werd genomen voor de onderwerping, het verraad en de vernietiging van deze heldhaftige verdedigers hunner vrijheid ....

pag. 151 .... moest het imperialisme (nl. de tijd van nu) beginnen met de meest elementaire grondslagen te scheppen voor het systeem van een veel intensievere en systematischer uitbuiting.

pag. 153 De reorganisatie van het rechtswezen en van de politie betekende voor de massa der bevolking een nog vastere knechting. Daar de massa's volledig afhankelijk zijn van de willekeur der lagere rechtelijke instanties ....

pag. 155 .... door de vermenging van al deze adatrechten (nl. is gedoeld op de studies van Van Vollenhoven en de Leidse School) kan men ten slotte iedere onderdrukking en iedere willekeur „adatrechtelijk" verdedigen.

4.

Het Arrest van het Hooggerechtshof.

In naam der Koningin.

Het Hooggerechtshof van N. I. (2de kamer).

Gelezen de stukken van het gerechtelijk onderzoek in de zaak van de beklaagde

Dr. Ernest François Eugène Douwes Dekker, geboren te Pasoeroean, oud 57 jaar, van beroep voorzitter van het Bestuur van de Nationale Schoolvereniging „Het Ksatrian Instituut" te Bandoeng, wonende in de dessa Soekarasa, regentschap Bandoeng, Lembangweg

en het in die zaak door den Raad van Justitie te Batavia, rechtsprekende in zaken van misdrijf, waarin geene voorlopige instantie heeft plaats gehad, op 5 December 1936 gewezen en op 14 Dec. d. o. v. uitgesproken vonnis, waarvan het dictum luidt:

Verklaart den in hoofde dezes genoemden beklaagde, Dr. Ernest François Eugène Douwes Dekker schuldig aan het misdrijf van: „Het in het openbaar uiting geven aan gevoelens van minachting tegen groepen der bevolking van Nederlandsch Indië":

Veroordeelt hem deswege tot gevangenisstraf voor den duur van *drie maanden:*

Bepaalt, dat aan dezen beklaagde geen arbeid buiten de muren van een gesticht, bestemd tot het opnemen van veroordeelden, zal worden opgedragen:

Verwijst hem nog in de betaling der kosten van het rechtsgeding:

Gelast de vernietiging van de als stukken van overtuiging gediend hebbende 505 exemplaren van het boek, getiteld „Wereldgeschiedenis I Oost Azië".

Gelet op de door beklaagde op 17 Dec. 1936, derhalve tijdig gedane aantekening van revisie:

Mede gelet op de door beklaagde ingediende memorie in revisie:

Overwegende dat de Raad van Justitie op de gronden en middelen, in het vonnis vermeld, terecht een schuldig verklaring en veroordeling van beklaagde heeft uitgesproken:

Overwegende toch, dat de eerste rechter met juistheid heeft beslist, dat de strafbepaling van art. 156 van het Wetboek van Strafrecht is een formeel delict en deswege reeds hem treft, die in het openbaar uiting geeft aan de daar bedoelde gevoelens, zonder dat deze bij den delinquent aanwezig geweest behoeven te zijn en ook zonder dat de uiting enig gevolg behoeft te hebben gehad:

dat ook wijders niet vereist is, dat er is ene uitdrukkelijke in de woorden zelf gelegen uiting van vijandschap, haat of minachting, zoals beklaagde in zijn memorie aanvoert, doch het tot uiting komen van de gevoelens mede gelegen kan zijn in de wijze als door den Raad aangegeven mits zodanig geschied, dat het den gewonen lezer als zodanig treft, wat met beklaagdes boek naar 's Hof's oordeel zeker zowel ten aanzien van den Westerschen als den Oosterschen lezer en stellig in sterke mate voor den jeugdigen Aziatischen leerling het geval is:

dat ook hierom beklaagdes beroep langs de feiten heen gaat, omdat de in de dagvaarding weergegeven passages, gelezen in haar verband, voor den Westerling op grievende wijze in den tekst zelf van gevoelens van minachting wordt blijk gegeven :

Overwegende dat met een beroep op de historische juistheid van het boek beklaagde niet aan artikel 156 van het Wetboek van Strafrecht kan ontkomen daar dit evenzeer treft hem, die opzettelijk in het openbaar een bepaalde bevolkingsgroep kwetst als hem, die op wetenschappelijken grond en met wetenschappelijk oogmerk tegen een zodanige groep zich grievend uitlaat, met welke omstandigheid derhalve ook de geschiedschrijver rekening zal hebben te houden ;

Overwegende, dat de opgelegde straf den Hove te zwaar voorkomt, en een vrijheidsstraf onder de gegeven omstandigheden niet gewettigd, zodat het vonnis van den eersten rechter te dien aanzien verbetering behoeft :

Overwegende toch, dat beklaagde aannemelijk heeft gemaakt, dat hij regelmatig de Overheid de manuscripten van zijn boek toezond, — dat dit niet regelmatig geschiedde is althans niet aangetoond, — terwijl deze geen aanleiding vond tot ingrijpen, zodat beklaagde mocht aannemen, dat zijn boek toelaatbaar werd geacht, al moet, naar het Hof aanneemt daaromtrent bij hem zelf twijfel hebben bestaan, dat deswege met het opleggen van de hoogste geldboete kan worden volstaan onder behoud van de vernietiging van de als stukken van overtuiging gediend hebbende exemplaren van het boekwerk ;

Gelet behalve op de in 's Raads vonnis aangehaalde wetsbepaling, op Titel XV van het Regl. op de Strafvordering en artikelen 26 en 30 van het Wetboek van Strafrecht.

Rechtdoende :

Verbetert het vonnis, waarvan revisie ten aanzien van de opgelegde straf ; veroordeelt mitsdien beklaagde ter zake van het in het vonnis nader omschreven feit, tot betaling van een geldboete groot f 300.— (drie honderd gulden) ;

Verstaat, dat de aan de beklaagde opgelegde geldboete bij gebreke van betaling vervangen zal worden door hechtenis voor den tijd van *drie maanden* ;

Verstaat, dat indien hij bij niet betaling van de boete de vervangende hechtenis ondergaat, hem geen arbeid buiten de muren van het gesticht, bestemd tot zijn opname zal worden opgedragen ;

Bekrachtigt het vonnis, waarom revisie, voor het overige.

Verwijst beklaagde nog in de kosten, in revisie gevallen.

Aldus gedaan op Dinsdag den 1sten Juni 1900 zeven en dertig door de Heren Meesters E. Pino ; L. M. Schoorel en J. C. Geerlings, President en Raadsheren, in bijzijn van Meester K. van der Vijver, buitengewoon substituut-Griffier.

In kennisse van mij
De Griffier
van der VIJVER
b. s.

E. PINO
L. M. SCHOOREL
J. GEERLINGS

5.

Memories aan de Gouverneur Generaal.

Bandoeng, 5 Juni 1937.

Aan Z. E. den Gouverneur Generaal
van Nederlandsch Indië,
BUITENZORG.

Excellentie: — Op de 1e. Maart ll. had ik de eer mij tot Uwe Excellentie te wenden, met een beroep tegen het besluit van de Gouverneur van West Java, waarbij mij mijn onderwijsbevoegdheid werd ontnomen. Op de 14e. Mei ll. heeft Uw Excellentie's welwillendheid mij in staat gesteld mondeling mijn belangen te verdedigen. —

Het besluit van de Gouverneur van West Java was gebaseerd op mijn veroordeling door de Raad van Justitie te Batavia, waaruit het de conclusie trok, dat mijn mentaliteit geen waarborg zou bieden voor het geven van onderwijs, vrij van ongewenste tendenzen.

Reeds heb ik Uw Excellentie ook mondeling mogen duidelijk maken dat tegen de loyaliteit van mijn samenwerking met de Regering sedert November 1926 op geen goede grond verwijt was in te brengen. Thans is het arrest van het Hooggerechtshof van Nederlandsch Indië afgekomen, dat, hoezeer mij op juridische grond veroordelende, in zijn overwegingen mij niettemin recht laat wedervaren, in wezen de overwegingen van de Raad van Justitie heeft te niet gedaan en daarmede derhalve aan het Gouverneurs besluit zijn basis heeft ontnomen.

Uit de overwegingen van het Hof komt thans toch vast te staan:

1e. de wetenschappelijkheid en het wetenschappelijk oogmerk van mijn werk

2e. mijn goede trouw, blijkende uit het regelmatig overleg met de Overheid bij de totstandkoming en de publicatie van het door mij samengestelde leerboek, de onthouding van de Overheid van ingrijpen, zelfs de toelating van het manuscript van het boek tot gebruik in de klassen, en de redelijkheid dat ik deswege mijn boek toelaatbaar kon achten

3e. het feit, dat het Hof, hoewel bekend zijnde met mijn tijdelijke ontheffing uit de bevoegdheid tot lesgeven, geen aanleiding heeft gevonden om mij te ontzetten uit mijn ambt van leraar.

Ondanks mijn loyale arbeid, samen te werken met de Overheid en niet zonder voorgafgaande instemming met die Overheid tot het publiceren van leermiddelen voor mijn scholen over te gaan, heeft de Vertegenwoordiger van die Overheid zelf een vervolging tegen mij aanhangig gemaakt. Deze vervolging heeft mij al vele honderden guldens schade berokkend. Verdient nu, ondanks de vaststelling van mijn goede trouw door het hoogste rechtscollege in dit land, mijn loyaliteit straf te ontmoeten, zelfs dubbele straf, waarbij de laatste, die van wege de Overheid, die mij niets te verwijten heeft, zo zwaar dreigt te treffen, dat het resultaat van vijftien jaar nijvere en opofferende arbeid van mij en mijn echtgenote vernietigd staat te worden?

Wat baten staatsmansbeleid en edelmoedigheid bij de Regering, wanneer Haar organen zich veroorloven om een zelfstandige politiek te voeren, welke een behoedzame en trouwhartige samenwerking met Haar welhaast onmogelijk maakt ?

Zo werd mij met bedreiging van strafvervolging door het Hoofdparket gelast de sedert jaren ongehinderd gevoerde naam van onze inrichting voor handelsonderwijs te Bandoeng te veranderen, waarmee een ten koste van veel offers door mij opgebouwde „goodwill" te niet is gegaan.

Zo ook is nu de tegen mijn handelsschool op instigatie van het Departement van Onderwijs opgeroepen boycott zo werkzaam, dat ik op dit eigen ogenblik, ondanks aanzienlijke verlagingen van schoolgelden en uitgebreider propaganda, nog slechts drie chinese leerlingen voor de nieuwe cursus heb mogen inschrijven, tegenover 44 in de maand Mei het jaar te voren.

Excellentie, het zijn deze zich voortdurend opstapelende en welhaast onoverkomelijk wordende moeilijkheden, welke mij er toe brengen, mij sterk gesteund voelende door de overwegingen van het Hof, Uw Excellentie eerbiedig te verzoeken Uw sanctie te onthouden aan het meerbedoelde besluit van de Gouverneur van West Java, waardoor mij mijn recht op broodwinning zal worden hergeven en het voorts wel daarheen te willen doen leiden, dat de aan mijn thans sterk gehavende inrichting voor handelsonderwijs toegebrachte schade althans gedeeltelijk worde goedgemaakt, door aan dezelve het zogenaamde „kindertoelage"-recht te willen doen verlenen, waardoor op deze 5-jarige en degelijke inrichting het erend cachet van Overheidswaardering worde gedrukt, terwijl dan daarnaast het Departement van Onderwijs er toe te brengen ware zijn circulaires, welke mijn handelsschool aan een boycott prijsgeven openlijk terug te nemen.

Nog moge het mij dan in alle eerbied vergund zijn Uw Excellentie met bescheidenheid er op te wijzen, dat Uw Rechtvaardigheid (in verband toch met de voor de deur staande nieuwe schoolcursus) dubbele uitwerking zal hebben, wanneer ten deze een spoedige beslissing wordt genomen.

Ik heb de eer mij te noemen

Uw Excellentie's meest dienstwillige

DR. DOUWES DEKKER.

***

Aan Zijne Excellentie den Gouverneur - Generaal
van Nederlandsch-Indië
te
BUITENZORG.

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen :

Dr. Ernest François Eugène Douwes Dekker, van beroep Voorzitter van het bestuur van de Schoolvereeniging „Het Ksatrian Instituut" te Bandoeng, wonende te Bandoeng, te dezer zake domicilie kiezende aldaar aan den

Grooten Postweg 55, zijnde ten kantore van den advocaat en procureur bij het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië, Mr. P. A. Ursone, die dit request voor en namens requestrant zal onderteekenen en indienen;

dat requestrant bij vonnis van den Raad van Justitie te Batavia, op 5 December 1936 gewezen en op 14 December daaropvolgend uitgesproken, is schuldig verklaard aan het misdrijf van: „het in het openbaar uiting geven aan gevoelens *van minachting* tegen groepen der bevolking van Nederlandsch-Indië, en deswege is veroordeeld tot gevangenisstraf voor den duur van drie maanden, terwijl tevens de vernietiging gelast is van de als stukken van overtuiging gediend hebbende 505 exemplaren van het boek getiteld „Wereldgeschiedenis I Oost-Azie";

dat requestrant op 17 December 1936 van dit vonnis bij het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië in revisie is gekomen en voorts bij het voormelde Hof een memorie van revisie heeft ingediend;

dat het Hof voornoemd vervolgens op 1 Juni 1937 in revisie arrest heeft gewezen, daarbij het hoogerbedoelde vonnis van den Raad van Justitie heeft verbeterd en de opgelegde straf heeft gewijzigd in een geldboete groot f 300.—, onder behoud van de vernietiging van de als stukken van overtuiging gediend hebbende 505 exemplaren van het boekwerk „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië;

dat requestrant zich echter door dit arrest bezwaard gevoelt en zich derhalve hierbij tot Zijne Excellentie wendt met het verzoek om rechtsherstel bij wege van gratie;

dat aan requestrant ten laste is gelegd, dat hij uiting zou hebben gegeven aan gevoelens van vijandschap, haat of minachting tegen de Europeesche bevolkingsgroepen van Nederlandsch-Indië, door in het door hem vervaardigde en daarna uitgegeven alsmede verspreide „leerboek voor middelbare scholen in Indonesië" getiteld: „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië"— welk geschrift instede van een leerboek, veeleer een anti-Westersch en pro-Japansch propagandistisch geschrift zou zijn voor denkbeelden, welke zouden culmineeren in de leuze „Azië voor de Aziaten" — onder meer de passages op te nemen, welke in de betreffende dagvaarding van den Officier van Justitie te Batavia ddo. 26 October 1936 nader zijn omschreven;

dat zoowel de eerste Rechter als het Hof requestrant schuldig hebben geoordeeld aan de ten laste gelegde feiten, doch requestrant zich s. o. r. met deze beslissingen niet kan vereenigen;

dat requestrant zich de vrijheid veroorlooft, op deze feiten straks terug te komen en vooraf de door het Hof in zijn arrest opgenomen juridische overwegingen zal bespreken;

dat toch in de eerste plaats requestrant zich weliswaar kan neerleggen bij de beslissing van het Hof, dat de „strafbepaling van artikel 156 van het Wetboek van Strafrecht een formeel delict is en deswege reeds hem straft, die in het openbaar uiting geeft aan de door bedoelde gevoelens, zonder dat deze bij den delinquent aanwezig geweest behoeven te zijn en ook zonder dat de uiting eenig gevolg behoeft te hebben gehad", doch s.o.r. bezwaar heeft tegen het oordeel van het Hof, dat het voor de vraag of aanwezig is het in artikel 156 van het Wetboek van Strafrecht om

schreven strafbaar feit irrelevant zou zijn „of de dader opzettelijk in het openbaar een bepaalde bevolkingsgroep kwetst, dan wel of hij op wetenschappelijke grond en met wetenschappelijk oogmerk zich tegen een zoodanige groep grievend uitlaat";

dat immers deze laatste beslissing naar requestrants meening niet alleen strijdt met de normale opvatting van het begrip: inbreuk maken op de regels van de openbare orde, doch tevens ingaat tegen de bedoeling van den Wetgever en het door artikel 156 W.v. Strafrecht beoogde rechtsgevolg voorbijstreeft;

dat requestrant eerst de juridische zijde van deze zijne stelling zal toelichten:

Het betoog van het Hof komt hierop neer, dat voor de schuldigverklaring aan het misdrijf van art. 156 W. v. Strafrecht steeds en overal voldoende is de haatzaaiende uiting op zich zelf, *ongeacht de tot deze uiting moveerende reden en ongeacht de wil van den dader om uiting te geven* aan gevoelens van minachting tegen Nederlandsch Indische bevolkingsgroepen.

Het Hof baseert dit zijn betoog op het feit, dat de strafbepaling van artikel 156 Wetboek v. Strafrecht een formeel delict is.

Deze opvatting wordt echter volkomen weerlegd door de geschiedenis van de tot standkoming van deze bepaling.

Bij missive van den 1en Gouvernements-secretaris van 24 Juni No. 1573 werd door Zijne Excellentie, den toenmaligen Gouverneur-Generaal, aan den Directeur van Justitie last gegeven om de redactie van artikel 63 b W. v. Strafr. in dien geest te wijzigen, dat ook ontwijfelbaar strafbaar gesteld werd het opwekken van vijandschap, haat of minachting tusschen onderdanen of ingezetenen, behoorende tot verschillende categorieën, landaarden of nationaliteiten, zelfs wanneer zij deel uitmaken van dezelfde Staatsrechtelijke klasse. Aanleiding tot deze wetswijziging was de omstandigheid, dat het Hof bij arrest van 19 Mei 1915 aan het woord „groepen" in het oude artikel 63 b voormeld eene te enge uitlegging zou hebben gegeven.

De directeur van Justitie voornoemd stelde toen de navolgende redactie voor: „Hij, die door woorden of door teekens of vertooningen of op an-
„dere wijze gevoelens van vijandschap, haat of minachting tusschen de
„staatsrechtelijk, maatschappelijk of in landaard verschillende groepen van
„Nederlandsche onderdanen of ingezetenen van Nederlandsch-Indië *opwekt*
„of *bevordert*, enz."

In verband met het telegrafisch verzoek van den toenmaligen Minister van Koloniën om het voorstel tot aanvulling van artikel 63 b W. v. Strafr. in verdere overweging te nemen, in verband met artikel 156 van het — destijds — eerstdaags af te kondigen nieuwe strafwetboek, kwam de Directeur van Justitie bij zijn advies ddo. 22 December 1915 No. 22501 nader op deze redactie terug.

De Directeur van Justitie deed dit op de navolgende wijze: „Overi-
„gens heb ik geen bezwaar de redactie van bedoeld artikel 156 zooveel
„mogelijk te volgen — *dus het element opzet nadrukkelijk op te nemen*, de

„wijze waarop de gevoelens moeten worden geuit niet te vermelden, het „opwekken enz. van gevoelens van vijandschap enz. niet alleen tusschen „maar ook tegen groepen strafbaar te stellen, van de bevolking te spre- „ken in stede van onderdanen en ingezetenen en eindelijk de strafsanctie „van het nieuwe artikel over te nemen.

„Op grond van het bovenstaande ware dus artikel 63 b van het „geldend strafwetboek voor Europeanen, aldus te redigeeren: 63 b. Hij „die opzettelijk tusschen staatsrechtelijk, maatschappelijk in landaard of in „nationaliteit verschillende groepen der bevolking van Nederlandsch-Indië, „of tegen een of meer dier groepen, gevoelens van vijandschap, haat of „minachting *opwekt* of *bevordert* enz."

De Raad van Indië hierop gehoord, bleek echter bezwaar tegen het opnemen van het woord „opzettelijk" te hebben, aangezien in de praktijk het bewijs, dat „het *opzet* van den beschuldigde *gericht* was *op het op- wekken* van dergelijke gevoelens" moeilijk te leveren zou zijn (vide advies Raad van Indië ddo. 14 Januari 1916 No. 11).

De Minister van Koloniën kon zich met het standpunt van den Raad van Indië slechts ten deele vereenigen en zond derhalve de diverse voor- stellen tot wijziging van artikel 63 b W. v. Strafr. op 13 April 1916 door aan de Staatscommissie voor de herziening van het Indisch Privaat- en Strafrecht, met verzoek om nader advies.

In het betreffende ministerieel schrijven werd daarbij vermeld: „Doch „dit daargelaten zou ik in verband met de thans opgedane ervaring het „eerste lid van artikel 63 b in dien zin willen zien gewijzigd, *dat het daarbij „bedoeld misdrijf gestempeld wordt tot een zuiver formeel delict, doordien „de uiting*, mits in het openbaar, van gevoelens van vijandschap enz. op „zich zelf strafbaar wordt gesteld, *zonder dat de uiting een bepaald gevolg behoeft te hebben gehad.*"

Deze passage is nu oorzaak geworden van tal van misvattingen om- trent het doel, dat met de bepaling van artikel 156 W. v. Strafr. werd nagestreefd en omtrent de vraag wat ten deze verstaan moet worden on- der de kwalificatie „formeel delict."

De Staatscommissie brengt op 23 Mei 1916 haar advies uit en voert aan:

„Met Uwe Excellentie meent de commissie, dat het opwekken of be- „vorderen van vijandschap enz. en de poging daartoe strafbaar moeten zijn, „onverschillig of de wil van den dader daarop gericht is geweest of niet, *„zoo maar de handeling, waardoor dat opwekken of die poging heeft „plaatsgehad, desbewust is gepleegd.*"

De Staatscommissie merkt echter verder terzake op, met betrekking tot de Sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 17 December 1915, waarbij de beklaagde M. werd vrijgesproken, dat ook „met de door Uwe „Excellentie voorgestelde redactie dat rechtelijk college zeer waarschijnlijk „tot eene vrijspraak van beklaagde M. zou gekomen zijn. De overweging „zou dan alleen een weinig anders hebben geluid n.l. in dezen geest: „Overwegende dat de beklaagde in geenen deele heeft uiting gegeven *aan „bij hem bestaande* gevoelens van vijandschap enz. tegen den Javaan, inte-

„gendeel in zijn onderschrift bij het geincrimineerde artikel zijn gunstig „oordeel over den Javaan heeft kenbaar gemaakt."

„Voor deze vrijspraak ware zelfs *naar het oordeel der Commissie meer* „te zeggen dan voor die onder de thans bestaande redactie van artikel „63 b, hetwelk het opwekken of bevorderen van gevoelens van vijandschap „enz. (zonder dat boos opzet wordt vereischt, dus ook door onhandigheid, „waarschijnlijk inzake M), strafbaar stelt."

De Minister kon zich echter met dit advies van de Staatscommissie geenszins vereenigen en relateert in zijn voordracht aan de Koningin ddo. 1 Augustus 1916 het volgende:

„Mijne bedoeling om het onderwerpelijk misdrijf tot een zuiver for- „meel delict te stempelen heeft de Staatscommissie misverstaan. *De bedoe- „ling was toch geenszins, zooals de Commissie meent, dat het opwekken „of bevorderen van gevoelens van vijandschap, haat of minachting straf- „baar zou zijn, onverschillig of de wil van den dader daarop gericht is „geweest of niet*, zoo maar de handeling waardoor het opwekken of be- „vorderen heeft plaatsgehad, desbewust is gepleegd, doch zooals gezegd „om de uiting van die gevoelens op zichzelf strafbaar te stellen. De com- „missie heeft blijkbaar gedacht aan de tegenstelling formeel en materieel „*opzet* (oogmerk), terwijl door mij gesproken was van een formeel delict.

„Waar het nu uit den aard der zaak vaak zeer bezwaarlijk zal zijn te „bewijzen, dat *de hierbedoelde gevoelens inderdaad opgewekt of bevorderd „zijn*, dan wel *hadden kunnen zijn*, meen ik aan eene wijziging van artikel „63 b in den door mij aangegeven zin de voorkeur te moeten blijven „geven."

De Raad van State blijkt (advies 27 November 1917 No. 46) het met den Minister eens te zijn en verduidelijkt de bedoeling van den Minister als volgt:

„De Minister wenscht dat de uiting in het openbaar van gevoelens „als hierbedoeld in het vervolg strafbaar zal zijn, *onverschillig of die uiting „een bepaald gevolg heeft gehad. Aldus wordt ontkomen aan het bezwaar* „van het bewijs, dat de gevoelens *inderdaad* opgewekt of bevorderd *zijn*, „dan wel opgewekt of bevorderd hadden *kunnen zijn*. De Raad van State „is van oordeel, dat deze omzetting van het bestaande materieel delict in „een formeel delict de goede werking van het voorschrift zal bevorderen."

Daarop is het Koninklijk besluit van 22 Februari 1918 No. 82 tot stand gekomen.

Uit de bovengerelateerde geschiedenis blijkt duidelijk, dat het woord „opzettelijk" in artikel 156 Wetb. v. Strafrecht is weggelaten, en dat deze strafbepaling tot een formeel delict is gestempeld, *enkel en alleen* om te vermijden, dat later voor de schuldigverklaring aan het gemeld strafbaar feit vereischt zou worden:

a: dat de dader opzettelijk gevoelens van vijandschap enz. heeft willen *opwekken* of *bevorderen*,

b: dat *inderdaad* gevoelens van vijandschap zouden zijn opgewekt althans konden zijn opgewekt.

Het ad *a* gemelde doel werd echter overbodig, toen de bewoordingen „hij die gevoelens van enz. *opwekt* of *bevordert*" vervielen en werden gewijzigd in „hij die in het openbaar *uiting* geeft aan gevoelens van enz."

Immers de woorden „opwekken en bevorderen" *veronderstellen een gevolg* van de uiting; „het uiting geven aan" als objectief element niet.

De eenige bedoeling van de aan artikel 156 W. v. Strafrecht gegeven redactie is derhalve alleen nog, dat niet noodig is het *werkelijk opwekken* van de gevoelens van vijandschap enz. (Dit wordt bevestigd in het bovengemelde advies van de Raad van State),

Mitsdien is *nimmer beoogd* geworden den dader aan het delict van art. 156 W. v. Strafr. schuldig te oordeelen, *onverschillig of hij al dan niet opzettelijk* uiting heeft gegeven aan de gevoelens van vijandschap enz., terwijl a fortiori van toepassing van deze strafbepaling geen sprake is, wanneer vaststaat, dat de dader *niet opzettelijk* uiting heeft gegeven aan gevoelens van vijandschap enz.

Dit zou ook in strijd zijn met de beginselen van het Strafrecht. De strafrechtelijke aansprakelijkheid steunt immers op de bij den dader aanwezige „schuld."

Hierin brengt de onderscheiding in formeele en materieele delicten geen verandering.

Zoowel toch bij formeele delicten, waar het strafbaar feit is voltooid met het verrichten der handeling, *zooals* die door de wet strafbaar is gesteld, als bij materieele delicten, waar voor de voltooiing van het strafbaar feit de verwezenlijking van een bepaald door de wet niet gewild gevolg gevorderd wordt, is schuld van den dader een essentieel element. Bij de formeele delicten wordt slechts anders dan bij de materieele delicten *de schuld in de handeling zelve* (het materieele feit) *verondersteld*. Dit neemt echter niet weg, dat schuld aanwezig moet zijn en dat het afwezen van schuld ook bij formeele delicten tot vrijspraak moet leiden.

Requestrant verwijst in dit verband naar de talrijke beslissingen, waarbij ten aanzien van overtredingen (bij overtredingen is in de handeling of het verzuim zelve de schuld opgesloten) is aangenomen, dat het bewijs dat de dader *geen schuld* heeft tot straffeloosheid leidt. (vide o.m. Noyon 4e deel, 1e boek deel I blz. 33, Cassutto 1e deel 4e druk blz. 105, H.R. 14 Februari 1916 W. 9938, H.M.G. 27 October 1916 W. 10010, R.v.J. Batavia 27 September 1921 T. 115 blz. 276).

dat naar requestrants meening uit het bovenstaande blijkt, dat wanneer aangetoond is dat de uiting van de gevoelens van vijandschap enz. op uitsluitend wetenschappelijke grond en met uitsluitend wetenschappelijk oogmerk is geschied, voor toepassing van artikel 156 W. v. Strafr. geen plaats is;

dat immers evenzeer als de opereerende medicus niet strafbaar is, omdat zijn opzet niet gericht was op eene handeling, welke de wet strafbaar stelt (id est: niet gericht is op een door de wet verboden *gevolg*), de geschiedschrijver, die terwille van de wetenschap uiting geeft aan gevoelens van vijandschap enz., niet strafbaar is, zijnde toch het opzet van

den geschiedschrijver niet gericht op de uiting, welke de wet strafbaar stelt (id est: niet gericht is op een door de wet verboden *handeling*, ongeacht verder het gevolg van de handeling);

dat de ratio van artikel 156 W. v. Strafr. deze zienswijze onderschrijft;

dat toch art. 156 W. v. Strafr. is geschreven om onrust binnen Nederlandsch-Indië te vermijden en een wetenschappelijk geschiedkundig geschrift, dat een waarheidsgetrouw relaas geeft van historische gebeurtenissen nimmer tot onrust aanleiding kan geven;

dat voorts gelijk gezegd ook de normale opvatting van de handhaving der openbare orde requestrants zienswijze onderschrijft;

dat van een geschiedschrijver immers verwacht wordt en moet worden, dat hij een objectief en *historisch* beeld geeft van het verleden en geen weldenkend mensch van den wetenschappelijken geschiedschrijver verlangt, dat hij een eenzijdige beschouwing geeft van geschiedkundige feiten, met verbloeming van alle gebeurtenissen, die wellicht een of meer lezers van zijn boek zouden kunnen kwetsen;

dat de moraal zelfs den geschiedschrijver *verbiedt* om op de laatstbedoelde wijze te werk te gaan;

dat dan ook in het normale maatschappelijk verkeer niemand in een objectief geschiedkundig geschrift zal zien een op de regels van de openbare orde inbreuk makende uiting;

dat requestrant derhalve meent, dat zelfs indien het litigieuse boekwerk „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië" uiting zou geven aan gevoelens van minachting tegen een of meer bevolkingsgroepen van Oost-Indië — quod non —, dit niet voldoende is voor een schuldigverklaring ex art. 156 W. v. Strafrecht, nu zoowel door den Raad als door het Hof is aangenomen:

1. dat de in dat boek voorkomende feiten, ook de *geincrimineerde* passages, *historisch juist* zijn,
2. dat requestrant tot vervaardiging, uitgifte en verspreiding van het gemelde boekwerk is overgegaan, uitsluitend *op wetenschappelijke gronden en met wetenschappelijk oogmerk;*

dat naar requestrants meening dit betoog temeer klemt nu het Hof in zijn vorenbedoeld arrest met zooveel woorden overweegt, dat requestrant, *alvorens* tot de uitgifte en verspreiding van het boek in lite over te gaan, de manuscripten daarvan aan de Overheid heeft toegezonden, zoodat requestrant *„toen deze geen aanleiding vond tot ingrijpen, mocht aannemen, dat zijn boek toelaatbaar werd geacht"*;

dat het Hof toch met deze overweging expressis verbis heeft aangenomen, dat requestrant, *die redelijkerwijze mocht en kon vertrouwen op het bedoelde oordeel van de (zijns inziens) bevoegde autoriteit* geenerlei „schuld" heeft aan de onderwerpelijke — volgens den Rechter minachtende — uiting, zijnde daarmede dan ook verder vaststaand, dat voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid van requestrant geen plaats is;

dat toch, wanneer in het klaarblijkelijke streven van een schrijver om zijn geschriften aan een preventief toezicht te onderwerpen en in het plaatsvinden van dit toezicht door een normaliter als bevoegd te beschouwen autoriteit, nochtans geen feiten gezien worden, die elke „schuld" van den schrijver opheffen, geen enkele schrijver, hoe voorzichtig en zorgzaam hij ook te werk gaat, meer veilig is voor toepassing van art. 156 Wetb. v. Strafrecht;

dat requestrant hieraan — met eerbiedige verwijzing naar zijn memorie in revisie — wil toevoegen, dat het afwezen van elke „schuld" (id est: het afwezen van elk op de uiting als zoodanig gericht opzet) tevens blijkt uit het feit, dat hij zich onmiddellijk heeft bereid verklaard tot schrapping althans wijziging van de litigieuse passages, toen hij door den betrokken Substituut-Officier van Justitie, die een mogelijke minnelijke oplossing van deze zaak zocht, daaromtrent is gepolst;

dat requestrant zijne bedoelde bereidverklaring handhaaft en hierbij nogmaals herhaalt;

dat requestrant zich voorts s.o.r. bezwaard gevoelt met 's Hofs overweging, dat voor toepassing van de strafbepaling van art. 156 W. v. Strafrecht *niet vereischt* zou zijn een *uitdrukkelijke* in de woorden zelf gelegen uiting van vijandschap, haat of minachting, „doch het tot uiting komen van die gevoelens mede gelegen kan zijn in de wijze als door den Raad van Justitie te Batavia in diens vonnis is aangegeven, mits het zoodanig geschiedt, dat het den gewonen lezer als zoodanig treft";

dat toch een dergelijke interpretatie van de bewoordingen „uiting geven aan" in strijd is met de geschiedenis van artikel 156 W. v. Strafr., waaruit duidelijk blijkt, dat in allen gevalle *de uiting* (id est: de handeling zelve) *opzettelijk* en *daadwerkelijk* moet zijn geschied;

dat nu van een opzettelijke en feitelijke uiting niet de rede behoeft te zijn, wanneer de lezer *den indruk* krijgt, dat uit het betrekkelijke geschrift gevoelen van vijandschap, enz. *blijkt*;

dat immers bij het opwekken van dien indruk bij den lezer tal van nevenomstandigheden een rol kunnen hebben gespeeld en ook zeer zeker zullen hebben gespeeld, welke *geen oorsprong* vinden in het geschrift zelve;

dat overigens, gelijk requestrant reeds bij zijn memorie van revisie naar voren heeft gebracht, ook taalkundig de woorden „uiting geven aan" niets anders kunnen beduiden, dan *uitdrukkelijk* te kennen geven";

dat het Hof derhalve — door aan te nemen, dat requestrant *„uiting"* zou hebben gegeven aan gevoelens van vijandschap enz., daar deze gevoelens door den gewonen lezer zouden *blijken* uit de geincrimineerde passages, in haar verband gelezen — eene te ruime toepassing heeft gegeven aan artikel 156 Wetb. van Strafrecht;

dat requestrant tenslotte persisteert, dat — afgezien van het hierboven reeds aangevoerde — door de vervaardiging, uitgifte en verspreiding van het boekwerk „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië" op geenerlei wijze uiting

is gegeven aan gevoelens *van minachting* tegen de Europeesche bevolkingsgroepen van Nederlandsch-Indië, zijnde al evenmin juist, dat dit boekwerk een „anti-Westersch en een pro-Japansch propagandistisch geschrift zou zijn";

dat requestrant bij zijn memorie van revisie uitvoerig zijne bovenbedoelde stelling heeft geadstrueerd, hierbij dan ook eerbiedig verwijst naar het in die memorie door hem aangevoerde;

dat requestrant immers bij het schrijven van de historische waarheid *beurtelings* de Westerlingen en de Aziaten heeft geprezen, waar zulks te pas kwam, om evenzeer *beurtelings* de Westerlingen en de Aziaten te gispen, indien de geschiedenis daartoe aanleiding gaf;

dat daarbij wijders *nimmer* door requestrant *eenige tegenstelling* is gezocht en gemaakt tusschen Westerlingen en Aziaten;

dat requestrant toch re vera in zijn boek slechts de verschillende volkeren der aarde heeft genoemd, als element van de door hem beschreven historische feiten en *niet* de historische feiten heeft genoemd als karakteriseering van die verschillende volkeren;

dat requestrant voorts wellicht in zijn onderwerpelijk boek meer en uitgebreider heeft geschreven over de door de Aziatische volkeren gespeelde rol in de in dit boek gerelateerde feiten, doch zulks begrijpelijk is, daar dit boek beoogt speciaal de geschiedenis *van Oost-Azië* te behandelen;

dat eerst wanneer requestrant zijn „Wereldgeschiedenis" zal hebben voltooid en ook over de geschiedenis van Europa en het verdere Westen zal hebben geschreven, geoordeeld kan worden of requestrant inderdaad het Westen „stiefmoederlijk" heeft behandeld;

dat requestrant overigens herhaalt, wat door hem in eerste instantie en in revisie is betoogd, te weten:

a: dat in de betreffende passages van zijn boek uitsluitend is geschreven over de verschillende volkeren *in het verleden*. Artikel 156 W. v. Strafrecht nu, dat slechts beoogt de *tegenwoordige* samenstelling van de bevolking in Nederlandsch-Indië te beschermen voor gevoelens van vijandschap, enz., *teneinde onrust onder de tegenwoordige elementen der bevolking te vermijden*, heeft niet de bedoeling om een soort „voorouderssvereering" te sanctionneeren.

b: dat in de betreffende passages van zijn boek in allen gevalle *niet* is geschreven over bestanddeelen en generaties van in Nederlandsch-Indië levende bevolkingsgroepen, *welke toentertijd zelve behoorden* tot de bevolking van Nederlandsch-Indië.

Requestrant verwijst in dit verband eerbiedig naar het advies van den Raad van Indië ddo. 14 Januari 1916 No. 11, in welk advies noodig werd geoordeeld, dat aan de ontworpen bepaling van artikel 156 Wetb. van Strafrecht werden toegevoegd de woorden „groepen van de bevolking in Nederland" om straf te kunnen stellen op het zaaien van verdeeldheid tusschen de Nederlanders in Indië en de Nederlanders in Nederland. Dit College (en mèt dit College de toenmalige Gouverneur-Generaal, alsmede de Staatscommissie voor de herziening van het Indische privaat- en strafrecht en de Minister van Koloniën)

huldigde derhalve de opvatting, dat *onder de Nederlandsch-Indische bevolkingsgroep van Nederlandsche nationaliteit niet begrepen waren de Nederlanders die buiten Nederlandsch-Indië verbleven*, zoodat het uiten van gevoelens van vijandschap enz. bijvoorbeeld tegen Nederlanders in Nederland niet strafbaar was ingevolge artikel 156 Wetb. van Strafrecht. In dit licht bezien kan derhalve critiek op Engelschen, Franschen, Katholieken enz., die deel uitmaakten van de bevolking van China of Japan en *niet van Nederlandsch-Indië, nimmer beschouwd worden als critiek op Nederlandsch - Indische bevolkingsgroepen*, zoodat terzake schuldigverklaring aan artikel 156 Wetb. v. Strafrecht uitgesloten is.

c: dat in de betreffende passages van zijn boek critiek wordt geleverd op de daarin genoemde Europeesche *mogendheden*, en speciaal op de Regeeringen daarvan, alsmede op de Missie en speciaal op de priesters daarvan. Artikel 156 Wetb. v. Strafrecht handelt over het uiten van gevoelens van vijandschap enz. tegen *bevolkingsgroepen*. Noch vreemde mogendheden en/of derzelver Regeeringen, noch de Missie en/of derzelver bedienaars kunnen echter als een *bevolkingsgroep* worden aangemerkt. Van toepassing van artikel 156 Westb. v. Strafrecht kan derhalve ook hierom geen sprake zijn;

dat requestrant vermeent hiermede zijn bezwaren tegen de genoemde beslissingen van den Raad van Justitie en van het Hof genoegzaam te hebben toegelicht;

dat waar door requestrant geenerlei gevoelens van minachting zijn geuit tegen bevolkingsgroepen van Nederlandsch-Indië en — zoo al een dergelijke uiting mocht worden aangenomen — in allen gevalle zijdens requestrant van geenerlei schuld de rede is, requestrant had dienen te worden vrijgesproken van het hem ten laste gelegde;

dat nu requestrant echter reeds in hoogste instantie is veroordeeld aan het misdrijf van artikel 156 Wetb. v. Strafrecht, requestrant te rade is geworden om bij wege van gratie kwijtschelding te verzoeken van de hem opgelegde hoofd- en bijkomende straf;

dat dit op de billijkheid gegrond verzoek te meer klemt, indien wordt gelet op het onberekenbare financieele nadeel, dat de onderwerpelijke strafzaak requestrant en de scholen van „het Ksatrian Instituut" reeds door een te voelbaar leerlingenverloop heeft toegebracht;

dat wanneer requestrant eene geldboete van f 300.— zal hebben te betalen en bovendien de als stukken van overtuiging gediend hebbende 505 exemplaren van het boek „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië" verbeurd verklaard worden, requestrant tegenover zijn schuld aan den drukker van dit boek geen inkomsten kan stellen en alsdan een financieele débâcle van requestrant niet meer te voorkomen is;

dat requestrant ten slotte nog wil aanvoeren, dat ingeval geoordeeld mocht worden, dat *algeheele en onvoorwaardelijke* kwijtschelding van de hoofd- en van de bijkomende straf, dan wel van de bijkomende straf alleen in casu niet gerechtvaardigd zou zijn, bij de — naar requestrant hoopt —

hem te verleenen gratie *voorwaarden gesteld* zouden kunnen worden, onder meer in dien zin, dat aan requestrant de gelegenheid wordt gegeven om binnen een bepaalden termijn de geincrimineerde passages uit zijn vorenbedoeld boek op instructie van een terzake aan te wijzen instantie te schrappen dan wel te wijzigen en deze te doen herdrukken ;

dat immers artikel 42 van de Indische Staatsregeling zich er niet tegen verzet, *dat gratie onder een opschortende voorwaarde verleend wordt* (o.m. Kleintjes deel II blz. 298 en van Hamel-van Dijk blz. 602) ;

dat requestrant eindelijk en voorzoover mogelijk nog wenscht te verzoeken, dat de tenuitvoerlegging van de hem opgelegde bijkomende straf (te weten : de vernietiging van de litigieuse 505 exemplaren van het boek Wereldgeschiedenis I Oost-Azië) worde geschorst, totdat de beslissing op dit gratieverzoek ter kennis zal zijn gebracht van den Ambtenaar met de uitvoering van de gemelde Rechtelijke beslissingen belast ;

Redenen waarom requestrant eerbiedig verzoekt, dat het Uwe Excellentie moge behagen om requestrant de hem door het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië bij arrest van 1 Juni 1937 opgelegde geldboete groot f 300.—, alsmede de daarbij gelaste verbeurdverklaring althans vernietiging van de eerdergenoemde exemplaren van het boek „Wereldgeschiedenis I Oost-Azië" kwijt te schelden en hem daarvan gratie te verleenen, althans om hem deze straffen kwijt te schelden op nader door Uwe Excellentie te bepalen voorwaarden.

Batavia, 17 Juni 1937. Hetwelk doende enz.

(w.g.) Mr. P. A. URSONE.

Worden hierbij overgelegd :

1 : onderhandsche volmacht ddo. 17 Juni 1937
2 : authentiek afschrift arrest Hof ddo. 1 Juni 1937
3 : authentiek afschrift relaas van beteekening ddo. 12 Juni 1937.

6.

De Affaire in de Volksraad.

Uit de „Handelingen" van de Volksraad bij de behandeling van de Begrooting van N. I. 1938, Onderwerp I (afd. II Justitie, en afd. V Onderwijs) is het volgende gelicht.

De heer WIRJOPRANOTO (13e Vergadering — Vrijdag 16 Juli 1937)

„Ik kom thans tot een onderwerp, dat zowel in het afdelingsverslag als in de Memorie van Antwoord slechts zeer in het kort behandeld is, de toepassing van het befaamde artikel 156 Wetboek van Strafrecht.

Op de eerste Juni 1937 heeft het Hooggerechtshof in hoogste instantie vonnis gewezen, een vonnis, dat de bedoeling had, het vonnis te bekrachtigen, dat door de raad van justitie te Batavia gewezen was en waarbij beklaagde is veroordeeld wegens het in het openbaar uiting geven aan gevoelens van minachting jegens groepen der bevolking van Nederlands-Indië. Waar het vonnis reeds in hoogste instantie is uitgesproken en m.a.w. de zaak voor behandeling van de zijde van het publiek rijp is en eventuele interventie door de Regering op haar plaats is, lijkt het mij niet ondienstig dit geval nader in de Volksraad in beschouwing te nemen.

„Ik zal hier niet uitvoerig de aard en omvang van artikel 156 Wetboek van Strafrecht in behandeling nemen, ik zal mij bepalen tot enkele uitspraken van het Hooggerechtshof, waarmede het de veroordeling van beklaagde rechtvaardigt.

„Mijnheer de Voorzitter! Het Hooggerechtshof heeft bij de toepassing van art. 156 van het Strafwetboek gezegd, dat deze strafbepaling een formeel delict is en – ik citeer hier de uitspraak van het hof — :

> „ ..... en deswege reeds hem treft, die in het openbaar uiting geeft aan de daar bedoelde gevoelens, zonder dat deze bij den delinquent aanwezig geweest behoeven te zijn en ook zonder dat de uiting enig gevolg behoeft te hebben gehad".

Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats zou ik de aandacht willen vestigen op de onjuistheid van de uitspraak van het Hof, dat deze strafbepaling een formeel delict zou zijn. Ik zou voor de verdediging van deze opinie wel willen teruggrijpen naar de wordingsgeschiedenis van dit artikel, zoals wij die allen in de gewisselde stukken kunnen terugvinden, maar ik zie er bij nader inzien van af, ons college te vermoeien met alle verschillende uitingen van Ministers, van Staatscommissies en van verschillende andere personen. Hoofdzaak is, dat ik de uitspraak van het Hof als zou deze strafbepaling inderdaad een formeel delict zijn, in twijfel trek.

Aannemende dat deze strafbepaling inderdaad een formeel delict is, dan zouden inderdaad de consequenties van deze opinie zijn, dat niet bepaalde gevolgen geëist zullen worden, nl. de onrust, welke zou zijn teweeggebracht door het uiting geven aan die gevoelens, waarop het artikel doelt, en verder zouden bij de delinquent niet de gevoelens aanwezig behoeven te zijn, die ten laste gelegd zijn.

„Het Hof is nog verder gegaan. Het heeft ook gezegd, dat een van de consequenties zou zijn, dat ook iemand, die de historie van een bepaald land beschrijft, die dus „zuiver op wetenschappelijke grond en met wetenschappelijk oogmerk" zijn werk publiceert, gestraft zou kunnen worden. Deze consequentie, welke door het Hof wordt gegeven, lijkt mij te vèrgaand en ze is bovendien onhoudbaar. Waarom is ze onhoudbaar? Ik zou in de eerste plaats willen verwijzen naar de pos tie van menig publicist. Verschillende redacteuren van dagbladen of periodieken hebben toch menigmaal verschillende berichten uit het buitenland gepubliceerd. Ik zou willen noemen de aanval van de burgemeester van New-York op Hitler in Duitschland, welke in de pers nader is omschreven met verschillende uitingen, die inderdaad kwetsend en grievend voor de leider van het Duitse Rijk zijn. Wanneer wij de uitspraak van het Hooggerechtshof ten deze volgen, moet noodwendig worden overgegaan tot vervolging en veroordeling van de betrokken publicist, want — ik refereer er nogmaals naar — het hof eist niet dat gevoelens aanwezig moeten zijn bij de betrokkene en het eist ook niet, dat de uitingen inderdaad onjuist zijn en ook niet, dat de opzet om een ander te grieven, aanwezig is.

„Mijnheer de Voorzitter! Dat dit tot onhoudbare consequenties zal moeten leiden, zullen U en het geachte college wel willen toegeven.

„Nog een ander voorbeeld. Wij hebben kort geleden bij het aanhoren van de rede van ons geachte medelid, de heer Kerstens verschillende gevallen horen noemen betreffende het optreden van de N. S. B. en in het bijzonder betreffende de publicaties van deze vereniging. Die publicaties zijn bekend en indien de vervolgende ambtenaar, in dit geval de Procureur-Generaal, de mening, die door het Hof is verkondigd in dit vonnis, toepast, dan ben ik er van overtuigd, dat de heer Kerstens straks honderd procent succes zal hebben t.a.v. het verzoek om interventie van de Regering. Immers de gedane uitlatingen of de verschenen publicaties van de N. S. B. zijn inderdaad niet alleen grievend geweest t.a.v. verschillende groepen van de bevolking in Indië doch zij zijn n.m.m. ook ontoelaatbaar. Ik weet echter niet, of straks het Openbare Ministerie de zienswijze van het Hof zal volgen, doch indien straks het Openbare Ministerie niet tot vervolging overgaat van deze vereniging en zich beroept op het z g. opportuniteitsprincipe, dan zien wij weder een afwijking van een uitspraak, die gegeven is door het hoogste rechterlijk college in deze landen.

„Dat zo iets straks zal leiden tot — ik zal het maar zacht aanduiden met onbevredigde gevoelens, — spreekt vanzelf.

„Mijnheer de Voorzitter! Die onhoudbaarheid van de uitspraak van het Hof zal ik nog nader adstrueren door een voorbeeld. Wanneer er hier in deze zaal, doordat het toevallig niet is achterhaald kunnen worden, een spreker kwetsende uitingen heeft gelanceerd t.o.v. bepaalde groepen, welke uitingen door de verslaggever van Aneta in zijn verslag worden opgenomen en 's middags worden gepubliceerd, zonder dat de verslaggever daarmede ook maar de minste bedoeling heeft gehad om de betrokken groepen te kwetsen, aangezien hij slechts de taak heeft de redevoeringen hier te verslaan, dan zou, indien men nogmaals de uitspraak van het Hof consequent toepaste, ook deze verslaggever van Aneta vervolgd en veroordeeld moeten worden. Dat zijn alle voorbeelden van de onhoudbaarheid van de uitspraak van het Hooggerechtshof in deze materie.

„Mijnheer de Voorzitter! Er zou nog een vraag kunnen worden gesteld ten aanzien van de aard van de gevoelens of van de uitingen die zijn ten laste gelegd. Die vraag zou ik, niet alleen naar de letter, doch ook in het onderling verband, waarin deze uitingen zouden moeten worden gelezen, willen bespreken. Ik zal dit vraagstuk niet diepgaand behandelen: Ik zal de verschillende geincriminerende uitlatingen, welke in de tenlastelegging zijn vermeld, hier niet opnoemen. Ik zou willen volstaan met te zeggen, dat of een bepaalde uitlating voor een bepaalde bevolkingsgroep in deze landen al dan niet grievend of kwetsend is, in laatste instantie een kwestie van smaak is. Er zijn geen bepaalde richtlijnen of normen om vast te stellen, dat een bepaalde uitlating al dan niet grievend is, doch wel kan ik als een ongeschreven norm constateren — en dit zeer tot mijn leedwezen — dat in deze maatschappij, die in de structuur zeer eigenaardig is, de smaak ten aanzien van een bepaalde uitlating, of die al dan niet grievend is, zeer — laten wij het zo eens zeggen — eng is.

„Wij kennen allen de indische rijsttafel en ten aanzien van verschillende uitlatingen zou ik willen constateren, dat men in het algemeen en de Regering in het bijzonder niet houdt van gerechten die *pedis* zijn. Ook dit woord is algemeen bekend en behoeft geen nadere uitlegging.

„Ik wil in dit verband nog opmerken, dat die verschillende uitlatingen die aan de beklaagde zijn ten laste gelegd en terzake waarvan beklaagde werd beschuldigd, tevoren zijn gecontroleerd en geverifieerd door een overheidsinstantie.

„In dit geval heeft beklaagde, alvorens hij is overgegaan tot publicatie van zijn geschrift, aan een autoriteit, die in het algemeen bevoegd is en ook daartoe competent geacht wordt, het geschrift ter controlering opgezonden. Het is juist om die reden, dat het mij, niet alleen als iemand die iets weet van het recht, maar ook als leek, onbevredigd laat en ik mij afvraag hoe het mogelijk is, dat het Hof tot een veroordeling is kunnen komen.

„Hier is toch een mate van voorzichtigheid in acht genomen, dat gesproken moet worden van goede trouw en goede wil om geen ongelukken te krijgen, om het zo maar eens uit te drukken. In deze handelwijze was een waarborg gelegen voor de rechter, dat beklaagde alles in het werk had gesteld om van zijn goede trouw te doen blijken.

„In het algemeen toch kan een rechter alleen veroordelen wanneer schuld aanwezig is. Immers het grote beginsel van het strafrecht luidt: geen straf zonder schuld. M.a w. de rechter dient in de eerste plaats te onderzoeken en door bewijzen vast te leggen, dat er van schuld sprake is.

„In het begin van mijn betoog heb ik gezegd, dat het Hooggerechtshof is uitgegaan van het standpunt, dat deze strafbepaling betreft een formeel delict, m. a. w. dat de rechter niet extra behoeft te bewijzen, dat er opzet aanwezig is. Inderdaad, het Hof is gevrijwaard van een extra bewijs, maar toch is het een minimaal bewijs, dat van de rechter kan worden gevraagd, dat het Hof uitdrukkelijk vaststelt, dat er schuld aanwezig is.

„In het feit alleen, dat uiting is gegeven aan bepaalde gevoelens, ligt opzet besloten, maar toch moet het onderzoek van de rechter zich ook uitstrekken naar de mate van schuld.

„Ik zou in dit verband een vergelijking willen maken ten aanzien van de onderscheiding in misdrijven en overtredingen. Ik ga daarbij veel verder dan in het algemeen wordt aangenomen, omdat ik, voor een ogenblik de

zienswijze van het Hof overnemend, het misdrijf, gesteld bij art. 156, gelijk stel met een overtreding, m.a.w. dat het Hof over de kwestie van het al dan niet aanwezig zijn van schuld beklaagde desnoods kan heenstappen. Maar ook ten aanzien van overtredingen is het algemeen gebruikelijk, dat zij het ook ter bereiking van de meest billijke en rechtvaardige toestand, dat de rechter, wanneer beklaagde een beroep doet op zijn onschuld, — in dit geval dus bij overtredingen — toch verplicht is, te onderzoeken, in hoeverre het beroep van de beklaagde als juist kan worden aanvaard.

„Voor dezen gedachtengang meen ik steun te kunnen vinden in een zinsnede uit „Het Wetboek van Strafrecht" verklaard door Mr. T.J. Noyon: „In zoverre is het waar, dat de rechter bij overtredingen naar schuld geen bijzonder onderzoek behoeft in te stellen. Maar wanneer de schuld wordt ontkend, zal hij toch over haar bestaan uitspraak moeten doen."

„In het hier besproken proces heeft beklaagde uitdrukkelijk een beroep op zijn onschuld gedaan en dat beroep was dat hij, alvorens tot publicatie van de geschriften over te gaan, de manuscripten heeft toegezonden aan de bevoegde overheidsinstantie. Het gaat niet aan, dat beroep, waarvan de juistheid is erkend, zonder meer terzijde te schuiven.

De VOORZITTER: Wat stelt U zich voor van deze her-behandeling van het arrest van het Hooggerechtshof? De Regering zal U daarop toch niet van antwoord kunnen dienen.

De heer WIRJOPRANOTO: In het Afdelingsverslag is de toepassing van art. 156 ter sprake geweest, Mijnheer de Voorzitter.

De VOORZITTER: Maar nu behandelt U het gehele arrest.

De heer WIRJOPRANOTO: Deze zaak mag van zoveel belang worden geacht, dat de Regering op de hoogte ervan kan worden verondersteld. Wanneer U, Mijnheer de Voorzitter, prijs stelt op overlegging van het arrest, dan kan dat bij de Handelingen gevoegd worden. De zaak zelf is niet moeilijk, maar zij is van belang in verband met de publieke opinie met het oog op haar consequenties.

De VOORZITTER: Ik heb er geen bezwaar tegen als het voor de toekomst van belang kan zijn, maar beperkt U zich dan zoveel mogelijk.

De heer WIRJOPRANOTO: Het is niet alleen voor de toekomst van belang en ik ben trouwens bijna klaar, Mijnheer de Voorzitter.

Ik had het dus over de plicht van de rechter om uitdrukkelijk uitspraak te doen omtrent de schuld, wanneer de beklaagde zich op onschuld beroept.

Er is echter nog meer. In hetzelfde boek wordt gezegd:

> „Maar ook daar wordt schuld gestraft, niet het feit alleen. Ook waar het ogenschijnlijk anders is, wordt toch altijd in de aansprakelijkheid — niet de gefingeerde, maar de werkelijke — de grond van strafbaarstelling van de dader gevonden."

„Op twee punten blijkt dus duidelijk, dat het algemeen gebruik is, zelfs een eis van billijkheid en rechtvaardigheid, om de mate van de schuld hetzij bij overtredingen hetzij bij misdrijven, eerst vast te stellen.

„Ten aanzien van de aansprakelijkheid van beklaagde moet ik constateren dat niet, zoals de raad van justitie heeft gezegd, de aansprakelijkheid ten deze gedeeld is met de betrokken overheidsinstantie, neen, er is geen sprake van delen van de aansprakelijkheid, beklaagde heeft zich voor 100% gesteld onder toezicht en contrôle van de overheid. De consequenties van de uitspraak van het Hooggerechtshof zijn allesbehalve bevredigend en ik zou een beroep willen doen op een gezegde van een hoogstaand Nederlander, die verklaarde:

„De Nederlanders in het algemeen hebben een hoog ontwikkeld rechtsgevoel."

Wat wij nu vragen, is, dat dezelfde Nederlanders, van wie dit verklaard wordt, en deel van het rechtsgevoel zullen ter beschikking stellen van de maatschappij hier te lande.

Het Hof heeft dus, zoals ik al zeide, in hoogste instantie beslist, doch beklaagde is niet tevreden met het vonnis en heeft bij de Regering een gratieverzoek ingediend, zodat thans aan Haar het woord is om te verklaren of en in hoeverre rechtsherstel kan worden verleend. Rechtsherstel niet alleen ten aanzien van de hoofdstraf, doch ook van de bijkomende straffen, bestaande o.a. in de inbeslagneming en eventuele vernietiging van de stukken van overtuiging, waaromtrent dit verzoek speciaal is gedaan, teneinde de betrekkelijke stukken en geschriften niet zo maar te doen vernietigen, doch ze desnodig te ontdoen van verschillende passages, die naar het inzicht der Regering minder gewenst zijn.

Ik moge eindigen met de hoop uit te spreken, dat straks door een bepaalde uitspraak der Regering zal blijken, dat het vonnis van het hooggerechtshof niet zal zijn voortgekomen uit een sterk gebalde vuist, maar uit deferentie voor de schone vrouwe Justitia.

***

De heer ENTHOVEN, directeur van Justitie. (19e Verg. Maandag 26 Juli 1937.)

„Een tweede rechtszaak welke ditmaal in deze zaal is behandeld, was de strafzaak tegen de heer Douwes Dekker. De heer Wirjopranoto heeft de juistheid in twijfel getrokken van een op 1 Juni j.l. gewezen strafvonnis van het Hooggerechtshof en daaraan een breedvoerige bespreking vastgeknoopt omtrent de strekking en toepassing van art. 156 W.v.S. Tevens heeft het geachte lid in zijn beschouwingen betrokken de schriftelijke vraag aan de Regering van de heer Kerstens en anderen, betreffende een publicatie in een N.S.B.-periodiek waarna hij tenslotte zijn rede heeft beëindigd met een pleidooi voor kwijtschelding van de bij bedoeld arrest opgelegde straf. Over de mérites van een rechterlijke uitspraak kan de Regering met den Volksraad niet in debat treden.

(De heer Soeroso: Dat is meermalen gezegd!)

Nochtans meent zij te moeten opmerken, dat, ook naar haar oordeel, het misdrijf van art. 156 W. v. S. in zijn tegenwoordige redactie een zuiver formeel delict is, zoals door het Hooggerechtshof is aangenomen en dat

dit duidelijk blijkt uit de wordinggeschiedenis dier strafbepaling, welke het hof uiteraard bekend was. Nieuw is de opvatting van het hof dan ook geenzins. Soortgelijke beslissingen zijn reeds in 1922 en 1923 uitgesproken en gepubliceerd. Ook de opvattingen van het hoofdparket stemmen geheel met deze opvatting overeen.

De Regering kan thans ook niet ingaan op de beschouwingen van de heer Wirjopranoto over de schriftelijke vraag van de heer Kerstens en anderen, nu de beantwoording van die vraag nog bij haar in overweging is.

Wat het slot der rede van het geachte lid betreft, moet worden opgemerkt dat het recht van gratie een prerogatief van den Landvoogd is, waarover de Regering zich niet in discussie met den Volksraad kan begeven. Wel kan hieraan worden toegevoegd, dat het recht van gratie beperkt is tot opgelegde straffen en zich niet uitstrekt tot andere rechterlijke beslissingen, zoals die ten aanzien van stukken van overtuiging.

***

De heer WIRJOPRANOTO (21e Vergad. 28 Juli 1937).

„Inzake het regeringsantwoord betreffende de kwestie van Dr. Douwes Dekker zou ik het volgende willen naar voren brengen. De Regering wijst een dicussie met de Volksraad af om twee redenen. In de eerste plaats verklaart Zij, dat het onderwerp zich er niet toe leent om in deze zaal daarover een debat te openen, wijl de Regering niet de mérites van een rechterlijke uitspraak in beschouwing wenst te nemen, in de tweede plaats is Zij van oordeel, dat de Volksraad zich niet moet of mag mengen in de uitoefening van het gratierecht door den Landvoogd, zodat Zij daarover dus niet in debat kan treden. Beide argumenteringen lijken mij niet bijzonder sterk.

„Beginnende met de laatste, zou ik willen zeggen, dat inderdaad het verlenen of weigeren van gratie een regeringsdaad is en als zodanig de Gouverneur-Generaal, waar hij parlementair niet aan de Volksraad verantwoordelijk is, elke inlichting en voorlichting naar aanleiding van vragen van de Volksraad kan weigeren. Niettemin is het vragen en verstrekken van dergelijke inlichtingen een staatsrechterlijk geoorloofd gebruik, wijl het hier een regeringsdaad betreft, de Gouverneur-Generaal verantwoording verschuldigd is aan het Opperbestuur, en de Minister van koloniën t.a.t. verantwoording aan het parlement verschuldigd is.

(De heer Boelen: Dat is toch niet juist.)

„Ik zou de heer Boelen willen verwijzen naar een uitspraak van Prof. Kleintjes; ik heb helaas het betrokken werk niet bij mij, doch ons geacht medelid kan het gemakkelijk naaslaan en waar het hier niet mijn eigen uitspraak betreft, stel ik dus prof. Kleintjes tegenover Mr. Boelen.

(De heer Boelen: Men neemt toch ook algemeen aan, dat de Koningin het gratierecht uitoefent en dat de Ministers erbuiten staan.)

„Ik meen hierop niet verder te moeten ingaan en zal mijn rede vervolgen. Wanneer ik dus aandring op inlichtingen van de zijde van den Landvoogd, zou ik een beroep willen doen op de omstandigheid, dat het

hier betreft een inwendige aangelegenheid en het voor verheldering van zaken beter is, dat over en weer zowel de Regering als de Volksraad op alle mogelijke wijzen worden ingelicht ten aanzien van een bepaalde rechtszaak.

„Bovendien komt het mij voor, dat geen enkele wetsbepaling zich verzet tegen zodanige inlichtingen, door de Regering te verstrekken. Ik zou zelfs kunnen wijzen op een kwestie, die zich hier heeft voorgedaan — mij daarbij dus beroepende op de praktijk-, toen de Gouverneur - Generaal De Graeff gratie verleende aan Ir. Soekarno, en naar aanleiding van die gratieverlening zelfs een interpellatie werd aangevraagd door ons geacht toenmalige medelid, de heer Fruin, welke aanvraag echter weder werd ingetrokken.

„Uit dit alles blijkt echter, dat het een kwestie van de wil van de Regering is, om met de Volksraad al dan niet in discussie te treden over vonnissen en in het bijzonder over het al dan niet verlenen van gratie.

„Ik kom thans tot het punt, dat de Regering elke discussie afwijst, als het betrfet de mérites van een rechterlijke uitspraak.

„Ook hier doe ik een beroep op de practijk en wel, dat o.m. over het proces-Soekarno en de zaak-Margadant in deze zaal wijdlopige besprekingen zijn gevoerd. Er zijn dus voorbeelden uit de practijk, dat de Regering er geen bezwaar tegen heeft gehad.

„Aannemende echter, dat de Regering de mérites van de uitspraak niet in beschouwing wil nemen, moet ik tot mijn spijt constateren, dat de Regering niet bepaald consequent is geweest, want de Regering heeft in haar antwoord gezegd, dat art. 156 van het strafwetboek betrekking heeft op een formeel delict en deze uitspraak alleen is, als ik het zo mag kwalificeren, reeds een onderdeel van de beslissing van de rechter, zodat het betreft een mérite van de rechtelijke uitspraak. Het valt alleen te betreuren, dat de Regering in haar inconsequentie niet consequent is. Ik mis hier namelijk, dat de Regering daarbij de andere elementen in het geding heeft betrokken en wel vooral — en dat is voor mij van veel groter belang — het essentiële element van het vonnis, namelijk de kwestie van de schuld.

„Ik heb in eerste termijn juist aan de hand van verschillende voorbeelden getracht aan te tonen, dat de schuld bij de beklaagde niet aanwezig was, zodat beklaagde eigenlijk niet kon worden gestraft, immers het grote strafbeginsel zegt: geen straf zonder schuld.

„In deze materie ben ik eigenlijk nog verder gegaan dan het Hof zelf. Ik heb zelfs de kwalificatie van formeel delict verder doorgetrokken, ik heb het misdrijf op een lijn gesteld met de overtreding, zodat hier dus bij wijze van spreken de rechter zo maar kan straffen. Doch, in eerste termijn heb ik verklaard, dat wanneer beklaagde uitdrukkelijk een beroep doet op zijn onschuld, de rechter verplicht is een uitspraak te doen over de afwezigheid of aanwezigheid van deze onschuld. Ik geloof dat de rechter en in laatste instantie de Regering, niet in staat zullen zijn de schuld aan te tonen, want dan zou men in conflict komen met de uitspraak van het Hof, waarin eigenlijk min of meer gezegd is, dat beklaagde onschuldig is, want in één der overwegingen zegt het Hof:

„Beklaagde mocht aannemen, dat zijn boek toelaatbaar werd geacht."

Door deze uitspraak van het Hof is de onschuld van beklaagde komen vast te staan. Niettemin is beklaagde veroordeeld en dit bevredigt ons rechtsgevoel niet.

„Ik zou deze materie echter nog verder in beschouwing willen nemen en willen opmerken, dat wanneer de Regering ten deze passief blijft en dus niet overgaat tot het verlenen van rechtsherstel, de uitspraak van het hoogste rechtscollege zal leiden tot ongedachte en naar ik meen zelfs zeer ongewenste consequenties. Welke deze consequenties zijn heb ik in eerste termijn reeds belicht, zij slaan meer op de positie van geschiedschrijvers en publicisten, beide groepen van mensen, die geheel te goeder trouw handelen.

„Wij moeten toch niet vergeten, dat een dergelijke uitspraak van het Hooggerechtshof richtinggevend is in de ontwikkeling van de rechtsverhoudingen in de maatschappij. Dit vonnis is mijns inziens zo ongelukkig, dat die ontwikkeling straks op een dwaalspoor kan worden gebracht voor het gevoel van personen, die een hoogstaand rechtsgevoel bezitten, waarschijnlijk alzo niet van hen, die macht boven recht stellen. Vandaar dat ik in mijn rede in eerste termijn een beroep deed op de positie van de Nederlanders in het algemeen, die een zo hoogstaand rechtsgevoel in verschillende zaken bezitten.

„Ik zou eigenlijk ten deze de hoop willen uitspreken, dat, wanneer de Nederlanders naar Indië gaan, zij bij het passeren van het Suezkanaal niet ineens in mentaliteit zullen omschakelen ten aanzien van het bezit van een hoogstaand rechtsgevoel.

„Ik heb zoëven reeds terloops gezegd, dat de gratie, die hier door beklaagde was verzocht, niet zozeer een gunstbetoon is van de zijde van de Regering als wel een rechtsherstel, in deze zin, dat van de Regering een correctie verwacht wordt van een rechterlijke uitspraak, om te voorkomen, dat een bepaald onrecht zou kunnen worden geschapen. De Regering heeft hier min of meer positief over de omvang van het begrip „gratie" gezegd, dat de gratie zich eventueel niet zal kunnen uitstrekken tot stukken van overtuiging.

„U veroorlove mij, Mijnheer de Voorzitter, in het kort de draagwijdte van het begrip „gratie" in beschouwing te nemen.

De VOORZITTER: Kan dat in drie minuten?

De heer WIRJOPRANOTO: Ik geloof het wel, Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen verwijzen naar wetsbepalingen, die daarover het nodige zeggen, namelijk naar art. 42 van de I.S., waarvan het eerste lid luidt:

> „De Gouverneur-Generaal heeft, na gehoord advies van het Hooggerechtshof, het recht van gratie van straffen" — Ik leg hier den nadruk op het woord „straffen" - „door rechterlijke vonnissen in Nederlands-Indië opgelegd, zolang de veroordeelden zich aldaar ophouden".

Dit begrip „straffen" moeten wij ook in beschouwing nemen in verband met art. 10 van het Wetboek van Strafrecht, waarin staat:

> „De straffen zijn:
>
> a. hoofdstraffen:
>
> 1e. doodstraf,
> 2e. gevangenisstraf,
> 3e. hechtenis,
> 4e. geldboete;

b. bijkomende straffen:

1e. ontzetting van bepaalde rechten,
2e. verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen,
3e. openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak",

Er is dus sprake van een indeling van straffen, nl. in hoofdstraffen en bijkomende straffen. Wanneer wij nu het antwoord van de Regering goed lezen, moet ik zeggen, dat ik ten aanzien van de hoofdstraffen enigszins hoopvol gestemd ben, omdat de Regering niet bij voorbaat de eventuele verlening van gratie ten aanzien van de hoofdstraf afwijst, althans, de Regering heeft dat niet met zoveel woorden gezegd. Ten aanzien van de bijkomende straf heeft de Regeering evenwel verklaard, dat deze in geen geval in aanmerking zou kunnen worden gebracht voor de uitoefening van het gratierecht. Ik vind deze uitspraak van de Regering eenzijdig, eng en zeer eigenaardig. Deze uitspraak op deze wijze gelanceerd, zou zo kunnen worden opgevat, dat de Regeringsgemachtigde bij voorbaat gekant zou zijn tegen verlening van gratie ten aanzien van de stukken van overtuiging. Ik geloof, dat dit niet de bedoeling van den Regeringsgemachtigde is, maar ik zou, in verband met het gevaarlijke van deze uitspraak, op het volgende willen wijzen.

„Ik heb gezegd, dat deze uitspraak zeer eigenaardig is omdat het aan de Regering ook bekend moet zijn, dat de gratie zich eveneens uitstrekt tot de bijkomende straffen en niet alleen ten aanzien van de stukken van overtuiging maar ook, zooals art. 10 van het W. v. S zegt, ten aanzien van de ontzetting uit bepaalde rechten. Wij kennen in de praktijk de term „rehabilitatie," wat ook een vorm van gratie is. Het woord betekent in dit geval niets anders dan dat de Regering bij wijze van gratie den beklaagde de hem ontnomen rechten weer teruggeeft. De vernietiging van de boeken is in dit geval de bijkomende straf en waarom zou de Regering die dan ook niet kunnen betrekken in de uitoefening van haar gratierecht?

De VOORZITTER: Ik verzoek U het slot van Uw rede te formuleren.

De heer WIRJOPRANOTO: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil daarom de Regering verzoeken aan deze materie de nodige aandacht te besteden en zich niet op een dergelijk eng standpunt te stellen met betrekking tot de uitoefening van het gratierecht. Verder zou ik willen zeggen, dat de bepalingen van dat recht zich niet verzetten tegen het verlenen van gratie onder bepaalde opschortende voorwaarden. Ook dat heb ik in eerste termijn bepleit. De Regering kan alle mogelijke voorwaarden stellen om eventueel aan de beklaagde gratie te verlenen."

***

De heer ENTHOVEN, directeur van Justitie (24e Verg. Maandag 2 Aug. 1937).

„Wat de strafzaak tegen Dr. Douwes Dekker aangaat, heeft het geachte lid vooreerst bestreden de uitspraak van de Regering, dat Zij over de

mérites van een rechterlijke uitspraak met den Volksraad niet in debat kan treden en dat Zij zich ook over gratiëring niet in discussie met de Volksraad kan begeven.

Naar aanleiding van de opmerkingen van het geachte lid moge ik het regeringsstandpunt nog ietwat verduidelijken.

De Regering wijst niet alle gedachtenwisseling over een rechterlijke uitspraak en haar consequenties met de Volksraad af. Waar zij bezwaar tegen moet maken is, dat men een uitspraak van haar verlangt over de vraag, of de rechter terecht verdachte schuldig heeft bevonden, terecht hem heeft veroordeeld, enz.

Maar door een rechterlijke uitspraak kan de vraag rijzen of soms wetswijziging noodzakelijk is, of de gevormde jurisprudentie voorzieningen noodzakelijk maakt en dergelijke vragen. Hierover met de Volksraad van gedachten te wisselen heeft de Regering niet geweigerd. Daarom is het ook niet inconsequent geweest, dat de Regering in casu verklaarde, tegen de interpretatie van artikel 156 W. v. S. geen enkel bezwaar te hebben. Ook de vrees van het geachte lid, dat die jurisprudentie allerlei onhoudbare consequenties mee zal brengen, deelt de Regeering niet. Het gaat hier om een jurisprudentie, welke reeds 15 jaar oud is. Van onhoudbare consequenties is al die tijd niet gebleken.

Wat de gratiëring aangaat, heeft de Regeering zich van ouds op het standpunt gesteld, dat niet elke gedachtenwisseling over het recht van gratie uitgesloten is, maar dat het niet aangaat, van de Regering te verlangen, dat Zij zich uitlaat over de overwegingen, die haar bij de beslissing op een bepaald gratieverzoek hebben geleid of zullen leiden en dat Zij in de Volksraad daarover gaat disputeren.

Of de gratie beschouwd wordt als persoonlijk gunstbetoon dan wel als een correctie van de rechterlijke uitspraak, doet hierbij niet ter zake. Wat het geval-Douwes Dekker betreft, staat aan verdere bespreking ook nog in de weg, dat de beslissing op het gratieverzoek nog bij de Landvoogd in overweging is.

Bij de bestrijding van de mededeling der Regering, dat 's hofs bevel tot vernietiging van de stukken van overtuiging niet bij wijze van gratie kan worden opgeheven, heeft het geachte lid een fout gemaakt. Deze vernietiging toch is niet te rekenen tot de straffen en bijkomstige straffen en wordt dan ook in art. 10 van het strafwetboek niet genoemd.

***

De heer THAMRIN (16 Vergadering — Woensdag 21 Juli 1937).

De heer Thamrin: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling zal ik mij beperken tot twee punten, de kindertoelage en de wijze van toekenning daarvan en de door het Departement van Onderwijs en Eeredienst gevolgde politiek tegenover het particuliere initiatief op onderwijsgebied, — feitelijk moet men spreken van het onderdrukken van dat particuliere initiatief, dat toch ten doel heeft verlichting van de onderwijstaak der Regeering, waar Zij in gebreke is, te voldoen aan den drang naar onderwijs van de Indonesische jeugd.

Ik ben genoopt, om op enkele actueele faits et gestes van de onderwijsleiding eenig licht te doen vallen, waarbij ik niet wil vergeten mijn welkom uit te spreken aan den zoo juist opgetreden directeur van het departement, en ik spreek gaarne de verwachting uit, dat met zijn optreden er een nieuwe en frisschere wind door de onderwijs-wereld zal waaien.

Want, Mijnheer de Voorzitter, wij hebben te lang naar die frischheid moeten hunkeren. De dictator-idealen, welke Europa doortrekken, hebben ook op de periode, welke gelukkig achter ons ligt, sporen gedrukt. Knechtschap werd tot ideaal omhoog gedragen en de rechtsstaat ons steeds als hoogste goed voorgehouden, openlijk ontkend met den in hoera-vergaderingen uitgesproken eisch, dat het recht den staat zal dienen. Ik prijs het Nederlandsche volk, dat het bij de verkiezingen van 26 Mei zijn bezinning heeft herkregen en aan deze knechten-idealen het doodvonnis heeft uitgereikt.

Ik aarzel niet om hier mijn gevoelen onder woorden te brengen, dat ook de nu afgeloopen onderwijsleiding niet vrij gebleven is van den invloed welke die ondemocratische, en ook vooral onaristocratische, idealen over een te groot part van de wereld, ongetwijfeld en helaas, hebben gehad. Dit is de reden, zoo blijf ik het zien, waarom er met het recht op kindertoelage geleidelijk een, àl onsympathieker aandoende, politieke bedoeling is gediend geworden. Er moet voor alle menschelijke handelingen een oorzaak zijn. Er moest dus ook een oorzaak zijn voor de geleidelijk steeds verder gaande verwringing van dat kindertoelage-recht tot een politieke premie voor onze ambtenarenouders.

Als wij de geschiedenis van dit kindertoelage-recht nagaan, dan vinden wij bij den oorsprong een nobele gedachte, welke bij de katholieke fractie van onzen Volksraad vorm en leven en, met zeer weinig tegenstemming, zijn beslag en institueering kreeg als een waarlijk sympathieke correctie op den, door de depressie veroorzaakten, val van inkomsten, vooral voor de gezinnen van de kleinere ambtenaren, rijk en, ja, misschien ook wel te rijk, met kinderzegen begenadigd.

Er was vreugde in menig ambtenaarsgezin, dat aan den eisch van een behoorlijke opvoeding van zijn kinderen zich niet wenschte te onttrekken, — hetgeen de ouders tot eer strekt, — maar voor wie die maandelijksche schoolgeldoffers soms wel heel, heel zwaar en soms zelfs ondragelijk zwaar werden.

Zoo was het. Slechts duurde de vreugde zoo kort.

De initiators en hun medestanders voor dezen, moreel zoo toe te juichen, regeeringsmaatregel, hebben nooit kunnen vermoeden, dat de zegenende hand een kastijdende hand zou worden, dat niet zegen zou worden geschonken, maar de roede zou worden voorgehouden.

Want, mijnheer de Voorzitter, van de oorspronkelijke tegemoetkoming aan de ouders, is weinig, voor heel velen niets meer overgebleven. Bij niemand kwam de gedachte op, dit recht op salaristoelage voor schoolbezoekende kinderen vast te koppelen aan den eisch, dat de school zal zijn de openbare school of zulk een school, die naar het openbare type zal worden opgezet en gedreven. Bij niemand, behalve de politieke wijsheid van het departement van onderwijs. Dit departement heet in de buitenwereld waarlijk niet voor niets „het departement van toegepaste politiek."

De toestand is thans deze: de ambtenaar-ouder krijgt alleen kindertoelage als zijn kinderen bezoeken een:

a. openbare of gesubsidieerde school;
b. niet-gesubsidieerde school, waar onderwijs gegeven wordt, hetwelk naar het oordeel van den directeur van Onderwijs en Eeredienst wat aard en omvang betreft niet in belangrijke mate afwijkt van dat op een gelijksoortige openbare of gesubsidieerde school;
c. een door den directeur van Onderwijs en Eeredienst om bijzondere redenen, te zijner beoordeeling, aangewezen onderwijsinrichting, niet vallende onder *a* en *b*.

Wat zijn nu de gevolgen hiervan?

Ten eerste, dat bonafide, goedgeleide, degelijke scholen, bijvoorbeeld scholen voor voortgezet technisch onderwijs, scholen voor electrotechniek, scholen voor nijverheidsonderwijs in speciale richting, huishoudscholen voor meisjes, moderne handelsscholen en diverse andere vakscholen welke geen naam kunnen voeren, overeenkomende met een openbaar prototype, omdat zulk prototype niet bestaat, zoomede scholen met godsdienstigen inslag en ander leerprogram dan b.v. openbare lagere scholen, fröbelscholen en lagere scholen, niet naar de officieele schablone, uitgesloten worden van het recht om kindertoelage-verklaringen af te geven.

Een oppassend ambtenaar heeft een zoon, die ongelukkig is bij het toelatings-examen voor de technische school. De vader wenscht, dat de jongen toch in de techniek verder gaat. Met veel offers stuurt hij hem naar een particuliere electrotechnische school met degelijk onderwijs. Maar dat zal hem ingepeperd worden: geen kindertoelage. Wel, zegt men, laat hem een jaar wachten en het examen overdoen. Mis: het volgend jaar is de jongen te oud en mag geen examen doen.

Een meisje heeft geen studiehoofd, maar zij is handig met de naald. De ambtenaar-vader stuurt haar naar de eenige aanwezige particuliere huishoudschool, die geen afgietsel is van een openbare dito en bij voorbeeld meer aandacht geeft aan de Indonesische huishouding. Geen kindertoelage. Nu ja, dan moet hij haar maar naar de naaste groote stad zenden. Maar wie betaalt dan het kostgeld? En het ontbreken van ouderlijk toezicht?

Een pientere knaap wil den handel in. De vader heeft bezwaar tegen het mulo-onderwijs, tegen het feit, dat zijn zoon eerst veel overbodigs zal moeten doorwerken om dan gedurende twee jaar gebrekkig, beslist onvoldoende handelsonderwijs te genieten. Dus stuurt hij den knaap naar een volwaardige handelsschool. Die vader wordt gestraft: òf naar een gouvernementshandelsschool die nog in het stadium van proefneming verkeert òf geen kindertoelage. Ik bedenk deze gevallen, die overigens aan de practijk van elken dag ontleend zijn. Men kan die voorbeelden vermeerderen naar believen. Maar het is niet noodig, om nog duidelijker aan te toonen, dat de mooie gedachte, die dit recht op salaristoelage voor al onze ambtenaren-ouders deed geboren worden, volkomen mismaakt is geworden.

Ten tweede is het gevolg, dat de ouders beperkt worden in de vrije keuze van een onderwijsinrichting voor hun kinderen, omdat vele ambtenaren-ouders het onmogelijk buiten de kindertoelage kunnen stellen — $2^1/_2$ pCt. per schoolbezoekend kind, met een maximum van 10 pCt. van het salaris. De ambtenaren-ouders zijn gedwongen hun kinderen te zenden

naar de scholen, die de directeur van Onderwijs voor hen uitzoekt. Ik vind dit een ongehoord binnensmokkelen van een gecamoufleerden schoolstrijd, dien wij niet wenschen, en die dubbel onsympathiek is, waar hij ontketend wordt door een instantie, welke zich er op laat voorstaan, dat zij boven partijen staat.

Ten derde is het gevolg, dat de, voor de ontwikkeling van de jeugd en de ontplooiïng van de sociale krachten, welke in ons volk sluimeren, onbestreden noodige, differentiatie in ontwikkelingsmogelijkheden wordt geremd. Wij staan hier voor een dwingen van het particulier initiatief op onderwijsgebied, dat volkomen in strijd is met alle uitingen van de Regering, dat het haar doel en streven is het particulier initiatief te steunen en te bevorderen.

Men zou het in uitgangspunt met mij eens kunnen zijn en mij toeroepen: „alles goed en wel, maar dat initiatief zal dan in banen van sociale opbouw moeten gaan."

Volkomen juist, ik onderschrijf dat, maar het is even volkomen buiten de orde. Onderwijsinrichtingen, welke banen zouden betreden, leidende tot afbraak, tot revolutionnaire doeleinden, — men vulle maar zelf de geijkte en bekende expressies ter zake aan, — kunnen niet blijven bestaan. Alle scholen staan onder de inspectie van de overheid. Er zijn speciale staatsbladen, welke het toezicht op het particuliere onderwijs regelen en zeer ver gaande bevoegdheid aan de overheid laten. Dat moet voldoende zijn. Ik zelf juich om diverse redenen, thans buiten de orde zijnde, bevoegde en eerlijke, onbevangen inspectie toe. Maar juist daarom is het hatelijk, om naast den koninklijken weg van al dit toezicht, ook nog paden te zien bewandelen, welke niet naar de voordeur leiden. Ik meen, dat het een Christelijk adagium is, dat de goede herder de schaapskooi binnentreedt door de vóórdeur.

De kindertoelage-kwestie is voor velen onzer een belangrijke kwestie om geldelijke interessen. Maar zij is voor ons geheele volk een kwestie van opperste belangrijkheid: de kwestie nl., dat het onderwijs in dit land politiek gekleurd is en wel met een zoo harde dekverf, dat de teere tinten van onze ontluikende nationale idealen geheel worden verstikt.

Als het waar is, dat onze nationale idealen — gelijk wij uit den mond van elke opvolgende Regeering plegen te vernemen, — de sympathie hebben van de overheid, dan zou ik bij deze beginnende nieuwe regeeringsperiode met aandrang willen vragen: bevrijd ons Indonesisch onderwijs van de politieke verf, waaronder dit onderwijs de adem benomen wordt, zoo noodig voor een vrije, ongehinderde en daardoor juist ongevaarlijke, immers openlijke, en dus loyale ontwikkeling.

Ik sprak zooeven van een eerlijke en onbevangen inspectie; daarmede wil ik geenszins gecenseerd zijn te hebben bedoeld, dat het werk van elken inspecteerenden ambtenaar deze eerende adjectieven verdient. Want ook dit behoort bij deze derde groep van gevolgen, dat de „erkenning" van scholen niet alleen gemotiveerd wordt door paedagogische overwegingen.

Wat nu „erkenning" is, zullen enkelen niet weten. Het begrip „erkenning van een school" bestaat niet. Deze uitspraak vond ik in een officieel stuk, emaneerend van het Departement van Onderwijs en Eeredienst bevestigd. Neen, „een erkende school" bestaat niet of juister: haar bestaan als school is haar erkenning, omdat géén school bestaan kan, welke door de overheid niet als behoorlijke onderwijsinrichting „erkend" is.

Deze niet bestaande „erkenning" beteekent in de onderwijs-practijk van dit goede land, dat de onderwijs-inspectie wel zoo goed is om een school aan te bevelen voor de verleening van het recht, om een naam te voeren, gelijk aan of overeenkomende met dien van het openbare prototype. Dit oogenschijnlijke geringe recht — alleen te geven aan „wilde" scholen, — dat zijn in tegenstelling tot de „tamme" soort, de niet-openbare en niet-gesubsidieerde scholen — is van heel wijde strekking. Het is voor vele „wilde" scholen de „big stick," om ze te dwingen zoet te zijn, te doen wat de Jupiter van het Departement van Onderwijs en Eeredienst voorschrijft, netjes te zitten en handjes te geven en vooral hun aan oorspronkelijkheid en zelfheid rijke, initiatief in een hoek te duwen. Hetzelfde initiatief, dat de overheid zoo sympathiek heet te zijn.

Als een school niet „erkend" is, heeft zij niet het recht, om kindertoelageverklaringen af te geven; daardoor worden vele ambtenaar-ouders afgeschrikt, om er hun kinderen heen te zenden; daardoor wordt de school getroffen; daardoor zal de schoolleiding, hoewel overtuigd, dat haar organisatie loyaal en voor bepaalde richting beter is dan gouvernementsinrichtingen, ook al om die noodzakelijkheid van zoo ver mogelijk gaande differentiatie van ontwikkelings-gelegenheden en wetenschaps-vorsching, haar mooi initiatief prijs geven om de openbare onderwijs-opvatting als de eenig ware te prijzen en te volgen.

Nu is dit laatste niet waar, namelijk, dat alle wijsheid in pacht zou zijn op het Departement van Onderwijs. Ik wensch die wijsheid verder niet aan te tasten, maar ik wil blijven volhouden, dat er naast die officieele wijsheid een nog grootere wijsheid leeft, die, aanvoelende, wat er door ons volk gewenscht wordt, het departement altijd vooruit is, vaak jaren vooruit, met den opzet van schooltypen en nieuwe opleidings-richtingen, welke dan dikwijls tot mooie instituten opbloeien. En aangezien dit zoo is, gaat het niet aan, om door middel van het instrument van de kindertoelage, kunstmatig scheiding te maken tusschen zoete schooltjes-naarvoorgeschreven-model, en kwade scholen, die dan als minderwaardig worden gestempeld uit overwegingen, welke met paedagogie en den ernstigen wil om het Indonesische volk in waarachtigheid tot ontwikkeling te brengen, niets te maken hebben.

Ik veronderstel — en ik heb zoo'n vermoeden, dat het Departement van Onderwijs en Eeredienst op dit gebied nog beter georiënteerd zal zijn dan ik — dat die „erkenning" — het departement heeft de officieele aankondiging van het woord „erkenning" bij circulaire verboden, omdat er rechtstreeksche misleiding van het publiek mee geschapen zou worden, maar niettemin gebruikt het departement dat misleidende woord in officieele bescheiden en formulieren zelf — afhankelijk is van alle mogelijke persoonlijke overwegingen. Zoo worden schooltjes b.v. — ik zeg: bijvoorbeeld — „erkend", die in het geheel geen leermiddelen hebben, maar waarvan het hoofd, of een lid van het schoolbestuur — bijvoorbeeld toevallig getrouwd is met een nicht van de grootmoeder van de vrouw van den ambtenaar, die met de inspectie belast is. Of omdat een groot portret van zoo'n inspecteerenden ambtenaar aan den muur gehangen is, opzettelijk voor de gelegenheid, geëncadreerd — bij voorbeeld! — En anderen, soms even slechte, soms werkelijk betere schooltjes, wordt de „erkenning" onthouden, omdat het hoofd vroeger eens ruzie heeft gehad met den ter beschikking van een inspecteur staanden ambtenaar, nu

voor het hoofd te kwader ure met de „erkennings"-inspectie belast.

Niets menschelijks is ons vreemd. Maar al deze dingen, die mogelijk zouden kunnen zijn, omdat er voor die „erkenning" slechts vage lijnen zijn getrokken of zoo mir nichts, dir nichts van die lijnen wordt afgeweken als dat gewenscht voorkomt, al deze dingen zouden, hoewel ergerlijk, denkelijk slechts sporadisch zijn. Bedenkelijker wordt het, wanneer naast deze persoonlijke motieven, politieke overwegingen gaan inspelen, welke wel degelijk verraden uitingen van een systeem te zijn. Wanneer bijvoorbeeld het overheidsche onderwijsapparaat aan het werk wordt gezet om goede, het normale type al of niet volgende, scholen te schaden en weg te drukken, omdat in de leiding van de vereeniging — let wel: niet in de leiding van de school, — elementen zijn, wier politieke status de overheid zorg baart. Of, omgekeerd, wanneer notoir ondeugdelijke inrichtingen, met de krans van geschiktheid of voortreffelijkheid worden opgesierd, om een belooning te geven aan bepaalde personen, wier onderworpenheid de geschikte politieke mentaliteit heet te demonstreeren. In zulke gevallen wordt de zoo onschuldig lijkende „erkenning" met het daaraan verbonden recht op kindertoelage voor ambtenaar-ouders tot een kwaadaardig politiek instrument, waarvan de hanteering allerminst strekken kan tot verhooging van de waardigheid van het gezag.

Ik weet, dat er alle mogelijke besluiten en regelingen bestaan, welke zoo straks de geachte Regeeringsgemachtigde naar voren zal kunnen schuiven, om den schijn te doen schitteren, dat alles is pour le mieux dans le meilleur des mondes [1]) maar de geachte Regeeringsgemachtigde moge zich die moeite besparen. Want data en nummers en vaak ook de tekst van paperassen hebben al lang opgehouden erg veel indruk te maken op degenen die met de inspectie in aanraking zijn gekomen. En bovendien zijn zij mij bekend. Ik wil den geachten Regeeringsgemachtigde beleefd uitnoodigen, om mij met een categorisch antwoord te vernietigen op deze vraag: Is het niet waar, dat in voorkomend geval „erkenning" en kindertoelagerecht mede afhankelijk worden gesteld van het inzicht van het hoofdparket in zaken van politiek, volkomen buiten paedagogisch verband tot een betrokken school staande?

Ik vraag een categorisch antwoord: Is het waar of is het niet waar?

Ik houd van klaarheid en van duidelijkheid. Daarom wil ik de nieuwe departementsleiding mededeelen, dat ik de beschikking heb over stukken, waaruit blijken zal, dat het eerlijke antwoord op mijn vraag zal moeten leiden: „het is wel waar."

Wij zijn met onze onderwijspolitiek op een geheel verkeerden weg. Het recht op kindertoelage voor ambtenaar-ouders is bedoeld geweest als een onbeperkt recht. Als zoodanig heeft het aanvankelijk ook gewerkt. Ik dring er namens ambtenaar-ouders met de meeste klem op aan, dat dit aanvankelijke, zedelijk-schoone recht worde hersteld. De ambtenaar heeft recht op een kindertoelage boven zijn salaris van 2½% per schoolbezoekend kind, fröbelscholen niet uitgezonderd, met een maximum van 10% van zijn salaris. En niet met de onbehoorlijke en hun vrije schoolkeuze belemmerende bepaling: mits de school zij een zoodanige, als wij, Overheid, hun zullen aanwijzen.

---

1) Alles is goed in de beste der werelden.

Deze bijmenging, de practijk van thans, heeft een schoon en goed beginsel geheel ontwricht.

In dit verband verwijs ik den leider van de I.E.V.-fractie en die van de heelemaal-Europeesche groepen op een in deze maand uitgegeven bekendmaking van het legerbestuur, dat verklaard heeft voortaan geen rekening meer te willen houden met studiebelangen van jongelieden, als die niet gaan op „tamme" (nl. openbare of gesubsidieerde) of „gelijkgestelde" scholen (nl. de wilde, niet gesubsidieerde scholen, maar die door de inspectie als prima, immers „gelijk aan een openbare school", die inderdaad wel eens prima kan zijn, worden aangewezen). Dit is nog heel iets anders dan „erkend" te zijn. Alleen de leerlingen op deze scholen zullen ter vervoleindiging van hun studie, uitstel krijgen van den 9-maandschen militiedienst, als deze valt in hun studietijd. Voor de anderen wordt de studie eenvoudig kapot gemaakt.

Men ziet, dat de politiek ook naar zulk een middel grijpt om ons particulier-initiatief op onderwijsgebied te fnuiken. Het is kenmerkend voor het publieke oordeel over de onderwijsleiding, dat reeds in Juli 1935 ook deze maatregel met bitterheid als verwachtbaar werd voorspeld in het ironisch „Advies aan de Commissie van Advies ter hervorming van het Handelsonderswijs in Indonesië", door onzen baanbreker voor het middelbaar handelsonderwijs in Indonesië, Douwes Dekker, in Bintang Timoer geschreven. Ik lees daar aan het slot van zijn advies aan de genoemde commissie :

> „Wij zullen vele moeilijkheden voor ons vinden. Gelukkig. Wij zullen ze te boven komen. Er zal komen : bemoeilijking met de zg. „erkenning", hetgeen een nog niet doorvoelde onwezenlijkheid is, waarmee publiek in de reclame misleid wordt. Er zal k men: onthouding van kindertoelagen aan ambtenaren, welke staatkunde ik liever niet kwalificeeren wil. Er zal komen : weigering om leerlingreducties te verleenen bij gebruik van staatsvervoermiddelen. Er zal komen : onderbreking van studie door oproep in de militie. Er zal komen : eischen verzwaring voor de lesgevenden. Er zal komen : weigering tot plaatsing van alumni. Er zullen tallooze remmende maatregeltjes worden bedacht door . . . . . .
>
> Dit zijn nu eenmaal de concurrentie-maatregelen die wij deels reeds kennen en welker schoonheid enkel gewaardeerd wordt door hen, die niet-indonesisch of anti-indonesisch voelen."

Voorloopig, waar toch de Indonesiër nog niet voldoende vertrouwd wordt om deel te mogen hebben aan de verdediging van zijn eigen vaderland, en dus nog geen militiegeneugten kent, kan ik deze affaire overlaten aan de leden van den Volksraad, die de belangen van de Europeanen of met dezen gelijkgestelden in dit college vertegenwoordigen.

(De heer Van Helsdingen: En het Inheemsche deel vormt 80 pCt. van het leger?)

De heer Van Helsdingen heeft blijkbaar niet verstaan wat ik zooeven heb gezegd.

Ook na deze beide punten, rakende de bewuste staatkunde om het „wilde" onderwijs in dit land, d t thans door het aantal van zijn leerlingen reeds verre het openbare en gesubsidieerde onderwijs in beteekenis en belangrijkheid overtreft, te schaden en te kreupelen, ben ik helaas nog niet klaar met mijn critiek op de onderwijsleiding,

welke gedurende eenige jaren niet in de juiste handen is geweest.

Wij, Indonesiërs, hebben vele grieven tegen de erfenis, welke de nieuwe functionaris heeft moeten overnemen. Dat wij, na eerste pogingen tot ingebrekestelling van die leiding, er voorloopig het zwijgen toe deden, vond zijn oorzaak in het fett, dat de overtuiging zich vestigde, dat er met diverse constellaties op het Departement in de 4 achter ons liggende jaren toch geen uitzicht was, dat kleinzicht tot wijdzicht zou kunnen uitgroeien.

Intusschen heb ik juist in deze periode mij noodwendigerwijze intensief moeten bezig houden met vele verwarde en verwarrende problemen op het onderwijsgebied, doordat ik mij, op verzoek van de leiding van een onzer grootste Indonesische onderwijsinrichtingen bereid verklaarde als lid in haar raad van toezicht zitting te nemen. In die functie heb ik, soms met verstoordheid, soms met ontsteltenis, en altijd met verontwaardiging, kennis genomen van een nu met tusschenpoozen reeds bijna 4 jaar doorloopende actie, voornamelijk van het Departement van Onderwijs, tegen deze Indonesische onderwijsorganisatie, waarvan de Indonesische energie ons met trots vervult. Dat ik mij voorneem, om thans hier en eindelijk eens licht te werpen op deze faits et gestes om die onderwijsorganisatie zooveel mogelijk kwaad te doen, ja, geheel te vernietigen, heeft zijn goede reden. De teekening van die actie teekent tevens feiten en omstandigheden, waarmee alle onze Indonesische onderwijsorganisaties rekening moeten houden.

Ik bedoel, onze Nationale Schoolvereenig ng „Het Ksatrian Instituut" te Bandoeng, welker sociale en paedagogische beteekenis ik eerst wensch te schilderen in korte trekken, opdat uitkome met welke schadelijke gevolgen een actie tot zijn vernietiging onze kinderen bedreigt, — waarvan er nog naar schatting 2 millioen van onderwijs verstoken zijn, — en hoe groote belangen op het spel staan.

Het Ksatrian Instituut werd en wordt geleid door een man, van wien de Europeesche pers in de koloniale samenleving een caricaturale voorstelling heeft geschapen, om geen andere reden dan dat deze man, „de beruchte DD," nu reeds meer dan een kwart eeuw lang een even fier, als wetenschappelijk gevormd en onbezwijkbaar trouw Indonesisch Nationalist toont te zijn. Met zijn zelfs door zijn meest verblinde vijanden erkende gaven ware het hem gemakkelijk geweest zich een weelderig bestaan te scheppen, een winstgevend ambt te veroveren, natuurlijk tegen den prijs van zijn karakter. Maar tot dit soort, behoort deze „man van ons" niet.

Hij is ouderwetsch ridderlijk, wat onze tijd nauwelijks meer begrijpt, hij is van een woordgetrouwheid, welke, toen het om zijn leven ging, dat leven beneden de persoonlijke eer stelde en prijs gaf, voorbeeld van karaktergrootheid, dat welhaast historischen klank gaat krijgen.

Maar hij heeft een geweldige ondeugd, waarmee hij — ik hoop nog lang niet, — in het graf gaat. Deze dwaas, — welk een lof schuilt er in dien titel — is een doodvijand van het koloniale stelsel en in dit opzicht huldigt hij een uitgesproken revolutionaire levensbeschouwing, die geen zedelijke waarde kan vinden in belangen, geboren uit of verbonden aan eenig koloniaal stelsel. Deze man is naar karakter een gapassioneerde, naar psyche een ksatrya, naar 's levens doelstelling de mensch van de één-idee, dus de bouwer, de organisator.

Auldus geschapen, wordt hij door de omstandigheden er toe geleid in

1926 met de Regeering tot een „understanding" te komen. Er is geen overeenkomst, er is hem geen belofte gevraagd. Zelfs eert Z. E. de Gouverneur-Generaal, Jhr. De Graeff, hem, door hem de uitdrukkelijke betuiging van zijn hoogachting te geven. Zoo is het Douwes Dekker altijd gegaan in zijn leven: wie zelf waarlijk groot is, weet hem te waardeeren en bevriendt hem vaak. Al wat klein is, mist natuurlijk elke maat om hem te meten, en is zijn vijand.

In 1922 begint Douwes Dekker een schooltje in een gehuurde woning met 60 leerlingen. In 1937 heeft zijn, neen: o n s Ksatrian Instituut 5 vrije nationale lagere scholen, een 5-jarige Moderne Middelbare Handelsschool, een 5-jarige Middelbare Journalisten-School, een 4-jarige Nationale Opleidingsschool voor Zelfstandige Onderwijzers en Onderwijzeressen; nu opent het een 2-jarige Vakschool voor Jonge Dames.

Zijn 60 leerlingen van den aanvang worden er 400 in 1932, 600 in 1933, 1000 in 1934 en 1200 in 1935.

In dat jaar is hij broodgever voor 51 gezinnen, maar hijzelf en zijn echtgenoote, die met hem samenwerkt en hem zal vervangen als hij zelf er niet meer zal zijn, leven van een warongabonnement van f 12 p.m. Want alles moet aan de scholen, aan onze Indonesische kinderen!

In 1922 is er een inventaris-waarde van f 400. In 1937 is er aan eigen gronden, eigen gebouwen en inventaris te Bandoeng, Tjiandjoer, Soekaboemi en Tjiwidej een bezitswaarde van f 400.000. Er zijn leeszalen met 50 tijdschriften voor onze jeugd, een bibliotheek van 6.000 werken, een verzameling natuurkundige instrumenten, een kostelooze polikliniek en kosteloos medicijnen voor alle leerlingen, de individueele en klassikale leermiddelen zijn compleet, in de typisten-zaal staan 35 schrijfmachines, adressografen etc. Een eigen studiefonds helpt met f 2.000 en f 3.000 per jaar. Er is een ruime hulpverleening met gereduceerde schoolgelden en er zijn ook gratis-leerlingen.

Van energie en organisatievermogen bij de Indonesiërs gesproken!

Maar ook de onderwijs-resultaten zijn sterk verheugend.

In 1931 slaagden in examens voor of werden op verklaringen afgeleverd aan inrichtingen voor verdere studie — H.B.S., T.S., Mulo en diverse particuliere vakscholen — 15 leerlingen, de geheele en nog eenige 7e klasse van de lagere school. In 1932 is dat aantal (nog steeds slechts één 7e klasse) 30, in 1933 25, in 1934 29, in 1935 27, in 1936 38, in 1937 48. De reputatie van het Ksatrian Instituut bij onze Indonesische ouders is deze: „Ksatrian-leerlingen weten niet wat zakken is!" Die reputatie wordt gedekt door de inspectie-rapporten. Zoo ontleen ik in het kort uit het laatste inspectie-rapport van de Vrije Nationale Lagere Scholen (Nos. 1 en 2) te Bandoeng, waarbij verduidelijking tusschen haakjes geplaatst wordt om nauwkeurig te blijven:

Cursusduur: Geen extra vrije dagen.

Absenties van het personeel: Geen. (Cursus 1932 — 1933 in totaal 0.62%).

Examen-resultaten: 100% geslaagd.

Andere eindresultaten: Van de leerlingen uit de 7e klasse, die geen examen deden, ging 100 pCt. naar inrichtingen van voortgezet of vakonderwijs, of kon daarheen gaan.

Aantal leerlingen dezer 7e klasse: 25.

Schoolgelden: Geen verhooging voor het gebruik van leermiddelen. (Alle leermiddelen dus gratis).

Erf: Keurig onderhouden, ten deele beschaduwd, ruime loods; meer dan voldoende speelruimte.

Lokalen: Ruim, frisch, goed onderhouden meubilair; nette en gezellige indruk.

Inventaris: Ruim voorzien van leermiddelen en inventaris-artikelen. Aan het onderhoud daarvan goede zorg besteed.

Natuurkundige instrumenten: Een keurige verzameling.

Bibliotheek: Zeer uitgebreid. (Rond 3800 werken).

Stand van het Onderwijs. (Algemeene Samentrekking).

Spreken: Passieve taalbeheersching en spreekdurf: voldoende of ruim voldoende. Actieve taalbeheersching: in een paar klassen nog opzettelijke zinbouwoefening noodig. (Zie voor oorzaak: Conclusie hieronder.) Uitspraak: goed; accent en modulatie: nog meer aandacht.

Lezen: Behoorlijk. Begrip van het gelezene: goed.

Taal: Proefdictee 's: voldoende klasseresultaat. Kennis grammatica: ruim voldoende.

Rekenen: Meeste klassen cijferen en rekenen: voldoende.

Geheugen-vakken: Algemeen voldoende.

Teekenen. Over de geheele school voldoende of ruim voldoende.

Schrijven: Ruim voldoende.

Schriftelijk werk: Loffelijke zorg voor netheid en correctie in alle klassen.

Conclusie: Oorzaak van de nog aanwezige zwakke plekken: te veel leerlingen van andere (openbare en gesubsidieerde Europeesche Lagere en Hollandsch-Inlandsche) scholen (ook een gering aantal van vrije scholen) die in het geheel niet meekunnen. Dit drukt het klassegemiddelde (dat zonder deze nieuwe leerlingen inderdaad nog hooger zou zijn). Deze nieuwe leerlingen (meerendeels van openbare en gesubsidieerde scholen) moeten teruggezet worden.

Personeel: Groote ijver en toewijding van het geheele personeel. Onderlinge verstandhouding: goed.

Geest der leerlingen: Goed.

Orde: Voorbeeldig, zoowel in de klassen als in de uitspanningen.

Mij dunkt, op zulk een rapport kan elke school trotsch zijn!

Maar er zijn nog andere resultaten te vermelden.

In 1935 behaalden 31 leerlingen van het Nationaal Handels-Collegium het 3-jarig diploma, in 1936 zijn het er 39, in 1937 45. Voor het eerst, nu in 1937 wordt het 5-jarig einddiploma uitgereikt aan 3 jongelieden van den privaat-economischen bovenbouw, aan 5 jongelieden van den publiek-economischen bovenbouw. In 1936 werd aan 12 jonge menschen het 4-jarig einddiploma van onderwijzer uitgereikt, in 1937 nog aan 3 meer. Een gouvernements-inspecteur schrijft: te hopen dat van het hier genomen experiment ook elders geprofiteerd zal kunnen worden. Een ander erkent het nut en het bestaansrecht van de Moderne Middelbare Handelsschool voor Indonesië.

Maar het schoonste is, dat ook de practijk van industrie, handel, journalistiek en onderwijs onze Ksatrian-diploma's als waardevol erkent. Onze Ksatrian-alumni zijn dikwijls reeds van een betrekking en van brood verzekerd, als zij nog op de schoolbanken zitten.

Vele van de bezitters van een 3-jarig diploma studeeren door. Van de

overigen kan voor ruim de helft nagegaan worden, dat zij goed hun brood verdienen. Velen echter houden de relaties met de school, na het verlaten daarvan, niet meer aan en verdwijnen uit het gezichtsveld.

Maar van wie wij het weten is er één pasirah, gekozen met groote meerderheid. Een ander is directeur van een groote melkerij op Java. Een derde beheert reeds als administrateur een klein rubberland, waar hij zijn vader verving. Een vierde is procuratiehouder, nu reeds, in een belangrijke importzaak. Anderen hebben emplooi gevonden bij een schoenenfabriek, een huiden-opkoop, bij een drogisterij, een veehandel op Sumatra, bij Engelsche handelshuizen, nog meerdere in Chineesche handelsconcerns en bij diverse andere bedrijven. Een ander is opkooper van boschproducten in Celebes, weer een ander handelsreiziger in den archipel. Een meisje bestiert een rijsthandelszaak. In verscheidene boekhoudingen zijn onze afgeleverden geplaatst, ook bij eenige Lands-diensten, welker chefs wij hulde brengen voor de juistheid van hun inzicht. Er zijn er, die het aangedurfd hebben eigen zaken op te zetten. Er is er één, die een handelsbedrijf leidt op Bali. Een ander heeft een hotelbedrijf te Singapore overgenomen of opgezet. Een ander weer koopt oud-ijzer op voor export.

Van de 15 Ksatrian-onderwijzers hebben er 9 reeds plaatsing bij het onderwijs gevonden, terwijl twee zelf scholen hebben opgezet. Van de 5 journalisten hebben er twee reeds regelmatig dagbladwerk en zal een derde zich verder bekwamen aan een academie te Weenen. Een der leerlingen 3e. klasse slaagde met No. 1 voor het practijk diploma A en heeft nu ook het examen B afgelegd.

En de directeur van Onderwijs klaagde er in de openingsrede van de eerste zitting van de befaamde handelsonderwijs-hervormings-commissie in 1935 over, dat de practijk van handel en industrie de gediplomeerde leerlingen van de gouvernementeele handelsopleidingen niet wenschte!

Of die nuchtere practijk wel weet waar zij de werkkrachten moet weghalen! Ksatrian-leerlingen, die zelfbewustheid paren aan een ontkiemden wil tot werken en die daarmee — dank zij hun leerschool — de malaise overwinnen! Het eindexamenwerk, zoowel 3- als 5-jarig, ligt voor mij. Er is inderdaad geen sprake van, dat leerlingen van andere middelbare handelsscholen in staat zouden zijn dit werk te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Deze schildering van het Ksatrian Instituut en zijn leider moest voorafgaan voor de beteekenis van wat volgen gaat. Wij hebben hier te maken met een indonesische onderneming. Want niet alleen, dat ik Douwes Dekker ondanks zijn toevalligen naam, naar zijn geest, zijn eigen wil en zijn arbeid voor ons en het Indonesisch volk als een van de onzen beschouw, hij zelf heeft boven de deuren van zijn vrije nationale lagere School te Bandoeng de inscripties staan: „Door de Wil van het Volk" en: „Aan des Volks Toekomst gewijd."

Op het geheele Ksatrian Instituut, naar zijn géést, naar het doel van zijn bestaan, naar de leerlingen die het opleidt, naar het overgroot deel van het personeel aan wie die opleiding is toevertrouwd, is de stempel: „indonesisch" gedrukt. Waarlijk, hoe ook beschouwd, wij hebben hier te maken met een Indonesische Onderneming.

Welnu, sedert 1933 zijn diverse overheidsorganen er op uit geweest deze onze Indonesische onderneming te vernietigen.

Ik zeg: overheids-organen en niet: overheid. Want DD zelf prijst bij

voortduring de hulp en de goodwill, welke hij van de Regeering zelf, i.c. het beleid te Buitenzorg, heeft mogen ontvangen. Maar hij vraagt zich ook telkens af, wat staatsmansbeleid, wat edelmoedigheid, wat waardeering te Buitenzorg baten, wanneer andere ambtelijke instanties wagen zich te veroorloven er een eigen politiek op na te houden, welke, als het de heeren gevalt, de staatkunde van Buitenzorg vlakweg doorkruist en deze haar doel onbereikbaar, haar werking vruchteloos maakt?

In 1933 is die actie begonnen, welke wel schijnt gericht te zijn op de uiteindelijke vernietiging van het Ksatrian Instituut, en indien de man, die geofferd moet worden, niet zulk een bewonderenswaardige veerkracht bezat, dan ware deze onze Indonesische onderneming reeds vernietigd. Daarom voel ik het mijn plicht op de bres te staan ter verdediging van dit Indonesisch bolwerk voor onze jeugd tegen de sloopersbedoelingen van de ook hier levende fascistische idealen. Het is inderdaad opvallend, dat de actie begonnen is met het heengaan van den democratischen invloed in de leiding van het Departement van Onderwijs en de opkomst van die idealen, welke in 1935 bij verrassende stormloop schenen tot een macht te zullen uitgroeien, waarvoor wij thans gepaard zijn gebleven.

De aanvallen begonnen zich te richten op de Moderne Middelbare Handelsschool in een onbehoorlijk, immers leerkrachten hoonend inspectierapport van een zekeren inspecteur. Dan werd maandenlang antwoord op vragen onthouden en stukken „raakten verloren", zoodat nog weer maandenlang zwijgen kon volgen. U begrijpt, mijnheer de Voorzitter, dat ik al wat ik zeg door stukken en correspondentie te mijner beschikking, bewijzen kan.

Dan volgde een kwaadaardige pershetze te Bandoeng, naar aanleiding van de viering van de zoogenaamde Lombokoverwinning. Overwinning op ons, Indonesiërs, die men, als men ons noodig heeft, meent te vleien met ons de tropische Nederlandsche broeders te noemen! Een viering, die alleen kan zijn ingegeven door een gemoed, welke gevoel van betamelijkheid miskent. Ik breng hier hulde aan de Regeering, die zich van elke officieele deelname aan zulke pijnlijkheden onthield. Nog grooter hulde zou ik haar brengen, als Zij deze grievende vertooningen hadde verboden voor allen verderen tijd, opdat bij voorbeeld niet in 1940 de Bataviasche Chineezenmoord feestelijk worde gevierd.

Het was inderdaad de Regeering alweer, die aan de lasterhetze een abrupt einde maakte, toen Zij zelf hiervan het kwaad inzag voor den naam van den Nederlander in deze conterijen.

Mijnheer de Voorzitter! De gebruikte middelen waren legio: Valsche betichting van onjuiste publieke weergave van een inspectie-rapport; verhoor door de justitie daarop, die de valsche klacht vierwierp; niettemin bekendmaking daarvan, wetende dat de valschheid aangetoond was; poging om een bedrag van f 800 te onthouden aan de gesubsidieerde en betaling daarvan na dreiging met een proces; onthouding van de „erkenning" aan volwaardige lagere scholen van het Instituut; onthouding van inspectierapporten; herroeping in het geheim van wel gegeven gunstige inspectierapporten; verbod om den naam Nationale Kweekschool voor Zelfstandige Onderwijzers en Onderwijzeressen te voeren, bemoeilijking van het uitbetalen van de maandelijksche kindertoelagen aan ambtenaren, die hun kinderen de Ksatrian-scholen deden bezoeken, ten einde deze ambtenaren afkeerig te maken van die scholen; voorstellen van andere diensten om geen kindertoelagen

te verstrekken; ongelooflijk onredelijke belastingaanslagen tot gezamenlijk f 30.000, welke na twee-jarig conflict door den belastingdienst zelf vrijwel geheel werden teruggenomen; deponeering van vele klachten bij de justitie om bescherming tegen persactie; misbruik van eenige aanteekeningen van een onderwijzeres eener vierde klasse der lagere school, om daarop nieuw getreiter mogelijk te maken; bevuiling van de scholen met faeceliën en vernieling van eigendommen door bondgenooten in de Europeesche achterbuurten, die tot haat geprikkeld werden tegen ons Indonesiërs, maar straffeloos bleven omdat de politie ze niet wist te vinden; hinder van het onderwijs door „Europeanen," die hun schimptaal tegen de „vuile Inlanders" tijdens de lesuren de klassen inschreeuwen . . . .

De VOORZITTER: Ik verzoek U, deze combinatie achterwege te laten.

De heer THAMRIN: . . . . . waartegenover het onderwijzend personeel het parool van de directie krijgt: „niets doen, enkel onze kinderen wijzen op de meerwaardigheid van het Oosten," lasterlijke klachten ontvangen en noteeren tegen den geest van ons onderwijs van onbruikbaar en dus ontslagen Europeesch personeel; bedreiging met strafvervolging door den Procureur-Generaal als de vier jaar lang gevoerde naam van „Moderne Middelbare Handelsschool" niet veranderd en kostbare goodwill niet prijsgegeven wordt, aangezien er nu openbare middelbare handelsscholen zullen moeten komen; verzonnen zegelontduikings-delicten; verkorte uittreksels van officieele stukken, die daardoor misleidend werken, maar de bron van actie moeten camoufleeren; zending van deurwaarders „bij vergissing" ondanks getroffen evereenkomsten; zending van taxatie-commissies, ook „bij vergissing"; minderwaardige pogingen om persdelicten te fokken tegen leerlingen om te kunnen bewijzen dat het onderwijs bedorven is, welke dingen dan niettemin geheime dienst doen; terugzending van kennisgevingen tot lesgeven aan leden van het personeel om ook daarmee te harceleeren; geheime inspectie-rapporten van niet-gehouden inspecties; geheime boycott, opgelegd aan ambtenaren-ouders door een zekeren tak van dienst, ontneming van lesbevoegdheid, vonnis van den raad van justitie, arrest van het Hof en eindelijk het aller-ongehoordste, openlijke boycott van ons Nationaal Handels-Collegium door den zoo juist afgetreden departementschef.

Dit is zoo gegaan van 1933 af tot nu, heden, 1937 toe.

Ik breng hier openlijke hulde aan onzen D.D. voor zijn taaiheid! Hij heeft wel eens gevloekt op z'n westersch, en hij heeft wel eens zij-uit gespogen op z'n oostersch. Maar hij urmt en verbittert niet. Men krijgt hem niet zoo gemakkelijk kapot. Hem steunt een groote kracht, die zijn tegenstanders niet kennen. Hij heeft namelijk karakter hetgeen voorkomt dat hij bezwijkt onder zijn kruis. Hem is de redactie van een dagblad aangeboden, als hij het niet langer houden zou en hij op anderen wijze zijn brood moest hebben. Maar hij antwoordde: „het is nog niet noodig. Ik sta nog."

Mijnheer de Voorzitter! Douwes Dekker is door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal in audiëntie ontvangen en heeft de belangen van zijn prachtig Ksatrian-instituut bepleit. D.D. heeft slechts één woord. Wat weten zijn vijanden eigenlijk van hem? Hij is loyaal tot op dezen dag. Ondanks de zonderlinge wijze waarop de samenwerking, hem door Zijne Ex-

cellentie den Gouverneur-Generaal De Graeff toegezegd en geschonken en door hem aanvaard, gevoelt hij zich nog niet ontheven van zijn verplichting om, van zijn kant, nog steeds de bereidheid tot samenwerking te toonen. Hij is loyaler dan ieder ander. Dat heeft het treurige proces bewezen, dat hem straft, in wezen omdat hij die het manuscript van een „wetenschappelijk" en „historisch juist" boek, „met wetenschappelijk oogmerk samengesteld," aan een vertegenwoordiger van de overheid ter goedkeuring aanbood, redelijkerwijze „kon aannemen, dat het toelaatbaar was."

Aan alle kracht is echter een grens gesteld. Als het Ksatrian-instituut bezwijkt, zullen crediteuren voor ver meer dan een ton een veer moeten laten. Onder hen is het gouvernement van Nederlandsch-Indië niet de kleinste. Het is mogelijk, dat diverse onverantwoordelijke ambtenaren zijn ondergang niet te duur gekocht achten met zoo iets als f 20.000—, voor ons is het instituut inderdaad veelvouden daarvan waard, — wijl ongedekt crediet tegenover preferente vorderingen, geheel verloren zullen zijn. Maar wij, die wel verantwoordelijk zijn, die zelfs een uitgave van f 1000 op de begrooting overwegen, staan daar anders tegenover.

Toch Mijnheer de Voorzitter, is dit een geheel wegvallende gedachte bij die aan het voortdurende onrecht, dat dezen mensch en ons Ksatrian-instituut wordt aangedaan door onverantwoordelijke dienaren van onze samenleving wien alle lust in particulier-politieke klopjachten voor eens en voor al behoorde te worden ontnomen. Ik doe in den naam van recht en zedelijkheid een beroep op Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal om gebruik te maken van zijn hooge herstellingsmacht, ten bewijze dat der Regeering recht en moraal boven alles gaan. Er zijn in den staat, elken staat, geen hoogere belangen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou thans enkele woorden willen zeggen over de houding van de overheid ingenomen tegenover de Taman Siswascholen, ook weder als bewijs hoe, instede van steun het particulier initiatief met alle mogelijke middelen wordt tegengewerkt.

Het geldt hier een instelling van immense beteekenis voor ons Indonesiërs niet alleen, omdat de Taman Siswa een van de weinige Indonesische instituten is, geheel drijvende op eigen kracht, zonder een enkele cent steun van welke overheidskas ook en desondanks een bloeiend bestaan leidt. Maar ook om de groote sociale en cultureele beteekenis dezer instituten. Van welk belang deze Taman Siswa voor de Indonesische gemeenschap is, moge blijken uit het aantal scholen; er zijn momenteel 250 instellingen met 12.000 leerlingen en 1.000 onderwijzers.

Het aantal scholen van de Taman Siswa met Westersch lager onderwijs overtreft dat, hetwelk toebehoort aan het gouvernement van Nederlandsch-Indië en bestemd is voor de Indonesische jeugd.

U heeft gezien, Mijnheer de Voorzitter, dat verschillende overheidsinstanties tegenover het Ksatrian-instituut alle middelen te baat hebben genomen om zoo niet het bestaan van dat instituut te vernietigen, dan toch in zeer sterke mate te belemmeren.

Tegenover de Taman Siswa wordt een andere taktiek gevolgd en is de strijdmethode hier overgebracht op zuiver politioneel terrein.

De z.g. „wilde" scholen-ordonnantie schept de mogelijkheid dat politie- en bestuursambtenaren ingeschakeld worden om toezicht uit te oefenen op het onderwijs en de onderwijzers. Het politieke element, tot

voor dien, uitgeschakeld in de beoordeeling van het onderwijspeil of de onderwijzers, is met de totstandkoming van de toezicht-ordonnantie op het particulier onderwijs in ruime mate er in gebracht.

Kennende de activiteit en de vindingrijkheid van het politioneele en bestuursapparaat heeft men met die ordonnantie een strijdmacht tegenover de Taman Siswa gesteld welke met mathematische zekerheid tot het beoogde doel moest leiden en in sommige opzichten ook geleid heeft, nl. het afbreuk doen aan het particulier initiatief op onderwijsgebied.

Onder de algemeene en voor allerlei en velerlei interpretaties vatbare formule van: „in het belang der openbare orde en rust" heeft de overheid de in onderwijszaken absoluut ondeskundige politie- of bestuursambtenaren losgelaten op het z.g. „wilde" onderwijs en mede van het oordeel van die ambtenaren afhankelijk gesteld, of een school al dan niet mag blijven bestaan dan wel of een onderwijzer al dan niet een onderwijsverbod zal moeten krijgen.

De successen zijn dan ook niet uitgebleven.

Het heeft in de jaren 1934/1935 en 1936 geregend van onderwijsverboden. Of met een onderwijsverbod het bestaan van een school al of niet in de waagschaal werd gelegd, was geen punt van overweging, ook niet of men daardoor tientallen van kinderen dupeerde die van onderwijs verstoken werden, nog minder of de onderwijzer met vrouw en kinderen daardoor zijn broodwinning werd ontnomen. Niets van dit al werd of was overwogen.

Laten wij eens even nagaan wat in de enkele controleerbare gevallen de aanleiding was tot het uitvaardigen van een onderwijsverbod, dan wel welke eischen de plaatselijke ambtenaren stelden aan de onderwijsinstituten.

Zij kunnen eenig idee geven van de wijze en de middelen welke gebruikt werden om het optreden tegen de Taman Siswa-scholen te rechtvaardigen.

In Telok Betong werd een onderwijsverbod uitgevaardigd aan 2 onderwijzers omdat deze niet voldeden aan een bevel om den controleur aldaar den militairen groet te brengen.

In Bandjarmasin en Tjepoe werd den onderwijzer verboden op hetzelfde erf te wonen als waarop het schoolgebouw staat, en werd betrokkene medegedeeld dat bij nietverhuizing de school zou worden gesloten.

In Daha werd verboden het portret van Diponegoro op te hangen en beperkte het onderzoek daarnaar zich niet alleen tot de schoollokalen maar strekte zich dit ook uit tot de kamers van de onderwijzerswoningen.

In Ngandjoek mocht de Taman Siswa-vlag niet uitgestoken worden, terwijl daarentegen in andere plaatsen deze eisch niet werd gesteld.

In Argopoero, Probolinggo, werden de bijeenkomsten van de Taman Siswa onderwijzers met politioneele bezoeken vereerd, terwijl het politioneel toezicht aldaar bijzonder scherp was.

Onderwijsverboden werden uitgevaardigd aan onderwijzers van wie men het vermoeden had dat zij lid waren of geweest waren van de P. I. of P. N. I., dan wel dat de onderwijzers omgang hadden met leden of gewezen leden van die vereenigingen.

Ook het gevestigd zijn van een Taman Siswaschool dicht bij het clubhuis van P. N. I. was aanleiding tot optreden en ingrijpen.

Het openen van de school op 31 Augustus voor het in orde maken van de achterstand in de administratie dito dito.

Kortom alle scherpzinnigheid, alle vindingrijkheid welke wantrouwende breinen kunnen opleveren en bedenken, waren motieven om tegenover de z.g. „wilde" scholen op te treden en deze te vervolgen met alle mogelijke maatregelen, welke ten doel hebben de school te benadeelen dan wel haar bestaan onmogelijk te maken.

Als staaltje van optreden haal ik aan het geval, waaromtrent door den heer Iskandar Dinata een schriftelijke vraag werd ingediend aan de Regeering op 19 October 1936, waarin erop gewezen werd, dat twee leerlingen van de Taman Siswaschool te Sitoebondo in opdracht van den regent van de inrichting werden verwijderd op grond van het feit, dat bij die kinderen nationalistische liederen werden aangetroffen, ofschoon deze niet op school waren geleerd. Op 7 Juni 1937 werd door de Regeering op die vraag geantwoord en o.a. medegedeeld, dat de kinderen met 1 December wederom de school mochten bezoeken. Maar intusschen zijn de kinderen van October tot December van onderwijs verstoken gebleven en is de schrik voor de Taman Siswascholen er in gebracht.

Deze opsomming is niet uitputtend, zij is met vele andere gevallen aan te vullen. Ik herinner slechts aan het voorgevallene met de Taman Siswaschool te Soekaboemi, waar het zitten tegenover een mantri-politie met gekruiste beenen mede aanleiding werd tot een onderwijsverbod.

De door mij aangehaalde houding van de overheid tegenover de Taman Siswa schijnt thans eenigszins getemperd te worden doordat er van het departement een circulaire schijnt uitgegaan te zijn om tegenover de Taman Siswa een meer gematigde houding aan te nemen. Ook ten departemente vond men de houding van de politie en van het bestuur waarschijnlijk wat al te bar, vandaar de uitnoodiging tot matiging, ook al doordat men inzag dat met dergelijke systemen en praktijken de Taman Siswa niet kapot gemaakt kan worden. Integendeel, de groei der Taman Siswa gaat rustig door, ondanks allerlei moeilijkheden.

Blijkbaar op grond van deze circulaire heeft de gouverneur van Oost-Java gebruik gemaakt van zijn recht om het onderwijsverbod van enkele onderwijzers in te trekken, doch het door de toezichtordonnantie gestichte kwaad is natuurlijk niet goed gemaakt. De bewoordingen van de circulaire schijnen voorts dusdanig te zijn, dat het geheel aan de bestuursambtenaren wordt overgelaten, in hoeverre zij al dan niet van de daarin vervatte bevoegdheden gebruik willen maken.

Ik zou dan ook gaarne zien, dat de bedoelde circulaire aan den Volksraad werd overgelegd.

Er wie garandeert, dat er straks niet weder een opleving komt in de actie en den ijver van de bestuurs- en politieambtenaren?

Zoolang de toezicht-ordonnantie op het particulier onderwijs bestaat, hebben de politie- en bestuursambtenaren het recht, ja zelfs den plicht, zich in te laten met alle mogelijke zaken, de particuliere scholen betreffende. De circulaire van den directeur moge tijdelijk matiging brengen, vandaag of morgen, als men de circulaire vergeten heeft, dan wel een ander beleid wordt aangekondigd, herhaalt zich hetzelfde spelletje met al den aankleve van dien.

Het eenige middel daartegen is: òf de ordonnantie intrekken dan wel een dusdanige wijziging aanbrengen, dat alleen onderwijsautoriteiten zich met het particulier onderwijs mogen bemoeien. Niemand is tegen toezicht op het particulier onderwijs; het is noodig en gewenscht, doch men

roepe een toezicht in het leven, dat deskundig is niet alleen, doch ook vrijheid heeft om een oordeel uit te spreken los van het gouvernementeele schema, zoodat afwijking hiervan nog niet beteekent, dat het gegeven onderwijs niet deugt.

Ten aanzien van de kindertoelagen voor kinderen, de Taman Siswa bezoekende, het volgende.

Een van de eischen is, dat de ongesubsidieerde scholen naar het oordeel van den directeur van Onderwijs niet in belangrijke mate afwijken van de gouvernementeele of gesubsidieerde scholen.

Op grond van dezen eisch zou de Taman Siswa nooit in aanmerking kunnen komen, omdat de Taman Siswa een eigen leerplan heeft geheel afwijkende van het gouvernementeele. Desondanks geeft het bezoeken van enkele Taman Siswa-scholen onder anderen, die te Tjiandjoer, Djokja, Semarang en enkele andere recht op kindertoelage. Het waarom is ook de Taman Siswa-leiding duister. De Taman-Siswa-leiding stelt zich ten aanzien van de kindertoelage op een passief standpunt hetgeen begrijpelijk is na de lijdensgeschiedenis op dit gebied.

Bovendien kan de Taman-Siswa-leiding discriminatie in haar scholen ten aanzien van de kindertoelage niet aanvaarden, doordat zij een algemeen leerplan heeft, dat door alle scholen gevolgd moet worden.

Indien voor leerlingen van enkele Taman-Siswa-scholen reeds kindertoelagen zijn verstrekt, gaat het niet aan voor leerlingen van andere Taman-Siswa-scholen die toelage niet te verleenen, aangezien, zooals gezegd, de scholen van de Taman-Siswa een uniform leerplan hebben.

Tot slot een tweetal korte punten.

Naar verluidt zou op initiatief van het Departement van Onderwijs een circulaire door den procureur-generaal zijn verzonden aan de plaatselijke bestuursambtenaren met de opdracht om te verbieden, dat portretten van Diponegoro, Ir. Soekarno e.a. figuren in de schoollokalen worden opgehangen.

In de eerste plaats vraag ik, of dit juist is en zoo het juist mag zijn, welke motieven ertoe hebben geleid en of de circulaire aan den Volksraad overgelegd kan worden.

Mij wordt voorts het volgende medegedeeld.

Op elke school, dus ook op de Taman-Siswa wordt les gegeven in geschiedenis. Zoo heeft de leiding van de Taman-Siswa het noodig geoordeeld een boek over de geschiedenis van Java en den Java-oorlog samen te stellen als handleiding voor de onderwijzers bij het onderwijs op de scholen. Dit boek is samengesteld uit gegevens, aan Javaansche bronnen ontleend.

De leiding van de Taman-Siswa zou, voordat tot drukken werd overgegaan, omtrent dit boek de meening van het Departement van Onderwijs gevraagd hebben, via den adviseur voor Inlandsche Zaken. Het advies van het Departement zou geweest zijn, dat het bezwaar maakte tegen uitgifte van het geschiedenisboek omdat het Departement van oordeel is, dat de Java-oorlog den kinderen herinneringen aan een bloedige opisode bijbrengt.

Ik zou willen vragen of mijn weergave juist is, aangezien de aangevoerde motieven mij zwak voorkomen.

In de eerste plaats bevatten alle geschiedenisboeken episoden uit den Java-oorlog en zou men, consequent redeneerende, ook die boeken uit de scholen moeten verwijderen en het onderwijs betreffende de vestiging der

Nederlanders op Java, den daarop gevolgden Java-oorlog, kortom alle oorlogsperioden in deze kolonie zou verboden moeten worden, hetgeen natuurlijk niet vol te houden is.

In de tweede plaats spreekt het vanzelf, dat op de Taman-Siswa-school doorgegaan wordt met het geven van lessen in de geschiedenis, ook van den Java-oorlog.

Bij gemis van een handleiding moet elke onderwijzer zijn geschiedenisles geven aan de hand van gegevens die hij zelf verzameld heeft of aan de hand van dictaten.

Het nadeel bij gemis aan een handleiding springt duidelijk in het oog, als men bedenkt dat alle contrôle op de onderwijzers gemist wordt in de wijze waarop die geschiedenis wordt gegeven en ook wat erbij gezegd en verteld wordt, terwijl juist bij het bestaan van een handleiding men een openbaar contrôlemiddel heeft, hoe en op welke wijze de geschiedenisles behoort te worden gegeven.

Ik dring en daarom op aan dat het onderwijs-departement, zijn beslissing in deze wijzigt, opdat het mogelijk wordt dat geschiedenisles wordt gegeven aan de hand van controleerbare gegevens, hetgeen ongetwijfeld in het belang is zoowel van de kinderen als van het onderwijs.

De VOORZITTER: De heer Thamrin heeft gezegd, dat het departement de officieele aankondiging van het woord „erkenning" bij circulaire verboden heeft, omdat er „rechtstreeksche misleiding van het publiek" mede geschapen zou worden. Zijn dit de woorden uit het departementsschrijven?

De heer THAMRIN: Ja, Mijnheer de Voorzitter, die woorden staan in den brief van de Regeering.

De heer IDENBURG, directeur van Onderwijs en Eeredienst (28ste Vergadering — Vrijdag 6 Augustus 1937).

Thans kom ik tot de rede van den heer Thamrin.

Het betoog van dit geachte lid komt feitelijk hierop neer, dat er zijns inziens in de practische uitvoering van het regeeringsbeleid wel een groot gebrek aan waardeering of, beter gezegd, een zekere systematische tegenwerking kan worden waargenomen van dàt particuliere onderwijs, dat uit het volk zelf is voortgekomen en dat anders is geconstrueerd dan het gouvernementsonderwijs.

De heer Thamrin ziet symptomen van deze negatieve houding tegenover dit onderwijs in de eerste plaats in het huidige systeem van de kindertoelageregeling, volgens welk systeem, behoudens enkele uitzonderingen, alleen scholen, geconstrueerd naar gouvernementsmodel, de voorwaarde opleveren om kindertoelage te ontvangen. In de tweede plaats noemde de heer Thamrin de houding, aangenomen tegenover den leider van het Ksatrian-Instituut; en in de derde plaats de bejegening, welke de Taman Siswascholen van overheidswege zouden hebben ondervonden.

De heer Thamrin heeft gevraagd om bij de beantwoording hem niet te wijzen op voorschriften enz., welke reeds lang opgehouden hebben indruk

op hem te maken. In dit opzicht kan ik den geachten spreker aanstonds gerust stellen; de Regeering neemt de woorden van den heer Thamrin te ernstig, dan dat Zij zelf in een dergelijke beantwoording voldoening zou vinden.

De Regeering zal zelfs niet een poging ondernemen om alles, wat door den heer Thamrin naar voren is gebracht punt voor punt te bestrijden en aan te toonen, dat in al die gevallen het gelijk misschien toch wel aan haar zijde was. Dat Zij dezen weg niet volgt is niet, omdat de Regeering er zich van bewust zou zijn, dat er bij de door den heer Thamrin vermelde feiten verscheidene zouden zijn, welke het licht der publiciteit niet kunnen verdragen. Wanneer er fouten mochten zijn gemaakt, is de Regeering gaarne bereid om die te erkennen, omdat Zij nòch aan zich nòch aan haar organen het merk der onfeilbaarheid zou willen opdrukken.

Maar het gaat er thans vooral om Mijnheer de Voorzitter — en ik geloof dat de heer Thamrin dit wel met mij eens zal zijn — om helderheid te verkrijgen ten aanzien van een zaak, welke dit geachte lid kennelijk ter harte gaat. Want de Regeering wil de rede van den heer Thamrin niet in de eerste plaats zien als een welsprekende poging om door een scherpzinnige ordening en eenzijdige belichting van de feiten de Regeering of haar organen in gebreke te stellen, maar veeleer als een uiting van groote bezorgdheid over een zaak, welke hem na aan het hart ligt.

En al zal er tusschen de Regeering en het geachte lid in vele opzichten wel een verschil van visie blijven bestaan, zoo hoop ik toch den heer Thamrin ervan te overtuigen, dat er eenerzijds geen grond behoeft te bestaan voor de vrees voor een systematische tegenwerking van het onderwijs, waarop de spreker doelde, maar er anderzijds voor de Regeering bepaalde normen bestaan, welke Zij onder alle omstandigheden zal moeten handhaven.

In de eerste plaats wil ik dan beginnen met een misverstand uit den weg te ruimen, waarvan de rede van het geachte lid hier en daar blijk gaf.

De heer Thamrin ziet blijkbaar een tegenstelling tusschen de politiek der Regeering en die van de haar ondergeschikte uitvoerende instanties. Een dergelijke tegenstelling bestaat er niet, want nog afgezien daarvan, dat de meeste maatregelen van politieke beteekenis niet buiten voorkennis der Regeering om worden genomen, kan de Regeering nimmer de verantwoordelijkheid van zich schuiven voor hetgeen door haar organen wordt gedaan.

In de tweede plaats wil ik in verband met de hier besproken materie nog eens met nadruk wijzen op enkele beginselen, welke voor de Regeering vaststaan en waarmede geen transigeeren mogelijk is. Deze beginselen zijn niet nieuw en zij zijn ook in deze zaal meer dan eens uitgesproken, maar het is gewenscht om ze hier nog eens uitdrukkelijk uiteen te zetten, teneinde een beoordeeling van de houding der Regeering in de door den heer Thamrin vermelde gevallen gemakkelijker te maken.

Een van deze beginselen is, dat onder geen voorwaarde politiek op de school is toegelaten en een tweede, hiermede verwant is, dat uit de school behoort te worden gebannen alles, wat haat en wrevel kan zaaien tusschen de bevolkingsgroepen hier te lande.

Het is wel haast onnoodig, om toe te lichten, waarom de Regeering aan deze beginselen zoo streng de hand moet houden. Een enkele opmerking wil ik echter niet achterwege laten.

Ik geloof, dat ik in deze zaal niets nieuws zeg, wanneer ik erop wijs hoe uiterst moeilijk het is, om zich in vraagstukken van staatkundigen en maatschappelijken aard een wezenlijk bezonken oordeel te vormen, dat niet alleen de persoonlijke wenschen, maar ook het verstand en het geweten bevredigt. Hoeveel kennis van zaken, hoeveel innerlijke rijpheid is er niet noodig om tot een dergelijk oordeel te geraken en hoe vaak ontdekt men dan toch niet, dat men zich onbewust heeft laten leiden door eigen wenschen en begeerten en door lagere gevoelens, en niet door een bezonken redelijke overweging, door een open oog voor anderer belangen en overtuiging, en door de hoogere functies van het geweten. Ieder, die den moed heeft zichzelf critisch te beschouwen, zal over deze teleurstellende ervaring kunnen meespreken.

Wie in dit opzicht dan ook tot zelfcritiek komt, beseft hoe onverantwoordelijk het is de onrijpe jeugd in dit strijdperk te trekken. Instede van de in de jeugd aanwezige energieën rustig te laten rijpen en te ontwikkelen tot bruikbare opbouwende krachten, worden zij te vroeg ingezet, tot schade van andere geestelijke functies en karaktereigenschappen, welke in die periode van het leven moeten worden ontwikkeld. Het is onverantwoordelijk, èn uit staatkundig oogpunt èn uit maatschappelijk oogpunt om onervaren en onrijpe jongelieden te betrekken in vraagstukken en conflicten, waarvan de wijde strekking en de ernst zelfs door ouderen vaak onvoldoende worden doorzien.

Dit is te erger, wanneer dit alles nog gepaard gaat met het scheppen van een sfeer van wantrouwen tegen de bestaande overheid en van tegenstelling tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Men kweekt op deze wijze onevenwichtige menschen, zonder zelfcritiek, ongeschikt voor wezenlijk opbouwenden arbeid, omdat zij al in hun jonge jaren er toe gebracht zijn om hun psychische energie te verbruiken in dingen, die hun redelijk bevattingsvermogen ver te boven gaan, instede van deze te trainen voor de taak van den reëelen dagelijkschen arbeid.

Deze dagelijksche arbeid in de maatschappij, waarbij de man de verantwoordelijkheid aanvaardt voor een eigen gezin, levert ten slotte den eenigen degelijken grondslag voor een meer gerijpt oordeel over de belangen van staat en volk.

Om deze redenen, welke nog met anderen zouden kunnen worden vermeerderd, zal de Regeering zich met beslistheid blijven keeren tegen alles, wat in de school een instrument wil zoeken om de jeugd te betrekken in, of voor te bereiden op politieke actie.

Dit is geen fascisme, integendeel, dit is een zuiver uitvloeisel van de democratische gedachte. De democratie immers wil in een ordelijke geweldlooze sfeer zooveel mogelijk vrijheid laten aan de m o n d i g e burgers van den staat, om op deze wijze de wezenlijk opbouwende maatschappelijke potenties langs natuurlijken weg de kans tot ontwikkeling te geven. Maar juist daarom is het voor haar een levenskwestie om èn gewelddadige actie èn den inzet van o n m o n d i g e n te keeren.

Tegen den achtergrond van deze overtuiging der Regeering moet men ook zien haar optreden tegenover hen, die den ernst van dit beginsel niet blijken te begrijpen. Het is duidelijk, dat de Regeering, wanneer Zij dit kwaad werkelijk wil weren, niet telkens mag afwachten of er zich op een school sprekende feiten voordoen van schadelijke politieke actie. Voor het

constateeren van dergelijke feiten zouden trouwens de meest geslepen — en dus de gevaarlijkste — politieke drijvers zich wel weten te hoeden. Het is eveneens duidelijk dat de der overheid bekende mentaliteit van een leeraar of onderwijzer zeer degelijk gewicht in de schaal zal leggen bij de waardeering van feiten, welke met betrekking tot diens houding op school bekend worden. De leeraar en de onderwijzer hebben zoo volop gelegenheid, om in allerlei vormen een zekeren geest te scheppen bij de leerlingen, dat de Regeering wel gedwongen is gewicht te hechten aan a l l e uitingen van hen, die vroeger reeds van een aan het bestaand staatsgezag of een aan Nederland vijandige mentaliteit duidelijk hebben doen blijken.

Ik kom thans vanzelf tot de kwestie van den leider van het Ksatrian Instituut, welke de heer Thamrin hier met nadruk naar voren heeft gebracht. De geachte spreker heeft den persoon van den heer Douwes Dekker wel sterk in zijn betoog betrokken. De Regeering zal hem op dezen weg niet volgen, omdat het zeker niet haar bedoeling is om hier in debat te treden over de vraag of de visie van den heer Thamrin op den persoon van den heer Douwes Dekker wel geheel gedekt wordt door de feiten. De Regeering zal volstaan met uiteen te zetten, dat hetgeen geschied is met den heer Douwes Dekker, gezien tegen den achtergrond van de zooeven genoemde beginselen, gemotiveerd was en dat niet behoeft te worden gedacht aan een systematische actie tegen den leider van het Ksatrian Instituut en nog minder aan een poging om dit instituut langzaam aan dood te drukken.

De heer Thamrin vermeldt nu een lange reeks van vexatoire handelingen, door allerlei ambtelijke organen tegen den heer Douwes Dekker en zijn scholen toegepast. Hij stelt het voor, alsof allerlei instanties en diensten hier naar een, op een bepaald doel gericht, plan gezamenlijk zijn opgetreden. Mijnheer de Voorzitter! Een aantal van deze kortelijks vermelde feiten kan ik niet thuis brengen, maar één ding staat wel vast dat het verband, hetwelk hier tusschen deze feiten wordt gelegd en de wijze, waarop zij zijn vermeld, een beeld opleveren, dat in strijd is met de werkelijkheid. Wanneer de beschuldiging niet zoo ernstig was, zou deze schildering van een subtiele samenwerking tusschen bestuur, parket, departement, onderwijsinspectie, belastingdienst, justitie en deurwaarders nauwelijks kunnen nalaten den zin voor humor te prikkelen van iederen insider in het ambtelijk apparaat, die uit een dagelijksche ervaring weet, hoe moeilijk het is, dit groote mechanisme van geheel verschillende diensten gecoördineerd te laten werken. En een dergelijke verfijnde samenwerking zou zich hebben geconcentreerd alleen om den leider van het Ksatrian Instituut! Een dergelijke veronderstelling wijst wel op een zeer onjuisten kijk èn op de taktiek der Regeering, èn op de functionneering van het ambtelijk mechanisme.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, er zijn enkele duidelijke maatregelen op den heer Douwes Dekker toegepast en deze wil ik hier in het kort vermelden en toelichten.

Over het politiek verleden van den heer Douwes Dekker behoef ik hier niet uit te weiden; dit is bekend en ik geloof niet, dat er de Regeering een verwijt van kan worden gemaakt, wanneer Zij op dezen grond altijd waakzaam blijft tegenover den leider van het Ksatrian Instituut. Deze heeft trouwens nooit ontkend, dat zijn waardeering van de bestaande verhoudingen in den grond niet is veranderd.

In 1924 bleek de heer Douwes Dekker bij zijn onderwijs aan de schooljeugd een zoo eenzijdige en rechtstreeks tegen de Nederlanders en het Nederlandsche gezag gerichte voorlichting te geven, dat hij daarvoor bij het hoofd van gewestelijk bestuur ter verantwoording werd geroepen. De heer Douwes Dekker heeft toen beloofd, nimmer meer les te zullen geven in de vakken geschiedenis en aardrijkskunde.

Niettegenstaande den twijfel, welken de Regeering moest koesteren ten aanzien van de mentaliteit van den leider van het Ksatrian Instituut, bleek Zij in 1926 bereid, om aan de Hollandsch-Inlandsche school van dit instituut subsidie te verleenen, omdat Zij meende in de aanvraag om subsidie een symptoom van een veranderde houding te zien.

Een jaar later werd gerapporteerd, dat de heer Douwes Dekker toch lessen gaf in geschiedenis en aardrijkskunde. De heer Douwes Dekker ontkende dit, ontkende echter eveneens, dat hij in dit opzicht een belofte had gedaan, doch verzocht tegelijkertijd om toestemming tot het geven van deze lessen, hetgeen werd geweigerd. De Regeering achtte geen termen aanwezig om den heer Douwes Dekker van zijn gegeven belofte te ontslaan, ook al, omdat inmiddels weder een aan duidelijkheid niet te wenschen overlatende publicatie had plaats gehad in de Soeloeh Indonesia Moeda over Dipo Negoro. Wèl ontkende de heer Douwes Dekker aan deze publicatie schuldig te zijn: het was, volgens zijn zeggen, een geschrift van hem van ouderen datum, dat hij aan Ir. Soekarno had gegeven en dat deze nu, zonder zijn voorkennis, had gepubliceerd. De Regeering heeft deze verklaring aanvaard, heeft daarop dan ook niet nader met een algeheel onderwijsverbod gereageerd, maar Zij mocht niet nalaten, gezien den nauwen band tusschen den heer Douwes Dekker en Ir. Soekarno, daarin toch een aanwijzing te zien, dat Zij zich omtrent de mentaliteit van den schrijver geen illusies mocht maken.

In 1933 werd de subsidieverhouding met het Ksatrian Instituut verbroken, aangezien daar een voor het land geldelijk nadeelige ontduiking van de subsidiebepalingen werd geconstateerd. In ditzelfde jaar demonstreerde de heer Douwes Dekker wederom duidelijk, hoe hij over de bestaande verhoudingen denkt en welke consequenties hij daaruit trekt ten aanzien van zijn school, door op den herdenkingsdag van Willem den Zwijger zijn scholen niet te sluiten, zulks, omdat, naar zijn zeggen, hij dit dan ook zou moeten doen voor Dipo Negoro: een houding, Mijnheer de Voorzitter, welke logisch voortvloeit uit zijn visie op de bestaande verhoudingen, maar welke de Regeering toch moeilijk anders kon uitleggen, dan als een symptoom van de negatieve instelling van den heer Douwes Dekker tegenover alles wat Nederlandsch is.

In 1934 werd naar aanleiding van anti-Westersche uitlatingen den heer Douwes Dekker medegedeeld dat, indien het geven van onderwijs te eeniger tijd door hem zou worden hervat, ernstig zou worden overwogen, jegens hem het verbod tot het geven van onderwijs voor onbepaalden tijd uit te vaardigen.

(De heer Thamrin: Welke uitlatingen bedoelt U?)

Uitlatingen naar aanleiding van de Lombokherdenking. Ik vertel ook alleen, dat hem toen die mededeeling is gedaan.

In 1935 begon de heer Douwes Dekker weder met onderwijs te geven.

In datzelfde jaar werden wederom uitlatingen geconstateerd in geschiedenisdictaten, welke geen ander effect konden hebben dan het zaaien van gevoelens van wrevel tegen de Hollanders in de harten der leerlingen. Deze passages zijn daarop door den heer Douwes Dekker geschrapt.

In 1936 werden publicaties geconstateerd in de Sin Tit Po en Siang Po, afkomstig van 2 leerlingen van de journalistenschool van den heer Douwes Dekker, waaruit een ongewenschte politieke tendens naar voren trad. De heer Douwes Dekker ontkende aanvankelijk hiermede iets uit te staan te hebben. Later, toen hij de bewuste artikelen onder de oogen kreeg, herinnerde hij zich, dat het hier ging om opstellen, gemaakt aan de hand van door hem zelf opgegeven punten. Buiten medeweten van de leerlingen waren deze opstellen door den heer Douwes Dekker naar de genoemde dagbladen gestuurd.

In 1936 valt eveneens de publicatie van het boek, waarvoor tegen hem een strafvervolging werd ingesteld. De daarmede verband houdende feiten zijn voldoende bekend, dan dat het noodig zou zijn daarop thans in den breede in te gaan. Niet bekend is wellicht, dat, vóórdat tot vervolging werd overgegaan, van de zijde van het parket aan den heer Douwes Dekker de raad is gegeven de geïncrimineerde passages door vervanging van bladzijden of door overplakking, uit den tekst te verwijderen. Eerst toen de heer Douwes Dekker dit weigerde, omdat hij vond dat het gouvernement de financieele consequenties daarvan op zich diende te nemen, is tot vervolging besloten.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien den ernst, welke de Regeering moet maken met de beginselen betreffende de politiek op de school en een op verscherping der tegenstellingen ingesteld onderwijs, mag de conclusie zeker niet zijn, dat te vroeg de conclusie is getrokken, dat de heer Douwes Dekker niet de geschikte mentaliteit bezit om de jeugd te onderwijzen. Uiteraard kan men van meening verschillen aangaande de waardeering der hier vermelde feiten, maar men kan niet hieruit concludeeren, dat er een stelselmatige actie tegen den heer Douwes Dekker heeft plaats gehad. Stelt men zich op de plaats van hen, die verantwoordelijk zijn voor de openbare orde en daarom de taak hebben, een daarmede niet strookend onderwijs te voorkomen, dan zou men óók kunnen zeggen, dat men wel zeer lang geaarzeld heeft om tegen den heer Douwes Dekker op te treden. Ik begrijp wel dat de heer Thamrin deze visie niet zal deelen ; ik wil er slechts zijn aandacht op vestigen dat ook een andere interpretatie van de feiten dan de zijne mogelijk is en in ieder geval moge hij hieruit afleiden, dat van een systematische actie geen sprake is geweest en zeker niet tegen het Ksatrian-instituut als zoodanig.

In dit verband wijs ik er nog op dat de moeilijkheden, welke zijn gerezen ten aanzien van den naam van de handelsopleiding van het Ksatrian-instituut een niet te vermijden gevolg zijn van de bepalingen betreffende de naamvoering in de toezichtordonnantie. Dat in het onderhavig geval de gedwongen naamwijziging voor het Ksatrian-instituut onaangenaam was, geeft de Regeering toe, maar Zij ziet geen weg om aan deze consequentie te ontkomen van een wettelijk voorschrift, dat overigens in het algemeen in het belang van de bescherming van het publiek tegen misleiding niet kan worden gemist. Ook de door den heer Thamrin gebezigde uitdrukking van „boycot" van het nationaal handelscollegium geeft den toestand niet juist

weer. Het geachte lid doelt hier op een door den vorigen directeur van Onderwijs en Eeredienst uitgevaardigd verbod aan de verschillende gouvernementsscholen, om tusschenkomst te verleenen voor de verspreiding van propagandageschriften voor het Handelscollegium. Mijnheer de Voorzitter! Deze tusschenkomst is nooit anders geweest dan een vriendelijkheid; wordt deze volkomen onverplichte medewerking gestaakt, dan beteekent dit nog geen boycott, maar enkel en alleen dat het gouvernement de verantwoordelijkheid voor de medewerking aan een dergelijke propaganda niet langer wenscht te dragen.

(De heer Thamrin: Het Ksatrian-instituut is daar speciaal met name genoemd!)

Mag ik even doorgaan? Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, zal in het algemeen in de toekomst het verleenen van hulp bij de verspreiding van reclamegeschriften voor ongesubsidieerde particuliere opleidingsinrichtingen worden gestaakt. Het is gebleken dat in dit opzicht een ongeordende toestand bestond, in dien zin dat aan de schoolhoofden werd overgelaten om te bepalen of en in hoever zij aan dergelijke reclame zouden medewerken. Het is echter in beginsel onjuist dat op gouvernementsscholen propaganda wordt ondersteund voor inrichtingen, waarvoor het land zelf niet verantwoordelijk is.

In het vervolg zal de tusschenkomst door de schoolhoofden niet meer mogen worden verleend tenzij daartoe van het departement speciale toestemming is ontvangen, een toestemming, welke alleen zal worden gegeven wanneer het departement ook ten volle kan instaan voor de juistheid en wenschelijkheid van de reclame.

(De heer Thamrin: Van wanneer dateert die circulaire?)

Zij is pas door mij uitgevaardigd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop in het vorenstaande duidelijk te hebben gemaakt, dat de heer Thamrin in dé houding van de Regeering en haar organen tegenover den heer Douwes Dekker in geen enkel opzicht een uiting mag zien van een systematisch streven om dit eigen wegen volgend onderwijs te onderdrukken. Een dergelijk streven bestaat bij de Regeering werkelijk niet. Wel geeft de Regeering toe, dat door de huidige kindertoelage, speciaal door de enge bepalingen betreffende den aard van het onderwijs, de ambtenaren-ouders, wier kinderen een onderwijs volgen dat afwijkt van het gouvernementstype, in veel gevallen in een nadeelige positie komen.

De Regeering erkent de nadeelen welke verbonden zijn aan het feit dat tusschen twee volkomen ongelijksoortige regelingen als de kindertoelageregeling en de toezicht-ordonnantie, een mechanisch verband is gelegd. Hier past ook de erkenning, Mijnheer de Voorzitter, dat inderdaad in één geval aan den procureur-generaal is gevraagd of de vergunning tot naamvoering om politieke redenen wel kon worden verleend. Hier zijn inderdaad ten onrechte twee elementen van de toezichtordonnantie met elkaar vermengd.

(De heer Thamrin: Voor die verklaring ben ik zeer verplicht.)

De Regeering is daarom bereid — en hieruit moge de heer Thamrin tevens een nieuw bewijs zien van den ernst der uitspraak dat de Regeering het door hem bedoeld particulier onderwijs niet wil tegenwerken — Zij is

daarom bereid, om ernstig te overwegen of de kindertoelage-regeling niet kan worden herzien in dier voege, dat het verband tusschen de toekenning der toelage en den aard van de school, welke door de ambtenaars-kinderen wordt bezocht, geheel wordt losgemaakt.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat hiermede het voornaamste bezwaar van den heer Thamrin uit den weg zou zijn geruimd.

Het particulier onderwijs wordt dan niet er toe gebracht om de vergunning tot naamvoering aan te vragen, teneinde de toekenning van kindertoelage voor zijn leerlingen mogelijk te maken en het Departement van Onderwijs en Eeredienst behoeft, bij de beoordeeling of een school al dan niet een officieele benaming mag voeren, niet tevens rekening te houden met het feit dat weigering van de vergunning aanstonds terugslaat op de financieele positie van de ambtenaren-ouders der leerlingen. De toestand wordt daardoor in alle opzichten zuiverder.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Inderdaad!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het door een zuivering van dezen toestand vanzelf ook gemakkelijker zal zijn om bij de vergunning tot naamvoering een ietwat zuiverder maatstaf aan te leggen en in ieder geval te vermijden het euvel, dat de heer De Hoog op het oog had, n.l. dat zgn. „erkende" scholen een misleidende reclame maken met deze zgn. „erkenning".

(De heer Thamrin: Wanneer kunnen wij die nieuwe regeling tegemoet zien?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hierop geen antwoord geven omdat een dergelijke regeling nog technisch moet worden voorbereid.

In hetgeen ik hiervoren zeide zullen ook de heer Soangkoepon en mevrouw Razoux Schultz beantwoording gevonden hebben van hun opmerkingen over de kindertoelageregeling.

29ste Vergadering — Maandag 9 Augustus 1937.

De heer THAMRIN: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mijn voldoening uit te spreken over den geest en den toon van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs. Hoewel er nog meeningsverschillen bestaan op een belangrijk gebied, meen ik toch een tegemoetkomenden en vooruitstrevenden geest beluisterd te hebben in zijn rede en den oprechten wensch om het door hem geleide departement te zuiveren van ongewenschte of politieke beïnvloeding. Hiernaast past nog een waardeerend woord voor de royale erkenning door den geachten Regeeringsgegemachtigde voor gemaakte fouten dan wel van onjuist gebleken optreden.

Ik vertrouw, dat straks ten aanzien van het ongesubsidieerd particulier onderwijs grooter opheldering zal komen, indien mijnerzijds nadere inlichtingen gegeven worden op de punten welke door den Regeeringsgemachtigde naar voren zijn gebracht en welke in mijn volgend betoog behandeling zullen vinden.

Evenals in eersten termijn zal ik de door mij te behandelen stof verdeelen in drie groepen en zal ik die indeeling omschrijven met dezelfde woorden als die van den geachten Regeeringsgemachtigde, nl.

1. het huidige systeem van de kindertoelageregeling;
2. de houding aangenomen tegen den leider van het Ksatrian Instituut en
3. de bejegening van de Taman Siswa scholen van overheidswege.

Mijnheer de Voorzitter! Voor het open oor dat de geachte Regeeringsgemachtigde blijkt te hebben gehad voor onze algemeene grief ten aanzien van de vaak averechts werkende kindertoelageregeling en voor de toezegging dat daarin verandering ten goede zal komen, kan hij, en met hem de Regeering, van onze voldoening verzekerd zijn. Niet minder voor de erkenning door de Regeering dat de departementale beoordeeling van het particulier onderwijs in de nabije toekomst losgemaakt en gezuiverd zal worden van politieke invloeden. De voldoening, welke wij over deze ruiterlijke erkenning van gemaakte fouten in het verleden gevoelen, is groot. Ik geef den directeur van Onderwijs hierbij dan ook de verzekering, dat hij, op den nu ingeslagen weg naar een niet-politiek beïnvloed onderwijs, om het nu in ruimen zin samen te vatten, voortgaande, op mijn medewerking in dit college zal mogen rekenen.

Erkentelijk ook ben ik voor de verzekering van den directeur van Onderwijs, dat

> „er geen grond behoeft te bestaan voor de vrees voor een systematische tegenwerking van het ongesubsidieerde particuliere onderwijs",

welke uiting, gelezen in het verband van een andere passage, een mooi perspectief opent. Ik bedoel deze passage in de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde:

> „Het is zoo uiterst moeilijk om zich in vraagstukken van staatkundigen aard een oordeel te vormen dat niet alleen de persoonlijke wenschen maar ook het verstand en het geweten bevredigt. Hoe vaak ontdekt men niet, dat men zich heeft laten leiden door eigen wenschen en begeerten en door lagere gevoelens, zonder open oog voor andere belangen en overtuiging en door de hoogere functies van het geweten."

Ik wil elk woord hiervan onderschrijven, en waar in die woorden de levensbeschouwing van dezen Regeeringsgemachtigde zich weerspiegelt, heb ik vertrouwen dat de samenwerking met hem des te harmonischer en des te gemakkelijker zal zijn. Dat onder geen voorwaarde politiek op de school behoort te zijn, onderschrijven wij allen. Maar dan behoort de politiek ook gebannen te worden uit alle scholen zonder onderscheid en dienen ook alle op de openbare en gesubsidieerde scholen gebruikt zijnde leerboekjes gezuiverd te worden van alle politieke beïnvloeding, vooral de geschiedenisboekjes. Het moet bijv. uit zijn, dat een figuur als Dipo Negoro smalend wordt besproken als een muiter en „verrader". Wil men de grootheid van deze figuur, waarop elk volk trotsch zou zijn, niet erkennen uit overweging dat er geen politiek op de school zal zijn, zoo onthoude men zich van politieke beïnvloeding door verguizing, als uiting van de veroordeelde „lagere gevoelens" en uit gehoorzaamheid aan de „hoogere functies van het geweten". Een van de „bepaalde normen" van den geachten Regeeringsgemachtigde is voorts, dat het onderwijs niet mag dienen om „tegenstelling tusschen de verschillende bevolkingsgroepen" te kweeken. Maar hoe rijmt deze norm zich met zinnen uit taalboekjes als deze:

> „De Inlander wijkt uit voor den Europeaan. Mijn huid is blank, de Javaan is bruin. Als een Inlander met een Arabier handel drijft, is de eerste doorgaans het kind van de rekening."

en tenslotte:

„De dappere soldaten trekken naar Atjeh om den vijand te overwinnen. De vijand kwam terug als een dief in den nacht."

De dappere soldaten, Mijnheer de Voorzitter, zijn de met repeteerkarabijnen bewapende soldaten van het Ned.-Indische leger, die tegenover de klewangdragende Indonesiërs worden gesteld, terwijl met den vijand, die als een dief in den nacht terugkwam, de patriotten van Atjeh bedoeld worden, die niets anders gedaan hebben dan heldhaftig strijden voor hun geboortegrond.

Ook de katholieke en christelijke en z.g. neutrale geschiedenisboekjes, die bladzijde aan bladzijde de eigen politieke visie intrechteren, dienen dan verboden te worden.

Voorts verbiede de Regeering dat een Soeltan Agoeng van Mataram als een laffe wreedaard en misdadiger wordt geteekend, die hij niet was.

(De heer Kerstens: Wilt U niet wat voorbeelden geven uit die katholieke geschiedenisboekjes?)

Ik heb geen tijd om op interrupties in te gaan en zal ondershands wel voorbeelden geven.

Mijnheer de Voorzitter, voor een zuivering van het onderwijs van politieke tendenzen, zou groot en cultureel werk te doen zijn om de Indonesische scholen van alle, al of niet gecamoufleerde politieke beïnvloeding te louteren. Dat

„uit de school behoort te worden gebannen alles, wat haat en wrevel kan zaaien tusschen de bevolkingsgroepen"

is natuurlijk met de wensch der Regeering, ook onze wensch. Maar tegenover één enkele zonde van Indonesiërs in dit opzicht, staan er honderd van de overzijde, welke niet opvallen, om de eenvoudige reden dat niet de gevoelens van den Europeaan, maar slechts de gevoelens van ons, Indonesiërs, worden gekwetst. Maar ook wij begrijpen, evenals de Regeeringsgemachtigde:

„dat het onverantwoordelijk is de jeugd in dit politieke strijdperk te betrekken."

En wij hopen dat de Regeering zich met beslistheid zal keeren tegen alles, maar dan ook werkelijk alles, wat in de school een instrument wil zoeken om de jeugd te betrekken in of voor te bereiden op politieke actie bijv: de vele vormen van jeugd-bewegingen met hun vele politieke tendenzen in de methode van opvoeding.

(De heer Kerstens: Bedoelt U b. v. den nationalen jeugdstorm?)

Eerst dan ook zal er sprake zijn niet van fascisme maar van waarachtige democratie, want onder democratie versta ik: de harmonische samenwerking van alle volkskrachten tot opbouw van een gemeenschap, in vrede met zich zelf en met andere gemeenschappen. Waar de Regeeringsgemachtigde een lijn trekt in zijn democratische definitie tusschen mondigen en onmondigen, kan ik in zooverre niet met hem meegaan, dat ik de scheidingslijn als een kunstmatige zie, welke, indien men mijn definitie analyseert, niet bestaan kan wanneer samenwerking werkelijk samenwerking zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter, het spijt mij daarom te moeten constateeren dat de Regeeringsgemachtigde zelf zijn stelling uit het oog verliest. Immers betoogt hij in zijn, op zoo menig punt aantrekkelijke en ethisch bezielde rede, dat de Regeering wel degelijk moet waakzaam zijn, niet alleen ten opzichte van mentaliteit, maar ook het recht moet hebben om mentaliteit te treffen nog

voordat deze mentaliteit, deze overtuiging van den mondigen burger, uitgroeit tot belijdenis.

Mijnheer de Voorzitter! Mentaliteit is niet objectief te beoordeelen.

Een beoordeeling van mentaliteit is gewoonlijk zwak, meestal fout, en altijd bedenkelijk. De feitenbasis ontbreekt, en zelfs ten eenenmaale als de persoonlijke waarneming, het persoonlijk contact ontbreekt en men moet afgaan op inlichtingen van anderen.

De mentaliteit van Douwes Dekker te beoordeelen naar de caricaturale teekening van een hem vijandige pers en een deel der koloniale burgerij is onjuist en voor den betrokkene onbillijk, hetgeen ik zal duidelijk maken.

Ik heb in eersten termijn geenszins den indruk gevestigd, dat er een plan van actie zou zijn opgemaakt door de verschillende officieele instanties, en ik begrijp ook niet welke humor de Regeeringsgemachtigde gevonden heeft in het feit dat die algemeene actie niettemin bestaan heeft.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb niet gezegd en ook niet bedoeld, dat er zoo iets als een plan de campagne zou bestaan tusschen officieele instanties. Het is een psychologisch verschijnsel, waarvoor afspraken noch plans de campagne noodig zijn. Er wordt een sfeer geschapen, een sfeer van weerzin en haat jegens een in politiek opzicht gehaat burger. De pers houdt de zaak warm en het publiek wordt beinvloed. Ook ambtenaren, ijverige en goede ambtenaren zijn publiek. Zij meenen, dat het de Regeering welgevallig zal zijn, mede te schreeuwen in het koor van het „steenigt hem!" en elk zoekt nu ijverig naar de steenen.

Wij hebben in den grooten oorlog gezien welk een invloed de bewerking van de publieke opinie heeft gehad en als men spreekt van de in den grooten oorlog verwekte oorlogspsychose, dan wil men daarmede uitdrukken dat een goed geleide propaganda doorslaggevend is voor het bewerken van de publieke opinie.

Mijnheer de Voorzitter, ik vind deze zaak belangrijk, al heeft het den schijn, dat wij hier te doen hebben met een incidenteele gebeurtenis.

Feit is, dat de in eersten termijn beschreven gevallen en voorvallen, het Ksatrian Instituut overkomen, den indruk wekken alsof een systematische en goed geleide actie hiervan de oorzaak is geweest.

Ik ga thans over tot behandeling van het feitenmateriaal, dat door den geachten Regeeringsgemachtigde aan Douwes Dekker is ten laste gelegd en zal ze punt voor punt in beschouwing nemen.

Ik wensch even vast te leggen, dat het door mij voorgebrachte feitenmateriaal in eerste instantie, om welke redenen dan ook, niet is weerlegd.

In het gedeelte van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde handelende over Douwes Dekker, vind ik mijn vrees bewaarheid dat ook deze Regeeringsgemachtigde niet ontkomen is aan mentaliteitsbeoordeeling en beïnvloeding door ambtelijke adviezen, want de „feiten" die hier naar voren zijn gebracht, zijn onjuist en daarom zal ik ze rechtzetten. Eerstens heeft de Regeeringsgemachtigde Douwes Dekker genoemd: anti-Nederlandsch en anti-Westersch.

Hij is het een noch het ander, bewijzen van zijn anti-Nederlander-zijn heb ik niet gehoord en, voorzoover noodig, kom ik straks hierop nader terug.

Douwes Dekker is ook niet anti-Westersch, want hij propageert in zijn scholen het voorbeeld van het Westen te volgen, terwijl hijzelf een groot bewonderaar van de Westersche civilisatie is. Ook is hij Westersch ge-

schoold, Westersch opgevoed en wetenschappelijk gevormd. De Regeeringsgemachtigde, die hem jammer genoeg niet kent, oordeelt denkelijk op adviezen, van bepaalde zijde over Douwes Dekker ten beste gegeven.

Maar ik ben overtuigd, dat hij een andere opinie zal hebben indien hij persoonlijk contact met en persoonlijke ervaring over Douwes Dekker zal hebben, zooals ook zoo vele andere thans goede en hartelijke vrienden in de Westersche wereld, en vooral in de wereld van Westersche wetenschap en Westersche cultuur, eertijds soms tegenstanders van hem.

Dat hij met koloniale stelsels geen vrede wil hebben, moge hem gelaten worden met de democratische overtuiging, die — om de woorden van den Regeeringsgemachtigde aan te halen:

> „zooveel mogelijk vrijheid wil laten aan de mondige burgers van den staat om de wezenlijk opbouwende maatschappelijke potenties langs natuurlijken weg de kans tot ontwikkeling te geven."

De Regeeringsgemachtigde heeft voorts gezegd, dat Douwes Dekker in 1924:

> „een zoo eenzijdgie en rechtstreeks tegen de Nederlanders en het Nederlandsche gezag gerichte voorlichting gaf dat hij daarvoor bij het hoofd van gewestelijk bestuur ter verantwoording werd geroepen."

De inlichtingen, die den Regeeringsgemachtigde zijn verschaft, zijn niet juist. Douwes Dekker gaf op zijn Muloschool geschiedenis van Indonesië en toen hij de figuur van J.P. Coen behandelde, wees hij op de grootheid van diens visie en de wilskracht van diens pogingen, maar hij wees ook op de karakterfouten van Coen, die hem deden falen en den dood brachten. Van Coen heeft de traditie een mensch zonder feilen gemaakt, omdat het sinds eenigen tijd mode geworden schijnt te zijn om alleen het groote in Coen te prijzen en het verkeerde te verzwijgen.

Als voor koloniale avonturen een economische verklaring gezocht wordt, instede klakkeloos te aanvaarden hetgeen „de traditie" voorschrijft, schijnt zulks niet te mogen.

Resident Eijken, als assistent-resident van Cheribon, lid van de Indische Partij, — Douwes Dekkers partij — heeft dat duidelijk gemaakt en medegedeeld, dat de Regeering „hem niet de broodmand wilde ontnemen, maar hem verbood les te geven in geschiedenis en aardrijkskunde".

De Regeeringsgemachtigde heeft medegedeeld dat Douwes Dekker toen „beloofd heeft nimmer meer les te zullen geven in geschiedenis en aardrijkskunde," hetgeen onjuist is. Waar toch de Regeering bij monde van den resident van Bandoeng Douwes Dekker dat lesgeven had verboden was een belofte van den getroffene volkomen overbodig.

De Regeeringsgemachtigde zegt dat in 1927 gerapporteerd werd dat Douwes Dekker toch les gaf in die vakken. Wie dat gerapporteerd heeft is mij noch hem bekend. Daar echter de Regeeringsgemachtigde verklaart, dat Douwes Dekker ontkende de juisheid van dat rapport, en het verder bij die ontkenning is gebleven, lijkt het mij, dat het objectiever geweest zou zijn deze onbelangrijkheid, welke enkel subjectieve antistemming kan maken, achterwege te laten.

Dan echter zegt de Regeeringsgemachtigde, dat Douwes Dekker vroeg om toestemming weer les te mogen geven, hetgeen wijst op een verbod vooraf en niet op een belofte.

Het werd geweigerd, zegt de Regeeringsgemachtigde, hetgeen alweder onjuist is. Deze kwestie heeft zich als volgt toegedragen.

Douwes Dekker kwam op advies van het departement in 1926 op het verbod tot lesgeven terug, ofschoon hij zelf er geen behoefte aan had les te geven in geschiedenis. De leiding van het departement vond het echter beter in verband met de in behandeling zijnde subsidie-aanvraag van het Ksatrian Instituut dit verbod uit de wereld te hebben. Van „een weigering van de Regeering" om hem van „zijn belofte" — N.B. een Regeeringsverbod — te ontslaan, zooals ik uit den mond van den directeur van Onderwijs thans vernomen heb, is Douwes Dekker niets bekend. Als ter zake een schriftuur bestaat, is het heel jammer dat hem dat niet bekend is gemaakt.

De weigering is geschied, deelt de Regeeringsgemachtigde alsnog mede, ook in verband met de publicatie van een beschouwing van Douwes Dekkers hand over de rol van de regenten op Java in den Java-oorlog van 1830 — 1835. Echter heeft de geachte Regeeringsgemachtigde zelf medegedeeld, dat deze kwestie tot klaarheid kwam en de Regeering zoowel de door Douwes Dekker als de door Ir. Soekarno gegeven verklaring aanvaard heeft. Dit kan dus géén element geweest zijn voor een afwijzende houding van de Regeering.

Maar de Regeering zou zich nu omtrent de mentaliteit van Douwes Dekker geen illusies vormen.

Dit lijkt mij onbillijk, gezien de onhoudbaarheid der „feiten", door den Regeeringsgemachtigde voorgebracht.

In verband toch met de subsidie-aanvraag had Douwes Dekker op 5 of 6 November 1926 — dus te voren, — de eer door Zijne Excellentie Gouverneur-Generaal De Graeff in gehoor te worden ontvangen. Bij die gelegenheid heeft Douwes Dekker de Regeering medegedeeld, dat hij onmogelijk zijn politieke overtuiging — zijn mentaliteit, het woord dat nu opgang doet — kon prijs geven, waarop dat mooie woord van Zijne Excellentie De Graeff volgde:

„de Regeering acht U te hoog om zulk een offer van U te verlangen!"

De Regeering was dus volkomen op de hoogte van de denkbeelden van Douwes Dekker. Desniettemin, of juister, uit hoogachting en vertrouwen, gaf de Regeering subsidie aan het Ksatrian Instituut en volstrekt niet, zooals de adviseurs van den directeur van Onderwijs hem thans laten zeggen: „omdat de Regeering van oordeel was een symptoom van veranderde houding te zien."

Hoe kan de hoogachting van de Regeering van toen, nu in wantrouwen zijn omgeslagen? De Regeeringsgemachtigde acht het natuurlijk, dat de Regeering „altijd waakzaam is gebleven tegenover den leider van het Ksatrian Instituut."

Mijnheer de Voorzitter, dit is alles behalve natuurlijk, aangezien in November 1926 Douwes Dekker geen enkele belofte is gevraagd. Er werd een „understanding" geboren tusschen de Regeering en hem, een gentleman's agreement. In zulke verhouding past het geen van beide zijden om het geschonken vertrouwen dadelijk te bederven door waakzaamheid en wantrouwen! Ik kan gelukkig geheel doorvoelen, dat de Regeeringsgemachtigde zich hier vergist heeft. De Regeering heeft nooit wantrouwen getoond of gevoeld, aangezien zulks bij verschillende gelegenheden ostentatief is gebleken.

Vandaar dan ook, dat Douwes Dekker nog steeds vervuld is van eerbied voor en het gevoel van verplichting aan de Regeering en dat hij zich dan ook in geen enkel geval gekeerd heeft tegen de Regeering. Dit heb ik in deze zaal reeds tot uitdrukking gebracht en het is mij tot richtsnoer geweest in mijn rede, waarin ik de Regeering — met wie ik natuurlijk niet dezen of genen ambtenaar gelijk stel, — geen enkel verwijt heb gedaan, noch ook heb willen doen.

Het zou het prestige der Regeering meer gediend hebben, als de directeur van Onderwijs elke passage uit zijn rede gelicht had welke de tendenz heeft den indruk te vestigen, dat met den handdruk van den hoogste in den lande, geen vertrouwen, maar wantrouwen bedoeld werd.

Ik hoop, dat ik er eenigszins in geslaagd ben, om aan te toonen, dat men den geachten Regeeringsgemachtigde omtrent de mentaliteit van Douwes Dekker onjuist heeft ingelicht.

In 1933, zoo deelt de Regeeringsgemachtigde ons verder mede, werd:

> „de subsidie-verhouding met het Ksatrian Instituut verbroken aangezien daar een voor het Land geldelijk nadeelige ontduiking van de subsidie-bepalingen werd geconstateerd."

De uiterst voorzichtige vorm: „de verhouding werd verbroken", doet de vraag rijzen, of ook hier geen misverstand in het spel is, aangezien de stukken op het departement zelf zullen uitwijzen, dat het Ksatrian Instituut het initiatief heeft gehad bij die verbreking. Het instituut zag geen heil meer in subsidie, waar de rollen werden omgekeerd en het instituut meer had te geven aan het land, dan het van het land tot onderhoud van zijn bedrijf in den vorm van subsidie ontving. Het voorstel tot regeling van de afwikkeling is uitgegaan van het Ksatrian Instituut zelf en dit voorstel werd door het departement aanvaard, terwijl aan de financieele consequenties van deze overeenkomst door het Ksatrian Instituut maandelijks tot op dit oogenblik nauwkeurig is voldaan. Van eenige ontduiking van subsidiebepalingen is geen sprake, nog minder van geldelijke benadeeling of welke onregelmatigheid ook. Ik geef den Regeeringsgemachtigde hierbij de verzekering, dat ik elke bewijsvoering van het tegendeel zal kunnen ontzenuwen.

Douwes Dekker acht zich nog onverminderd verbonden aan de Regeering ingevolge zijn agreement met Zijne Excellentie De Graeff en hij is dan ook nog geen duimbreed afgeweken van welke verplichtingen ook. Ook uit dien hoofde deed hij al zijn publicaties en dictaten aan den resident, regeeringsvertegenwoordiger, vóór het gebruik toekomen. Ziedaar zijn mentaliteit! Maar ik vraag mij af: hoe wordt zijn positie, als de Regeering zelf hem haar vertrouwen niet meer schenkt, zijn samenwerking niet meer waardeert, en hem, ondanks de nog steeds bestaande agreement van zich afstoot? Blijft zijn verplichting dan éénzijdig bestaan?

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een deel van de mémoires, die Douwes Dekker geschreven en nog niet gepubliceerd heeft, gelezen en het zal velen bevreemden, dat deze voor anti-Nederlander uitgekreten man, loffelijke woorden aan het adres van een Nederlander kan schrijven, waaruit volstrekt geen taal van haat tegen Nederland, of den Nederlander kan blijken.

Ik verzoek U, ter bekorting, dit gedeelte als noot in de Handelingen te mogen doen opnemen.

De VOORZITTER: Daartegen bestaat geen bezwaar! [1])

De heer THAMRIN: De Regeeringsgemachtigde heeft de mentaliteit van Douwes Dekker, „zijn negatieve instelling tegenover alles wat Nederlands is" afgeleid uit zijn weigering, om op den herdenkingsdag van Prins Willem den Zwijger zijn scholen niet te sluiten.

Het is den Regeeringsgemachtigde zeker niet bekend, dat er weinigen zijn, die met grooter eerbied de figuur van Prins Willem aanhangen.

Het portret van Prins Willem hangt in de klassen zijner scholen tot blijvende gedachtenis voor de kinderen als zij later de school verlaten hebben. Toen een der ambtenaren van het Departement van Onderwijs bij een inspectie de schampere opmerking maakte, dat Douwes Dekker dat zeker deed als camouflage, kreeg hij ten antwoord: „ik heb meer recht op hem dan U, en mij staat de Prins veel nader dan U."

Den Regeeringsgemachtigde zal het voorts niet bekend zijn, dat op den herdenkingsdag van Willem den Zwijger in April 1933 de scholen niet gesloten behoefden te zijn, aangezien zulks werd overgelaten aan het inzicht van de schoolhoofden. Meerdere scholen sloten niet, zelfs meen ik mij te herinneren, dat er een kwestie is geweest, dat ook enkele openbare onderwijsinrichtingen niet gesloten waren. Maar wel had het departement aan de schoolbesturen gevraagd, om van de gelegenheid gebruik te maken, in de hoogste klassen van de scholen aan de gedachtenis van dezen grooten Nederlander een les te wijden. Douwes Dekker heeft toen zelf alle oudere leerlingen van zijn toen bestaande beide scholen in de pendopo verzameld, heeft met gloed en overtuiging de prachtige figuur van Willem den Zwijger geteekend en op den onverdroten ijver, de ontzagwekkende wilskracht en de stoere beginselvastheid van Prins Willem gewezen, dien hij als patriot huldigde. Hij wist de kinderen zóó te imponeeren, dat zij er stil van waren en aan zijn lippen hingen. En op het eind zeide hij:

> „en nu gaan wij aan het werk, met meer ijver en ernstiger dan wij ooit geweest zijn, kinderen, om het voorbeeld van Prins Willem te eeren. Als jullie naar zijn portret kijken in de klasse, bedenk dan wat een prachtige mensch hij was. Anderen slenteren op dezen dag langs de straten en brengen den dag in luiheid door. Maar op zulke wijze kunnen wij hem niet eeren."

Ziedaar de juistheid, Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat deze wijze van eeren van grooter beteekenis en diepte is dan het geven van een vrijen dag op de school en dusdoende blijft er van het verwijt van niet willen sluiten van de school, niet veel over.

De Regeeringsgemachtigde heeft het dan verder gehad over anti-Westersche uitlatingen van Douwes Dekker bij de Lombokherdenking. Deze

---

1) „De algemeene secretaris (d.w. De Graeff, de latere Gouverneur-Generaal) teekende het verbanningsbesluit.

Maar ik huldig hem toch. Hij heeft dit gedaan uit overweging van staatsbelang. Hij heeft zwaarwegende stem gehad bij de opstelling van dit besluit. Hij concepieerde, hij signeerde — maar er was weldoende achting in zijn hart voor de man, die hij treffen moest.

Ik weet dit, omdat De Graeff één van die mensen is, — hij leeft gelukkig nog, — wie ik zoo gaarne tot vriend had gehad en op wie ik tans even trots ben, nu ik, in politieke zin, tot vijand mocht zijn.

Ik weet dat er achting leefde in zijn hart omdat hij mij dit gezegd heeft.

Arm Holland, dat het zo weinig gentlemen in zijn kolonie telt! Rijk Holland, dat het deze zoon onder die weinigen heeft!"

affaire is opgeblazen tot een stratosfeerballon, maar smadelijk leeggeloopen. Reeds bij interruptie vroeg ik „welke uitlatingen bedoelt u", want het was mij bekend, dat Douwes Dekker wel anti-militairistisch, maar niet anti-Westersch was geweest. Ik verwijs hierbij naar pag. 40 en 41 van een kleine brochure: „De Hetze tegen het Ksatrian Instituut", waarvan ik de aangestreepte passage gaarne als noot opgenomen zag.

De VOORZITTER: Hiertegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer THAMRIN: Dan heeft de Regeeringsgemachtigde medegedeeld, dat in 1935 wederom uitlatingen geconstateerd werden van Douwes Dekker, die hij dan geschrapt zou hebben. Mijnheer de Voorzitter! Deze inlichtingen zijn oncontroleerbaar en in elk geval is niets van dien aard geconstateerd en niets door Douwes Dekker als gevolg van eenige constateering geschrapt.

Wellicht doelt de Regeeringsgemachtigde hierbij op de dictaten, welke Douwes Dekker — trouw aan zijn agreement, — den resident van Bandoeng ter hand stelde, met het verzoek om deze vóór het gebruik in de klassen te onderzoeken en wijzigingen etc. te doen aanbrengen. Dit blijkt uit het begeleidende schrijven van Douwes Dekker aan dien resident van 19 Augustus 1935, dat ik gaarne als noot opgenomen zag.

---

1) VERKLARING.

Den geest van het door mij op Vrijdag 28 September 1934 des morgens bij het binnenkomen in de klas van het 3e studiejaar in het gebouw van de Moderne Middelbare Handelsschool van het Ksatrian Instituut te Bandoeng gesprokene, naar aanleiding van het verzoek van verscheidene leerlingen om vrij-af ter viering van de herdenking der Lombok-expeditie, vindt men terug in het ondervolgende. Ik weet mij zeer goed uit te drukken, ben een geroutineerd spreker, en bouw mijn zinnen zoo op, dat zij precies weergeven wat ik bedoel. Natuurlijk is een letterlijke weergave van wat er in een paar minuten is gezegd, niet mogelijk. Maar er is voor een goed luisteraar geen mogelijkheid geweest om andere zaken te hooren in wat ik zeide, dan wat ik ook werkelijk zeide.

Ik sprak derhalve aldus: „neen, het is je gister al gezegd, ik geef jullie geen vrij-af. Jullie hebt niets met die Lombok-affaire te maken. De expeditie was een nederlandsch militair wapenfeit. Wat hebben jullie daarmee noodig? Lees liever eens na wat generaal Van Beek volgens het A. I. D. nu net over die expeditie geschreven heeft. Eigenlijk moesten jullie je schamen, dat jullie zulke dingen wilt vieren. Duizenden dooden, — dat zijn geen dingen om te herdenken en te vieren! Waarvoor is het noodig om het leed en de ellende van honderden en duizenden weer in de herinnering terug te roepen? Die viering van Tannenberg, waar honderdduizend Russen gedood zijn, — jullie hebt dat nu juist in de illustraties gehad, — vinden jullie dat mooi? En Weenen? Mooi? Daar juicht een deel van het volk over den moord op dien kranigen kleinen kanselier Dolfuss. Mooi? Zijn het daar in Oostenrijk vijanden van elkaar, dat een deel van het volk het uitmoorden van een ander deel van het eigen volk bejubelt en viert? Moet het hier bij ons misschien ook daarheen? Alles wat er aan beschaving in jullie is, moet zich verzetten tegen al zulke feestvierderij. — En bovendien is het politiek".

Ik herinner me dat er verwonderd gevraagd werd: „Politiek?" Ik herhaalde daarom: „Ja, politiek. Die heele feestvierderij is politiek. En met politiek hebben jullie niets te maken. Politiek is taboe. En nu uit! Aan het werk!"

Daar dit het eenige categorische punt van het door mij te Bandoeng op 2 October 1934 ondergane verhoor door den chef der politieke recherche is geweest, meen ik met het bovenstaande te kunnen volstaan. Een vergelijking van het bovenstaande met het in het proces-verbaal van mijn verhoor opgenomene zal doen zien dat er door mij ook na ruim drie maanden geen andere lezing is gegeven van het gebeurde. Waar waarheid gediend wordt, is dit ook niet mogelijk.

Bandoeng, 10 Januari 1935.

Dr. DOUWES DEKKER.

De VOORZITTER: Hiertegen bestaat geen bezwaar [1])

De heer THAMRIN: Dan eindelijk komt een passage, waarvan de berichtgever naar alle waarschijnlijkheid de resident van Bandoeng is geweest. Ik heb hier eenige brieven in afschrift, waarvan ik graag enkele passages als noot geplaatst zag en welke de informatie van dien resident in de juiste verhoudingen zal weergeven.

De VOORZITTER: Hiertegen bestaat geen bezwaar! [2])

---

1)

Bandoeng, 19 Augustus 1935.

Aan
den heer Resident
Bandoeng.

Zeer geachte heer Resident: Ik heb de eer U hierbij in voldoening van mijn belofte aan te bieden afschriften van de door mij samengestelde dictaten, waarmede ik regelmatig zal doorgaan.

Van de gelegenheid moge ik nogmaals gebruik maken U mijn erkentelijkheid te betuigen. Het is ook voor mij een geruststelling die zeker geen enkele aanleiding heb mijn rustvereischende arbeid weder te doen verstoren door sensaties van welken aard ook, dat deze manuscripten vóór gebruik door Uw handen gaan. Hierbij dan ook gaarne de herhaling van mijn mondelinge verzekering aan U dat ik mij impliciter naar Uw wensen en aanwijzingen zal voegen.

Met de meeste onderscheiding.

(w.g.) Dr. DOUWES DEKKER
Uw dw.

2)

Bandoeng, 28 Juli 1936.

Aan den Heer Resident
Bandoeng.

Zeer geachte Heer Resident: Onder dankbetuiging voor Uw welwillendheid, mijn echtgenote en mij op Zaterdagmorgen te ontvangen, wilde ik nog even ook schriftelijk elke verantwoordelijkheid voor het mij door U voorgehouden gedrag van een paar jongelieden, naar U zeide leerlingen van mijn school, die zich aan persdelicten zouden hebben schuldig gemaakt, met kracht afwijzen. Evenmin kan de directeur van de A.M.S. te Batavia aansprakelijk gesteld worden voor het gedrag van liefst een gehele klasse van leerlingen, die nu met de rechter in aanraking zijn gekomen, naar aanleiding van het feit dat zij zich hebben schuldig gemaakt aan het beleggen van politieke vergaderingen.

Bandoeng, 24 Augustus 1936.

HoogEdelGestrenge Heer,

Hierbij heb ik de eer UHoogEdelGestrenge het navolgende te berichten:

Bij het bezoek van mij en mijn echtgenote aan UHoogEdelGestrenge op 25 Juli 1936, hebt U de welwillendheid gehad mij te waarschuwen voor het gedrag van twee chinese leerlingen van de Journalistenschool van het Ksatrian-Instituut gedurende de afgelopen grote vacantie. Deze leerlingen — van wie UHoogEdelGestrenge zich niet meer de namen wist te herinneren — zouden zich immers in de bedoelde periode schuldig gemaakt hebben aan persdelicten, welk feit op de verschillende autoriteiten — onder meer UHoogEdelGestrenge — een onaangename indruk zou hebben gemaakt. Uit dit optreden van de bedoelde leerlingen zou toch — naar U mij mededeelde — blijken dat hun een verkeerde mentaliteit zou zijn bijgebracht. Mondeling heb ik de verantwoordelijkheid voor een en ander reeds dadelijk van mij afgewezen.

In mijn schrijven van 28 Juli l.l. heb ik dit laatste nog schriftelijk geaccentueerd.

Thans zijn al de leerlingen-journalistiek van het Ksatrian-Instituut op school terug. Ik heb hen één voor één ter zake aan een onderzoek onderworpen. Geen hunner is ook maar iets van de boven aangehaalde feiten bekend.

Naar ik vermoed, moet derhalve UHoogEdelGestrenge onder een verkeerde indruk zijn geweest, te schadelijker voor mij en het Ksatrian-Instituut, waar deze indruk, naar ik uit het bovenbedoeld onderhoud met UHoogEdelGestrenge opmaakte, Uw oordeel omtrent het door mij gegeven onderwijs en de op het Ksatrian-Instituut heersende geest sterk heeft beïnvloed.

Ik heb mij verplicht gevoeld UHoogEdelGestrenge van het bovenstaande in kennis te stellen.

Hoogachtend,

De heer THAMRIN: De resident had op 25 Juli 1936 Douwes Dekker medegedeeld, dat twee Chineesche leerlingen van zijn journalistenschool zich, waarschijnlijk in de nog loopende vacantie, aan persdelicten hadden schuldig gemaakt. Deze pertinente en volgehouden mededeeling bleek geheel geen waarheid te bevatten, want geen enkele leerling was op een persdelict gehoord, hetgeen bleek toen zij in Augustus weer ter school kwamen en hoofd voor hoofd daarnaar werden ondervraagd. Kort daarop werden twee jongens — de comedie moest toch compleet zijn—door de politieke recherche gehoord op een paar artikelen, waarvan zij niets wisten en waarvan één, uit de Siang Po, niet eens vertoond kon worden, „Och, nou ja", zei de onderzoekende mantri, „dat kwam er ook niet op aan". Neen, inderdaad niet. Douwes Dekker zelf schreef toen aan den chef van de politieke recherche: Je moet mij hebben daarvoor, ik heb die dingen aan de bladen gezonden. Niet voor publicatie, maar zooals met wel 50 stukjes te voren geschied was, om de Indonesische pers, waarmee Douwes Dekker in vriendschappelijke relatie staat, op de hoogte te houden van de beteekenis van de school. Maar als de Regeeringsgemachtigde die stukjes, — klassewerk, Mijnheer de Voorzitter, en geen perscopie; eerlijk geschreven met een jong nationalisme en vrij van elke anti-Westersche of anti-Nederlandsche tendenz — zelf eens ter hand neemt, zal hij er over verbaasd staan, dat ook hierover zulke opzienbare onjuistheden worden opgedischt.

En eindelijk heeft de Regeeringsgemachtigde verklaard, dat bij de vervolging, tegen Douwes Dekker ingezet, van het door den resident van Bandoeng de facto goedgekeurde boek Oost-Azië „voor dat tot vervolging werd overgegaan, van de zijde van het parket de raad is gegeven de geïncrimineerde passages door vervanging der bladzijden uit den tekst te verwijderen." Maar dat Douwes Dekker „dit weigerde" omdat hij vond, dat het gouvernement de financieele consequenties moest dragen.

De feiten zijn anders. Na afloop van het vier dagen geduurd hebbende verhoor, waarvan proces-verbaal werd opgemaakt, kwam dat voorstel van het parket Douwes Dekker weigerde heelemaal niet, hij nam het in principe volkomen aan maar hij vroeg zich af hoeveel passages het er zouden zijn, want van een incriminatie, waar nog geen dagvaarding was uitgegeven, was nog geen sprake. Het verhoor liep over een 45- tot 50-tal passages, hetgeen zou beteekenen herdruk van het boek. Douwes Dekker overwoog, dat hij dit niet zou kunnen betalen en verzocht te mogen vernemen hoeveel passages het zouden zijn. Hij had er f 150.— voor over. Na de dagvaarding bleek, dat hij er geen f 60 voor zou hebben uit te geven gehad, omdat de geïncrimineerde passages tot slechts 13 of 14 teruggebracht waren.

Ziedaar alweer de feiten, die bekend zijn gesteld, in de memorie van revisie.

De Regeeringsgemachtigde zal moeten erkennen, dat hij ook op dit punt de mentaliteit van Douwes Dekker niet kennen kan uit wat hem door anderen over Douwes Dekker wordt medegedeeld.

Over de feiten ten aanzien van Douwes Dekker ten slotte nog het volgende.

De door mij over de z.g. boycot-circulaire tegen het Ksatrian Instituut aangevoerde mededeelingen, worden door den geachten Regeeringsgemachtigde geacht niet juist te zijn weergegeven. Ik zal hier kort zijn aangezien de nieuwe door dezen geachten Regeeringsgemachtigde uitgevaardigde cir-

culaire — zie het antwoord op mijn interruptie — feitelijk een bevestiging beteekent van hetgeen door mij naar voren is gebracht. Waar den geachten Regeeringsgemachtigde zin voor humor niet vreemd is, wil ik hem ten aanzien van de nieuwe circulaire mijn compliment brengen voor de elegante wijze waarop hij de „boycot" van het Ksatrian Instituut door de circulaire over de geheele linie der particuliere scholen heeft uitgestrekt. Het ware echter eenvoudiger geweest de eerste circulaire in te trekken.

Los van den humor staat daar echter het groote belang der ouders, dat met het uitvaardigen van de nieuwe circulaire is gemoeid, aangezien alle particuliere scholen thans over één kam worden geschoren.

Ik wil slechts de hoop koesteren, dat bij de toekenning van de dispensatiemogelijkheid de gewenschte objectiviteit in het oog zal worden gehouden en dat andere dan paedagogische maatstaven niet zullen worden aangelegd.

. . . . . .

Mijnheer de Voorzitter! Mijn beschouwing besluitende wilde ik dezen Regeeringsgemachtigde, die blijkens zijn rede van zoo goeden wil blijkt te zijn tegenover wat ons Indonesiërs aan het hart ligt, uitnoodigen om zich persoonlijk op de hoogte te stellen en zich te overtuigen van de door mij met name genoemde instellingen te Bandoeng, de Ksatrian-scholen.

Als hij toevallig te Bandoeng vertoeft, kan hij zich persoonlijk overtuigen van de beteekenis en den omvang van de Ksatrian-scholen, terwijl hij dan in de gelegenheid is zich een persoonlijk oordeel te vormen over Douwes Dekker.

Ik ben ervan overtuigd, dat goede samenwerking met deze leidende figuur heel gemakkelijk is, als men hem onbevangen tegemoet komt en ook eerlijk met hem spreekt en handelt.

Voor *zijn* eerlijkheid en betrouwbaarheid sta ik, en velen met mij, gaarne in.

De VOORZITTER: Ik heb den heer Thamrin toegestaan den gestelden spreektermijn te overschrijden aangezien zijn bestrijding van feitelijkheden zich minder eigent tot een uitstel tot de volgende begrootingsbehandeling.

De heer THAMRIN: ik dank U daarvoor, Mijnheer de Voorzitter.

De heer IDENBURG, directeur van Onderwijs en Eredienst (37e Vergadering — Donderdag 19 Aug. 1937).

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de beantwoording van den heer Thamrin.

De Regeering heeft met voldoening vernomen, dat de heer Thamrin de gezindheid van de Regeering niet heeft misverstaan, ook wat betreft het particulier onderwijs, waarvoor hij pleitte.

De Regeering heeft reeds in eersten termijn gezegd, dat Zij niet de hoop koesterde, dat Zij den heer Thamrin geheel tot haar inzichten zou overhalen; wèl heeft Zij getracht te helpen bouwen aan een sfeer van klaarheid en vertrouwen, waarin heel wat positief opbouwend werk kan worden gedaan ook bij verschil van inzicht. Als de Regeering goed ziet, dan wil de heer Thamrin een dergelijke sfeer ook en wil hij aannemen, dat de Regeering niet onwelgezind staat tegenover oprechte pogingen om een eigen vorm van onderwijs te ontwikkelen.

Het geachte lid heeft nu gemeend in tweeden termijn te kunnen bij-

dragen tot grootere opheldering door te trachten aan te toonen, dat hetgeen de Regeering met betrekking tot den heer Douwes Dekker heeft medegedeeld deels niet of minder juist was, althans anders kon worden geinterpreteerd. Verder meende dit geachte lid verzet aan te moeten teekenen tegen het feit, dat hier de mentaliteit van den heer Douwes Dekker in het geding werd gebracht, omdat, zoo zeide de heer Thamrin, een beoordeeling van mentaliteit gewoonlijk zwak, meestal fout en altijd bedenkelijk is.

Tenslotte heeft de heer Thamrin nog gevraagd om beantwoording van vragen, waarop de Regeering in eersten termijn niet is ingegaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met eenige opmerkingen van algemeene strekking. In de eerste plaats wat betreft het eigenlijke onderwerp van de gedachtenwisseling en den loop, welke het debat dreigt te nemen. De Regeering mag niet nalaten er op te wijzen, dat de heer Thamrin in eersten termijn een aantal beschouwingen naar voren heeft gebracht, welke feitelijk niet passen in een debat over de onderwijsbegrooting en beter thuis behooren bij de algemeene beschouwingen.

De Regeering heeft dit aanstonds beseft, maar heeft de bespreking van deze beschouwingen bij de onderwijsbegrooting toch niet afgewezen, omdat Zij ze heeft willen beschouwen als een toelichting op het betoog van het geachte lid, waarvan de kern was, dat de Regeering minder welwillend zou staan tegenover een bepaalde categorie van het ongesubsidieerd onderwijs. Maar de Regeering is daaarom ook op de eigenlijk politiek-politioneele kwesties niet verder ingegaan dan noodig scheen om aan te toonen, dat hier van een onwelwillende houding van de Regeering ten opzichte van dit onderwijs geen sprake kon zijn. Wat nu betreft het Ksatrian-Instituut heeft de Regeering getracht dit te doen door uiteen te zetten op welken grond tegen den heer Douwes Dekker bepaalde maatregelen waren genomen. Nu is de heer Thamrin er echter toe overgegaan de overwegingen, welke geleid hebben tot de maatregelen tegen den heer Douwes Dekker, zelf tot het onderwerp van debat te maken.

Hiermede, Mijnheer de Voorzitter, verlaat het geachte lid feitelijk het eigenlijke onderwerp van de gedachtenwisseling; het onderwerp wordt nu of de Regeering wel beschikt over juiste gegevens omtrent den heer Douwes Dekker, en of, in verband daarmede, het optreden van de overheid tegen den heer Douwes Dekker al dan niet gerechtvaardigd was. Wij komen daarmede tot een zuiver politiek-politioneele aangelegenheid, welke als zoodanig niet past in het kader van het oorspronkelijke debat.

De Regeering gaf een kort relaas van eenige episoden in het contact van de Regeering en den heer Douwes Dekker, om aan te toonen, dat men uit het optreden tegen dezen niet behoefde te concludeeren tot systematische actie tegen het Ksatrian-instituut en zijn leider. Zij zeide daarbij nog uitdrukkelijk, dat Zij zich zeer goed kon indenken dat de heer Thamrin op deze feiten een andere visie kon hebben, maar dat zijn conclusie toch ook een andere zou kunnen zijn, dan die van een systematische actie.

De heer Thamrin heeft daaruit echter gelezen een soort van officieele beschuldiging van den heer Douwes Dekker en hij voelt zich daarom geroepen de gronden van deze beschuldiging aan te tasten. Daaruit is te verklaren een misverstand, waarop mijn tweede opmerking van algemeene strekking betrekking heeft.

De Regeering meende nl. in de woorden van het geachte lid te beluis-

teren een stil verwijt, dat de Regeeringsgemachtigde dit relaas deed, zonder dat hij tevoren zelf eens kennis had gemaakt met den heer Douwes Dekker, die al eenige weken geleden den directeur van Onderwijs en Eeredienst om een onderhoud vroeg. Van dit onderhoud is tot dusver nog niet gekomen en nu meent de heer Thamrin — als de Regeering goed ziet — dat het Regeeringsantwoord anders had geluid, wanneer de Regeeringsgemachtigde, die voor U staat, eens rustig en rond uit met den heer Douwes Dekker had kunnen spreken.

Dit is een misverstand, Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord gaf een uiteenzetting van de maatregelen, welke tegen den heer Douwes Dekker zijn genomen en de motieven, welke daarvoor golden en het is duidelijk, dat dit geheel los staat en blijft staan van de vraag hoe de Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs of zelfs hoe of de Gouverneur-Generaal op dit oogenblik over den persoon van den heer Douwes Dekker zou denken.

Bovendien, Mijnheer de Voorzitter, — ik herhaal dit nog eens — dit relaas van feiten en overwegingen diende om aan te toonen, dat er geen sprake was van een systematische actie tegen het ongesubsidieerde onderwijs.

Wanneer de Regeering thans diep zou ingaan op de nadere correctie, zooals de heer Thamrin dat noemt, van dit relaas, dan zou Zij daarmede feitelijk treden in een soort van publieke overweging van de juistheid van het onderwijsverbod. En nu zal het den heer Thamrin niet onbekend zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Douwes Dekker tegen dit verbod beroep heeft aangeteekend; op dit beroepschrift is nog geen beslissing genomen. In het algemeen is het niet gewenscht, dat in een dergelijk stadium van overweging in het openbaar van gedachten wordt gewisseld over punten, welke juist voor deze overweging van belang zijn.

Intusschen kan, nu de heer Thamrin deze zaak eenmaal ter sprake heeft gebracht, de Regeering het bij deze beschouwingen niet laten, omdat Zij niet den indruk mag wekken thans een uitweg te kiezen om te ontkomen aan de beantwoording van opmerkingen, waarop Zij feitelijk geen behoorlijk antwoord weet.

De heer Thamrin beklaagt zich over het feit, dat de Overheid treedt in de beoordeeling van de mentaliteit van den heer Douwes Dekker. Ik wil in dit verband het geachte lid er op wijzen, dat de Regeering in eersten termijn gesproken heeft van een uit feiten gebleken geestesgesteldheid en in de tweede plaats, dat de Regeering heeft toegelicht, waarom Zij juist, omdat het hier gaat om het onderwijzersambt, moet letten op alle haar bekende feiten en factoren.

Verder wil ik nog de aandacht van het geachte lid vestigen op artikel 17 van het Europeesch Onderwijs-reglement, waar in sub *a* staat geschreven:

> „De Gouverneur-Generaal kan bij besluit de bevoegdheid tot het geven van onderwijs ontnemen aan een onderwijzer, die bij het geven van onderwijs of in zijn optreden buiten de school leeringen verspreidt, dan wel op andere wijze blijk geeft van een geestesgesteldheid, strijdig met de goede zeden of met de verschuldigde gehoorzaamheid aan de Wetten van het Land."

De wet wijst dus de mentaliteit of geestesgesteldheid van een onderwijzer uitdrukkelijk aan als factor, waarmede rekening moet worden gehouden.

Nu een enkel woord over de correctie van het relaas over den heer Douwes Dekker.

De heer Thamrin meende, dat het in 1924 alleen ging om een eenigszins andere karakteriseering van J. P. Coen in dien zin, dat de heer Douwes Dekker voldoende nuchter was gebleven om ook de schaduwzijden van Coens karakter te onderkennen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan den heer Thamrin verzekeren, dat het hoofd van gewestelijk bestuur, dat destijds den heer Douwes Dekker over zijn wijze van les geven onderhield, nog geheel ander materieel tot zijn beschikking had, afkomstig uit dictaten. Ik zou hier enkele sprekende passages kunnen voorlezen, maar ik wil ze ook wel aan den heer Thamrin persoonlijk laten zien, opdat hij zich zelf ervan kan overtuigen, dat het destijds zeker niet alleen ging om een minder gunstige visie op het karakter van J. P. Coen.

In de tweede plaats, Mijnheer de Voorzitter ontkent de heer Thamrin, dat de heer Douwes Dekker destijds beloofd heeft zich te zullen onthouden van het onderwijs in geschiedenis en aardrijkskunde.

In mijn antwoord in eersten termijn vermeldde ik reeds, dat de heer Douwes Dekker dit in 1927 ook ontkende. Ter adstructie van mijn relaas vermeld ik nu, dat niet alleen resident Eyken mededeelde, dat de heer Douwes Dekker een belofte van deze strekking had afgelegd, maar dat deze mededeeling, na de ontkenning van den heer Douwes Dekker ten volle werd bevestigd door den toenmaligen resident van Soerabaja, den heer Hardeman, die destijds het gesprek als assistent-resident had bijgewoond.

De heer Thamrin zegt verder, dat het onjuist moet zijn, dat in 1926 subsidie is verleend aan het Ksatrian Instituut omdat de Regeering in de aanvraag tot subsidie een symptoom zag van een gewijzigde houding. Immers, zegt de heer Thamrin, de toenmalige Gouverneur-Generaal heeft aan den heer Douwes Dekker zelfs niet willen vragen, dat hij zijn overtuiging zou veranderen.

Hier bestaat een misverstand, Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in eersten termijn met opzet gesproken van een gewijzigde houding, en heeft ook daar vóór reeds gezegd, dat de visie van den heer Douwes Dekker op de bestaande verhoudingen steeds dezelfde is gebleven. Deze twee dingen kunnen zeer goed samengaan; men kan zeer goed een innerlijke visie bewaren en toch tot het inzicht komen, dat men een andere houding aan moet nemen, d.w.z. bij zijn gedragingen ook nog met allerlei andere factoren moet rekening houden. De Regeering meende nu in 1926, dat de heer Douwes Dekker tot het inzicht was gekomen, dat een houding van positieve samenwerking de voorkeur verdiende boven die van min of meer lijdelijk verzet, overigens met behoud van zijn eigen overtuiging aangaande de koloniale verhouding.

De heer Thamrin weerspreekt verder de opmerking in het Regeeringsantwoord, dat in 1933 de subsidieverhouding met de Regeering zou zijn verbroken op grond van geconstateerde ontduikingen der subsidiebepalingen. Het geachte lid is zelfs bereid om te bewijzen, dat het hier gaat om een vrijwillige opzegging van den kant van den heer Douwes Dekker.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan van haar kant aantoonen, dat van haar een zeer krachtig initiatief tot het verbreken van de hierbedoelde verhouding is uitgegaan.

(De heer Thamrin: Staat het vast, dat het initiatief werkelijk van het Departement is uitgegaan?)

Naar mijn overtuiging wel. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier ter inlichting voor den heer Thamrin een brief bij mij, waarin deze kwestie uitvoerig is uiteengezet. U zult het wel goed vinden, dat ik dezen brief hier niet voorlees, en ook niet als noot bij de Handelingen voeg, omdat het hier een geheimen brief betreft.

De vorm, die voor het verbreken van de subsidieverhouding werd gekozen, was inderdaad die van een verzoek van de zijde van den heer Douwes Dekker; daardoor kon een voor dezen niet ongunstige oplossing worden verkregen. Was dit verzoek niet ingediend dan waren andere maatregelen onvermijdelijk geweest.

Wat de heer Thamrin verder mededeelt aangaande de wijze, waarop de heer Douwes Dekker zich heeft uitgelaten ter gelegenheid van de Lombok herdenking, stemt niet geheel overeen met de gegevens, waarover de Regeering beschikt. De Regeering had het oog op andere uitlatingen, dan het door den heer Thamrin overgelegd geschrift bevat. Ook deze wil ik het geachte lid wel persoonlijk mededeelen.

Wat betreft de wijze, waarop de heer Douwes Dekker den herdenkingsdag van Prins Willem de Zwijger heeft gevierd heeft de Regeering met genoegen vernomen, dat, wat haar niet bekend was, de heer Douwes Dekker den Zwijger in waardeerenden zin in een les heeft herdacht. Intusschen zal de heer Thamrin hierbij toch ook niet mogen vergeten, dat men hier wèl moet onderscheiden tusschen de persoonlijke waardeering van den heer Douwes Dekker voor den persoon van Willem den Zwijger en de herdenking door de Nederlandsche natie van dén Vader des Vaderlands.

De heer Thamrin ontkent verder positief, dat er in 1935 iets onjuists zou zijn geconstateerd in de geschiedenisdictaten van de scholen van het Ksatrian-instituut en dat er iets zou zijn geschrapt. Ter nadere inlichting van het geachte lid kan ik mededeelen, dat het ging om de paragrafen 2, 3 en 4 van de zgn. „aanteekeningen geschiedenis van Indonesia".

Wat de heer Thamrin heeft medegedeeld over de publicatie van eenige leerlingjournalisten bevestigt, wat de Regeering daarover in eersten termijn heeft gezegd, is althans daarmede niet in strijd. Dit wat betreft den heer Douwes Dekker.

7.

Het Einde.

No. 9

Uittreksel uit het Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië

Bijlagen : 3

Buitenzorg, den 17den September 1937.

Gelezen het verzoekschrift, gedagteekend Batavia, 17 Juni 1937, van Mr. P. A. Ursone, houdende verzoek om gratie van den aan Dr. E. F. E. Douwes Dekker bij arrest van het Hooggerechtshof (2de Kamer) van 1 Juni 1937, verbeterende ten aanzien van de opgelegde straf, doch overigens bekrachtigende het vonnis van den Raad van Justitie (2de Kamer) te Batavia van 14 December 1936, wegens „Het in het openbaar uiting geven aan gevoelens van minachting tegen groepen der bevolking van Nederlandsch-Indië", opgelegde geldboete, groot f 300.— alsmede van de daarbij gelaste verbeurdverklaring, althans vernietiging (ten rechte vernietiging) van de als stukken van overtuiging gediende hebbende 505 exemplaren van het boek, getiteld „Wereld-Geschiedenis I Oost-Azië";

Overwegende, dat de bij het bovengenoemd vonnis gelaste vernietiging van de als stukken van overtuiging gediend hebbende 505 exemplaren van het daarbij genoemd boek is een maatregel, bevolen krachtens artikel 170, lid 2 van het Reglement op de Strafvordering, en niet is een straf, voorzien in artikel 10 e.v. van het Wetboek van Strafrecht, zoodat daarin niet bij wege van gratie kan worden ingegrepen ;

Gelet op artikel 42 der Indische Staatsregeling :

Is goedgevonden en verstaan :

Vorenomschreven verzoek, voorzoover betrekking hebbende op de opgelegde straf, te wijzen van de hand, onder kennisgeving aan den verzoeker, dat het verzoek voor het overige niet voor inwilliging vatbaar is.

Uittreksel dezes zal worden verleend aan den Belanghebbende tot inlichting.

Stemt overeen met voorz : Besluit ;
De Gouvernements Secretaris
w.g. (onleesbaar)
voor copie conform :

Aan
den heer Mr. P. A. Ursone
advocaat en procureur bij
het Hooggerechtshof
Groote Postweg 55
Bandoeng.

No. 10.- UITTREKSEL uit het Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië.

Bijlagen :

Buitenzorg, den 17den September 1937-.

Gelet enz. ;

Gelezen de adressen, gedagteekend Bandoeng 1 Maart, 5 Juni en 21 Augustus 1937, van Dr. E. F. E. Douwes Dekker, houdende het verzoek om intrekking van het besluit van den gouverneur van West-Java van 20 Februari t. v. No. G 5/28/3, waarbij hem in het belang van de openbare orde het geven van bijzonder onderwijs aan kinderen als bedoeld bij artikel 1 van Staatsblad 1932 No. 494, jo Staatsblad 1933 No. 372 voor onbepaalden tijd is verboden, alsmede om aan de „Moderne Middelbare Handelsschool" te Bandoeng het zoogenaamde „kindertoelage"- recht te willen doen verleenen, terwijl hij daarin voorts bezwaren heeft naar voren gebracht tegen de circulaire van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst van 17 Maart 1937 No. 8797/B ;

Overwegende, dat de raadpleging der ter zake voorgebrachte ambtelijke bescheiden de overtuiging heeft gevestigd, dat terecht aan Dr. E. F. E Douwes Dekker het geven van bijzonder onderwijs aan kinderen, als bedoeld bij artikel 1 van Staatsblad 1932 No. 494 jo Staatsblad 1933 No. 372, voor onbepaalden tijd verboden is en het door adressant aangevoerde in die overtuiging geen wijziging heeft kunnen brengen ;

Nog gelet op artikel 15 van de Toezichtordonnantie particulier onderwijs (Staatsblad 1932 No. 494) ;

Is goedgevonden en verstaan :

Vorenomschreven, in de eerste plaats gedaan verzoek te wijzen van de hand en den verzoeker mede te deelen :

a. dat de vraag wordt overwogen of de kindertoelageregeling kan worden herzien in dier voege, dat het verband tusschen de toekenning van de toelage en den aard van de school, welke door ambtenaarskinderen wordt bezocht, geheel wordt losgemaakt ;

b. dat de Regeering geen aanleiding heeft gevonden Hare tusschenkomst te verleenen met betrekking tot de door hem ingebrachte bezwaren tegen hoogeraangehaalde aanschrijving van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst.

Uittreksel dezes zal worden verleend aan den verzoeker, tot inlichting.

Stemt overeen met voorz. Besluit :

De Gouvernements Secretaris

w. g. (onleesbaar)

AAN

den heer Dr. E. F. E. Douwes Dekker

te

BANDOENG.

Ter afsluiting van deze debatten, worde nog naar voren geschoven hetgeen aan de Regeringsgemachtigde naar aanleiding van zijn laatste bemerkingen officieel ter kennisse werd gebracht in een schrijven van de leider van het Ksatrian-Instituut, van 21 Augustus 1937:

Waar de heer Thamrin na de tweede termijn geen gelegenheid meer hebben kon zijn visie omtrent de voortdurende harcelering van het Ksatrian Instituut, vooral ook te treffen in de persoon van zijn leider, te verdedigen, werden de Regeringsgemachtigde langs boven aangegeven weg enkele gegevens verstrekt omtrent items uit zijn laatste verheldering van het standpunt van de Regering. Dit zou ongetwijfeld mede bouwen, „aan een sfeer van klaarheid en vertrouwen, waarin heel wat positief opbouwend werk kan worden gedaan ook bij verschil van inzicht".

De heer Thamrin had de feiten voor zijn reden uiteraard van de leider van het Ksatrian Instituut moeten ontvangen. Deze gevoelde daarom tegenover hem een verplichting de juistheid van zijn feitelijke en zakelijke mededelingen te verdedigen.

Teoretisch mocht het gelijk geheel aan de kant van de Regeringsgemachtigde zijn, waar hij meende dat zijn oordeel of dat van de Gouverneur Generaal over DD en over diens sociaal werk er niet toe deed, — de praktijk zou toch moeten volhouden, dat het contact uit eigen, eerste hands weten, enkel er toe kon bijdragen „de welgezindheid van de Regering tegenover oprechte pogingen om een eigen vorm van onderwijs te ontwikkelen" op des te steviger basis te stellen. Na een periode welke aan het bestaan van die welgezindheid ten departemente deed twijfelen, was het dan ook een nieuwe hoop geweest, waarmee het optreden van de regeringsgemachtigde als Directeur van onderwijs velen vervulde. En DD zag nog met verwachting uit naar het onderhoud dat de Regeringsgemachtigde zo welwillend was hem toe te zeggen. (Dit onderhoud heeft in September 1937, en bij herhaling, plaats gehad.)

Onmogelijk kon van de directeur van Onderwijs verwacht worden, dat hij in korte weken geheel op de hoogte zou zijn geweest, ook van de geringere details van de in de jaren vóór hem en zelfs vóór zijn aanwezigheid ten Departemente, gevoerde departementale staatkunde. Het was daarbij ook heel menslijk, dat zijn ondergeschikten op het Departement, die hem moesten adviseren, verzuimden of vergaten details naar voren te brengen welke zij niet van overwegend belang achtten, maar die niettemin de betekenis hadden van een karakterisering.

Zo zou DD gaarne de hernieuwde aandacht van de directeur willen vragen voor art. 17 Europ. Ond. Reglement, dat naar zijn inzien zijn standpunt versterkte.

Immers meende DD daaruit te lezen niet een verwijzing naar „geestesgesteldheid" maar naar een „blijk van geestesgesteldheid". Zeer terecht zou het optreden van opvoeders van de jeugd vrij moeten zijn van al wat aanstoot kon geven aan „goede zeden" en van elke verstoot aan de wetten van het land, welk een en ander enkel zou kunnen blijken uit het ingrijpen van de organen van justitie en dan wel uitsluitend in zaken van materieel recht, waarbij toch enkel de schuldvraag definitief beantwoord kon worden. In de instructies van het Ksatrian Instituut waren deze terecht gestelde eisen dan ook voor al het personeel overgenomen en zelfs als reden van ontslag op

staanden voet gesteld. Zo leek juist uit dien hoofde *niet* de veronderstelde geestesgesteldheid, maar een door vonnis vastgestelde geestesgesteldheid enkel richtsnoer voor het administratieve gezag te kunnen zijn, geheel overeenkomstig de aan DD door Z.E. Gouverneur Generaal De Graef gegeven uiteenzetting: „Uw overtuigingen moeten Uw onaantastbaar eigendom blijven. Waar het voor de Regering op aankomt, dat is de belijdenis (i.e. het blijk) van die overtuigingen".

Dit was DD tot richtsnoer geweest en was het nog. Hij had zich noch aan enige aanstoot aan goede zeden noch ook aan enige aanstoot aan lands wetten schuldig gemaakt. Zo groot was zijn behoedzaamheid geweest, dat hij *alle* dictaten van zijn hand, ook in die vakken, waarin hij geen les gaf, aan de Resident van Priangan te zijner beoordeling en eventueel veto ter hand stelde Dat deze ambtenaar, die hem (DD) zelf opdroeg in hem de Vertegenwoordiger van de Regering te zien, van zijn loyaliteit een gebruik heeft gemaakt, dat door elk gevoel van ridderlijkheid en ruiterlijkheid wordt veroordeeld, kon nooit op DD terugslaan, strekte hem veel meer tot eer, n'en déplaise enig vonnis, baserend op formele wetsvoorschriften. De te overhaaste ontneming van lesbevoegdheid door de Gouverneur van West Java heeft zich gesteld op de basis van dit *formele* vonnis van de Raad van Justitie, dat door 's Hofs arrest van 1 Juni ll. voor elke scherper lezende te niet gedaan is t.a.v. de vaststelling van enige schuld.

Nog werd dan de aandacht van de regeringsgemachtigde gevraagd voor enkele feitelijke mededelingen.

1. DD moest zijn visie volhouden dat hij, alreeds door het karakter van het hem bekend gestelde *verbod van de Regering* om les te geven in geschiedenis en aardrijkskunde, tegenover Resident Eyken in 1924 geen belofte behoefde te geven. Aldus waren zijn woorden: „De Regering wil U de broodmand niet ontnemen. Zij verbiedt U daarom enkel het lesgeven in geschiedenis en aardrijkskunde. Ik adviseer U, U daaraan stiptelijk te houden".

DD. bleef niets anders dan te verklaren: „Wat zou mij anders resten? Natuurlijk moet ik mij daaraan houden'.

Het was toch zeker ook duidelijk dat de Overheid in zulk geval geen genoegen kon nemen met een belofte, welke enkel feiten-verwringing daarna er in kon willen lezen?

Intussen leek hem dit tournooi van weinig betekenis. Hoofdzaak was *dat hij geen les in geschiedenis en aardrijkskunde meer had gegeven*, al of niet op grond van verbod of belofte.

Enige mentaliteitskwestie ligt daarin niet, of het zou dan moeten zijn de hem erende verklaring, dat hij zich ook volkomen aan verbod of belofte had gehouden. Dit punt sprak vóór, niet tegen hem.

2. In de kwestie van „het slaken van de subsidie-banden" om de departementale expressie over te nemen, moest de regeringsgemachtigde niet volkomen zijn ingelicht. Brieven waarop hij doelde in tweede termijn konden geen andere zijn dan van het jaar 1933 en vermoedelijk van het 2e halfjaar 1933. Dat het iniatief tot loslating van de subsidie, na de inzetting van de bezuinigingen — waarbij het Ksatrian Instituut geen enkel voordeel, wel nadeel had, — reeds *in 1932* van hem was uitgegaan, ware door hem aan te tonen. Hij had daarover gecorrespondeerd met de Onder-Directeur, de heer ter Laan, die hem ook uitnodig-

de t. z. op het departement te confereren, hetgeen gebeurd was, enige keren met hem, en ook eens met hem en de Directeur, Dr. Schrieke. Dat een voorstel zijnerzijds gedaan werd om slechts de lagere klassen van de H.I.S. te subsidieren en de hogere klassen vrij te geven, was de regeringsgemachtigde denkelijk ook niet gerapporteerd. Zijn aanknopingspunt was vermoedelijk Augustus 1933, van bijna een jaar later, na het vertrek van de heer ter Laan. Van enige idee van het departement om zelf het iniatief voor de scheiding op zich te nemen was niets bekend.

Van enige ontduiking van subsidiebepalingen al evenmin. Maar, indien dit aangetoond had kunnen worden, hadde het dan niet op de weg van het Departement gelegen hem te corrigeren en die ontduiking onmogelijk te maken? Zou ook niet de zeer vriendschappelijke verhouding tussen de heer ter Laan en DD, de eerste niet de gemakkelijke gelegenheid hebben geboden hem dergelijke dan toch gevaarlijke ontduikingen onder het oog te brengen?

Het was DD bekend, dat de heer Schrieke hem *niet* welgezind was, en ook dat de heer Schrieke wel heel veel oor had voor de mening van een ambtenaar ten departemente, die het met den onder-directeur zeer slecht kon vinden en eveneens, ook uit dien hoofde, hem DD geen goodwill vermocht toe te dragen. Deze gegevens maakten het voor hem psychologisch enerzijds onmogelijk te hemwaarts gunstige neigingen te veronderstellen, als er door hem zulke trefgelegenheid door wetsontduiking zou zijn gegeven, anderzins zeer mogelijk het karakter van de aan de regeringsgemachtigde gegeven informaties te begrijpen.

3. In de kwestie met de „aantekeningen Geschiedenis van Indonesië" was de regeringsgemachtigde geheel op een dwaalweg. Het was door correspondentie op het Departement *bekend*, dat deze aantekeningen zelfstandig gemaakt waren door een europese onderwijzeres, dochter van een officier, de leerkracht van een 4e. klas L. S., ingevolge opdracht om „aantekeningen" voor haar klas te maken. Niet alleen dat DD aan dit werk volkomen onschuldig was, en er zelfs niet eerder van wist dan toen hem het bericht hiervan zijdelings van wege het Departement bereikte, maar hij had onmiddellijk die „aantekeningen" doen innemen door het Alg. Hoofd van de Lagere Scholen, verder gaande dan het Departement eiste, dat tevreden geweest zou zijn met een overplakking. Waar de regeringsgemachtigde deze kwestie nu in tweede termijn naar voren gebracht had, had DD zich met verwondering afgevraagd, hoe onjuist de regeringsgemachtigde toch moest zijn georiënteerd om zijn „mentaliteit" aansprakelijk te stellen voor zulke fout van een ondergeschikt werkneemster, opgeleid op de I. E. V.-Kweekschool, in stede van hem te eren, omdat die „mentaliteit" voorschreef dadelijk het Departement zijn volle samenwerking te verlenen, hetgeen hij deed.

Hierin, vond DD, tot zijn spijt de bevestiging van Thamrin's visie dat diverse ambtenaren zich een klopjacht veroorloofden op hem en zijn scholen, wetende dat zij bij de voorganger van de huidige Directeur van onderwijs op instemming konden rekenen.

Wat had deze aangelegenheid te maken met zijn mentaliteit? En daar ging het toch om? Overigens had de heer Thamrin deze kwestie reeds even aangeroerd in eerste termijn.

4. Ook in tweede termijn sprak de regeringsgemachtigde van „publicatie door enige leerlingjournalisten". Misschien was de heer Thamrin niet geheel duidelijk geweest. Er was nl. *geen* „publicatie door leerling-journalisten" in welk blad ook geweest.

5. In eerste termijn had de regeringsgemachtigde DD verweten, dat hij geweigerd zou hebben „De Zwijger" te eren. Thamrin had die misvatting recht gezet. Inderdaad staat DD, zo schreef hij, bij niemand achter in bewondering en eerbied voor deze offervaardige Redder van zijn Volk. En dit sedert de tijd, dat hij begon te denken, waar ook in zijn huislijk millieu de zedelijke kracht van de eerbiedige bewondering van al wat waarlijk groot is om ons heen door vader en moeder werd bijgebracht. De Zwijger was altijd voor hem geweest een simbool van het smetteloos Grote.

Het was daarom een teleurstelling geweest te moeten ervaren, dat de Regeringsgemachtigde nog niet tevreden was. DD scheen Willem van Oranje te moeten eren als een Nederlander. Hoe dat was begreep hij, Indonesiër, niet. Al zijn erende gedachten gingen naar de Prins uit. Lang voor dat dit van President Coolidge bekend was, had hij des Prinsen beeltenis op zijn schrijftafel voor hem. Deed elke Nederlander dat ook? Ook de Katholieke Nederlanders b. v.?

Had de regeringsgemachtigde niet medegewerkt in tweede termijn aan de versteviging van die, naar uit zijn woorden elders tans bleek, gelukkig verkeerde gedachte bij DD, dat de actie à tort et à travers zijn persoon gold? Als hij, Indonesiër, zelfs faalde als hij één van Hollands Allergrootsten eerde, — ook Johan de Witt is een ideaal voor hem, groeiend in betekenis met het groeien van zijn jaren, en er waren nog vele andere grote nederlandse figuren, die hij eerde — dan was die ervaring allerminst geschikt om hem de overtuiging te geven, dat er ooit door hem waardering geoogst kòn worden, al kwam de gedachte aan het winnen van zulke waardering in het geheel niet bij hem op.

Hij eindigde met een herhaling van de woorden, van de regeringsgemachtigde „dat men uit het optreden tegen hem niet behoefde te concluderen tot sistematische actie tegen het Ksatrian Instituut en zijn leider".

In het belang van zijn verdediging mocht de Regeringsgemachtigde het hem vergeven, dat hij afschrift van dit schrijven had gezonden aan Z. E. de Gouverneur Generaal, aan de heer Gobee, die enkele punten kon controleren en aan de heer Thamrin, als verplichting zijnerzijds.

JOKO PRAMONO
TGL : 30-9-15
PARAF : .....